

Kam sa podeli charaktery?

Martin Krno

Vari každý pozná filmovú komédiu Kam sa podela siedma rota? Humorným spôsobom rozvíja príbeh francúzskej vojenskej jednotky, rozpráva o úspechoch aj chybách ozbrojeného boja proti nemeckým nacistom. V hnutí odporu, ako to už medzi ľuďmi býva, sa prejavujú slabosti, no i hrdinstvá prostých vojakov, dôstojníkov a obyvateľov vidieka, ktorí ich v boji proti okupantom obetavo podporovali.

Aj v príbehu o konaní zjazdu SZPB v Bánovciach nad Bebravou nájdeme pevné charaktery, slabochov a takých, čo iba vyčkávajú na rozuzlenie. Akurát humoru je tu pramálo. Určite preto, lebo ide o bytostné otázky ďalšieho smerovania, bytia či nebytia našej organizácie.

Mínulú sobotu sa konala rozlúčka po nedávno zosnulej národnej umelkyni Márii Kráľovičovej hádam s posledným príslušníkom „zlatej generácie“ hercov a spisovateľov, ktorí na vlastnej koži zažili Povstanie, oslobodzovanie Slovenska Červenou armádou. Na doskách, ktoré znamenajú svet, vo filmoch, televízii, rozhlase či vo svojich knihách šírili pokrokový odkaz hrdinskej kapitoly dejín a ani po roku 1989 neuhli. Boli to skutočne naši umelci.

Na pohreb Juraja Sarvaša sa do Banskej Bystrice nik z „nového“ vedenia Zväzu neobťažoval. Situáciu zachraňovali predstavitelia Klubu umelcov, spisovateľov a historikov pri ÚR SZPB, predseda OblV z Brezna Jaroslav Demian a moja maličkosť. Evanjelický biskup nad rakvou citoval slová zomrelého o tom, že nik a nič, ani nový režim špinavý charakter neočistí a čistý charakter nezašpiní.

A o čo v súčasnom združení antifašistov ide, ak nie o skúšku pevnosti charaktarov? Pri príprave a vedení 18. zjazdu a toho, čo po ňom nasleduje, ide aj o skúšku profesionality reprezentantov takmer 18-tisícovej organizácie, ktorú dosiaľ až na tie dve posledné slovenské vlády väčšina ľudí berie vážne.

Nedôstojný otvárací príhovor tajomníka ÚR, ktorý, ktorý „zabudol“ ospravedlniť hospitalizovaného predsedu SZPB a privítať viacerých významných hostí, iným skomolil mená či funkciu. Všetkých nás zahabil predseda partnerskej organizácie z Českej republiky, keď až on vo svojom príspevku menovite spomenul Pavla Sečkára a poďakoval sa mu za prácu, ktorú odvedol na čele Zväzu za posledných 14 rokov. A boli to ťažké roky, najmä posledné tri. Sečkárov pozdravný list delegátom prečítali až na začiatku všeobecnej diskusie, keď sa už riešili iné problémy a strhli sa daromné hádky.

Na základe skúseností z predchádzajúceho obdobia sa celá správa o činnosti Zväzu od predchádzajúceho zjazdu posielala delegátom s predstihom, aby sa ušetril čas, predseda ju má iba uviesť. Viliam Longauer rečnil takmer poldruha hodiny. V záplave fráz a všeobecných konštatovaní som nijaké vízie, ako ďalej so SZPB, nepočul.

Predsedajúci rokovania nebol ochotný ho upozorniť na časový limit, potom sa už nič nestíhalo, ak nemali východniari zmeškať posledné vlaky domov. Tak to aj vyzeralo. O chaose okolo zmätočných volieb a „prijímaní“ zásadných zjazdových dokumentov píšeme na inom mieste.

Keď po piatich týždňoch zvolali zasadanie Ústrednej rady, najprv akoby väčšinu jej členov vô-

(Pokračovanie na str. 2)



Pozdravné posolstvo hospitalizovaného predsedu SZPB Pavla Sečkára prečítal na zjazde podpredseda ÚR Jozef Ťažký až na začiatku všeobecnej diskusie. Na veľkom plátne fotografia Sečkára s národnou umelkyňou Máriou Kráľovičovou.

Výsledky 18. zjazdu sú zrejme neplatné

Lýdia Kokavcová

Foto: Ladislav Skrak

V poradí 18. zjazd Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov sa uskutočnil 20. mája 2023 v Bánovciach nad Bebravou. Od jeho konania uplynul viac ako mesiac, počas ktorého prebiehala analýza kľúčových momentov. Informácie o nich prinášame v nasledujúcom texte.

V prvom kole hlasovania o predsedovi SZPB vyberali delegáti, bolo ich spolu prítomných 102, spomedzi štyroch kandidátov. (dva – Jaroslav Demian a Peter Weiss – sa vzdali kandidatúry v prospech Jozefa Ťažkého). Boli nimi Viliam Longauer, Jozef Migaš, Juraj Odor a Jozef Ťažký.

Zmätočné hlasovanie nielen o predsedovi

Do druhého, rozhodujúceho kola postúpili Longauer a Ťažký. Druhé kolo hlasovania však neprebehlo korektne a jeho výsledky nemožno považovať za platné. Nebol totiž určený počet hlasov delegátov za kandidáta Ťažkého.

Na výsledkovej tabuli sa objavil len počet hlasov pre kandidáta Longauera, pri mene Jozef Ťažký svietila nula. Voči výsledkom sa bezprostredne po hlasovaní ohradili viacerí, ktorých hlas na výsledkovej tabuli nebol zaznamenaný. O ich námietkach či novom hlasovaní sa vôbec nediskutovalo.

Počas ďalšieho priebehu zjazdu sa nerozpravilo ani o navrhovaných zmenách Stanov SZPB, Vyhlásení, Programovom za-

meraní a teda sa ani neschvaľovali. Podobne ako o Uznesení. V čase elektronického hlasovania o ňom bola totiž v rokavacej miestnosti prítomná menej ako nadpolovičná väčšina delegátov s hlasom rozhodujúcim, zaregistrovalo sa ich už iba 47.

A čo delegáti s hlasom poradným?

Rozhodnutie predsedajúceho Norberta Lacka o tom, že sa bude následne hlasovať zdvihnutím ruky či mandátu sa realizovalo v rozpore s rokovacím poriadkom zjazdu. V úvode sa totiž schválilo, že hlasovanie bude prebiehať výlučne elektronicky. Z videozáznamu navyše vyplýva, že hlasovali nielen delegáti s hlasom rozhodujúcim, ale aj s hlasom poradným, čo je nepripustné.

Návrhová komisia nevyhotovila správu. Volebná komisia síce správu pripravila, ale nepodpísali ju všetci členovia. Nebolo riadne vyhotovené a neodhlasovalo sa Uznesenie. Delegáti nepotvrdili ani Ústrednú radu (ÚR) – tak ako to vyžadujú Stanovy – a na jej údajnom prvom zasadaní sa nediskutovalo a nehlasovalo o členoch Predsedníctva ÚR. Zasadnutie ÚR totiž zvolali predtým, ako ju vôbec potvrdil zjazd. Tam si odhlasovali, kto budú podpredsedovia a tajomník. ÚR teda ešte nebola potvrdená a už zasadla a delili si funkcie, čím naťahovali čas a potom nestihli odhlasovať najdôležitejší dokument – Uznesenie zjazdu.

Rozhodnutie Rozhodcovskej komisie

Pre tieto a ďalšie skutočnosti sa viacerí delegáti obrátili s podnetom na Rozhodcovskú komisiu (RoK) SZPB.

V čase podania podnetu mala mandát na výkon funkcie, keďže „novú“ zvolila ÚR až 21. júna. Vo svojom rozhodnutí konštatuje:

„RoK upozorňuje ÚR a P ÚR SZPB, že neprijatím Uznesenia nebolo schválené: Správa o činnosti a hospodárení od XVII. zjazdu SZPB, Správa ústrednej revíznej komisie, Programové zameranie SZPB po XVIII. zjazde SZPB, úprava Stanov SZPB, Vyhlásenie delegátov XVIII. zjazdu SZPB. Nebolo potvrdené zloženie ÚR SZPB. Nebol zvolený predseda SZPB. Neboli zvolení členovia ÚRK, nakoľko nebolo umožnené delegátom dať svoj hlas siedmim z ôsmich navrhnutých členov. Na základe týchto skutočností je potrebné považovať XVIII. zjazd SZPB za nullitný – neplatný.“

Ďalej RoK dodáva, že ÚR SZPB musí zaujať stanovisko k spôsobu konania nového zjazdu SZPB a do doby jeho konania by mali Zväz riadiť doterajšie orgány.

Zápis do Registra občianskych združení

Napriek výhradám z viacerých strán ku konaniu 18. zjazdu začalo „nové vedenie“ svoju činnosť. Hneď v nasledujúcom týždni po zjazde sa obrátilo na Register občianskych združení, ktorý spravuje Ministerstvo vnútra SR, so žiadosťou o zmenu štatutára SZPB.

Podľa Stanov je na register potrebné predložiť Uznesenie zo zjazdu a potvrdenie odchádzajúceho štatutára o odovzdaní agendy. Hospitalizovaný pred-

(Pokračovanie na str. 2)

Hnutie Republika: Červená armáda sú vrahovia

Braňo Ondruš, bývalý šéfredaktor Bojovníka

Neplatený oblastný predseda SZPB Martin Krno sa 9. mája tradične na Slavíne poklonil pamiatke sovietskych osloboditeľov s vďakou za obete, ktoré červenoarmejci priniesli za slobodu Slovenska.

Predseda politického hnutia Republika s platom europoslancu Milan Uhrík si pripomenul Červenú armádu ako vrahov nevinných obetí kvôli leteckému útoku na predtým Wehrmachtom obsadené kasárne v Nitre. Viliam Longauer si s Milanom Uhríkom pred pár dňami srdečne potriasal rukou a sľúbili si vzájomnú spoluprácu.

Skutoční antifasisti u nás oslavujú 8. či 9. máj s vďakou vojakom Červenej armády. Obyčajným chlapcom i zrejmým mužom, ktorí k nám z Ruska, Ukrajiny či ďalekého Kazachstanu prišli, hoci

ich vlasť sa nemeckých okupantov zbavila, s vedomím, že tu môžu kedykoľvek zomrieť. Prišli pripravení položiť životy za slobodu malého národa, prišli nás hrdinsky zbaviť vrahov Slovákov a Sloveniek.

Úcta klérofašistom

Milan Uhrík patrí k ľuďom, ktorí s úctou a vďakou nehľadia na červenoramejcov, ale na „vodcu“ farskej republiky Jozefa Tisa. Pre Uhríka je 29. august dňom národnej zrady a tragédie. V deň, keď členovia SZPB nesú hrdlo národné vlajky na oslavu Povstania,

on nechal v jeho srdci vyvesiť čierne zástavy smútku.

Spomeňte si na obrázky banskobystričského námestia z 29. augusta 1944. Plného revolučného vzrušenia, nadšených slovenských vojakov, vlastencov v zbroji i bez nej, zaplaveného národnými vlajkami na korbách nákladiakov s partizánmi. Spomeňte si na unikátny záber malého Ďurka Sarvaša, ktorý pobehoval medzi nimi ako kamelot povstaleckých novín.

SNP – deň smútku

Presne o 71 rokov neskôr nechal Milan Uhrík sídlo samosprávneho kraja na tomto námestí „vyzdobiť“ čiernymi zástavami. Zatiaľ čo pri Pamätníku SNP sme my, dediči priamych účastníkov odboja, hrd

oslavovali hrdinov Povstania, Milan Uhrík a Marian Kotleba dávali na historickom povstaleckom mieste verejne najavo svoj smútok a odpor voči tomu, že Povstanie proti nacistickým okupantom a ich domácim prisluhovačom z HSLŠ vypuklo.

A zatiaľ čo sme pred dvoma mesiacmi my, dediči priamych účastníkov odboja, hrdosť oslavovali hrdinov Červenej armády, Milan Uhrík aj bez Kotlebu ich pripomínal ako vrahov nevinných civilných obetí. Namiesto Slavína či iného pietneho miesta, kde ležia obeť nacistického vyčistiť si vybral miesto, kde ležia obeť sovietskych lietadiel. Zo všetkého, čím slovenskí vlastenci museli vykúpiť slobodu a demokraciu spod klérofašistického jarma, si Milan Uhrík vybral obe-

te bombardovania ČA, ktoré sa odohralo koncom marca.

Longauer priateľsky s neofasistom

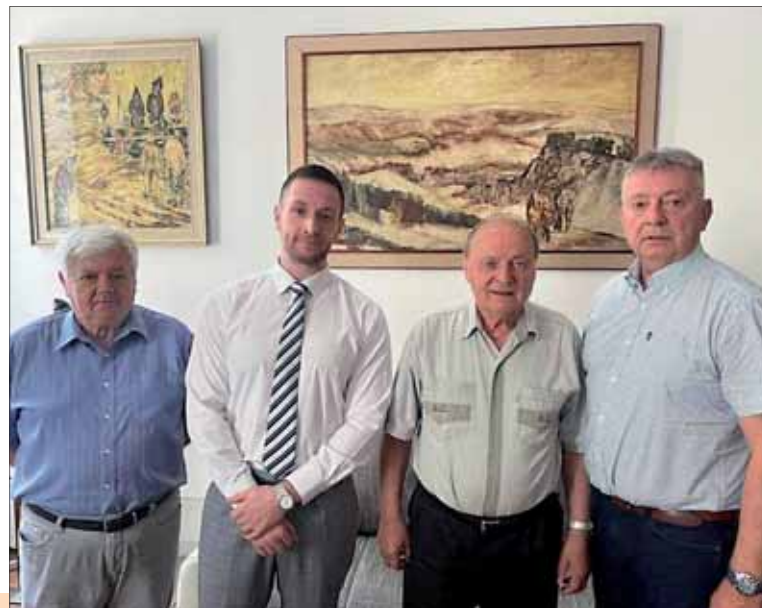
Predseda hnutia Republika dokonca vysvetlil, že to nebol omyl. Ani keď 29. augusta 2015 vyvesil na námestí Povstania smútočné čierne zástavy. Hnutie Republika totiž vedú skutoční neofasisti.

Rovnako keď si Viliam Longauer priateľsky potrasia rukami, s úsmevom prijíma gratulácie a sľubuje vzájomnú podporu a spoluprácu so skutočnými neofasistami, nejde o omyl. Ale ide o hanbu, hlbokú urážku priamych účastníkov protifašistického odboja a podľa Stanov SZPB dôvod na okamžité vylúčenie človeka, ktorý sa verejne vystatuje pošliapaním pamiatky Povstania.



Na Deň víťazstva a konca 2. svetovej vojny v Európe vystúpil tohto roku Milan Uhrík s členmi z hnutia Republika k jednému pomníku v Nitre. Kým antifasisti na Slovensku si 8. a 9. mája pripomínali 78. výročie oslobodenia našej vlasti slávnou Červenou armádou, europoslanec zvolený za Kotlebovu LSNS si ako na truc „uctil“ nepochybne zväč-

ša nevinné obeť sovietskych bombardovania. Napriek tomu, že k nemu došlo 27. marca 1945, a nie 8. mája. Na ďalšej foto členovia SZPB Viliam Longauer a Zdenko Marton (vľavo) privítali pred pár dňami predstaviteľov hnutia Republika Milana Uhríka a Jozefa Viktorína (vpravo) v sídle SZPB v Bratislave s prísľubom ďalšej spolupráce.



Kam sa podeli charaktery?

(Dokončenie zo str. 1)

bec neznepokojovalo, že ešte stále nemajú k dispozícii Uznesenie. Až keď sa začali lúskat' otázky legislatívneho a najmä ekonomického rázu, žiadali tento dokument. Do uzávierky tohto dvojčísła sme sa ho nedočkali. To bola príčina, prečo 6. číslo Bojovníka nevyšlo, keď sme nevedeli, čo vlastne zjazd prijal.

Nielen funkcionári, ale aj radoví členovia sú oprávnené zvedaví, na čom sa delegáti uzniesli, hoci počet hlasujúcich je aj v tomto prípade diskutabilný. Zaujímajú sa o to vôbec „novozvolení“ najvyšší predstavitelia Zväzu, ktorí produkujú ako na bežiacom páse iné dokumenty? Ale ešte predtým si dali na predsedníctve ÚR zvýšiť platy, „nový“ predseda má dostávať na ruku dvakrát toľko ako Sečkář. Dočkáme sa od neho aj dvojnásobnej tvorivej aktivity?

Na Ustrednej rade sa zdvihol les rúk, keď sa začal posudzovať návrh Organizačného poriadku. Zástupca nitrianskej oblasti vyhlásil, že základné ustanovenia dávajú predsedovi právomoci, akoby bol cár. Stačí zacitovať druhý paragraf: „Organizačný poriadok SZPB vydáva predseda, ktorý je zároveň oprávnený meniť a dopĺňať znenie organizačného poriad-

ku.“ Predsedovia oblastných výborov za svoju prácu nemajú byť zodpovední iba orgánom, ktoré ich zvolili (krajské konferencie), ale aj predsedovi Zväzu, ktorý ich nevolí ani neplatí ako v dajakej súkromnej firme.

„Novozvolení“ tajomník ÚR sa zase nechal počuť, že oblastným organizáciám zoberú peniaze a o ich využití sa bude rozhodovať na sekretariáte v Bratislave! Kedysi sme tu mali demokratický centralizmus. Lenže takáto predstava centrálneho riadenia s demokraciou nemá nič spoločné.

Keď sa rozhodovalo, ktorých mobilných priamych účastníkov na zjazd pozvať, padli iba tri mená. Aj to sa jeden z nich pre zdravotné dôvody poďakoval. Koľko bývalých partizánov či povstaleckých vojakov príde na najbližší zjazd? Pre nich, no nielen pre nich, ale najmä pre nastupujúce generácie treba našu činnosť zefektívniť, oslovovať aj iné osoby a organizácie, ktoré sme dosiaľ obchádzali, hľadať nových spojencov proti najrozličnejším formám fašizmu a neonacizmu u nás i vo svete. Inak by bolo naše združenie spoločensky zbytočné.

O to teraz ide, a nie o žabo-myšie vojny, o úzko osobné i finančné záujmy, mužskú márnomyseľnosť a podivné pokusy o revanš. Vo vedení SZPB by mali stáť rozhladené, vzdelané, moderne, demokraticky, vlastenecky mysliace a prakticky sa prejavujúce osobnosti. Ľudia s čistým charakterom.

Výsledky 18. zjazdu sú zrejme neplatné

(Dokončenie zo str. 1)

seda Pavol Sečkář si od „nového vedenia“ pýtal Uznesenie – nikto mu ho však nepredložil. Nesúhlasil teda s odovzdaním agendy.

Náležitosti na zápis zmeny štatutárov do registra tak neboli splnené. To však „novému vedeniu“ neprekážalo. Namiesto Uznesenia predložili ministerstvu „výpis z Uznesenia“ podpísaný Viliamom Longauerom a namiesto potvrdenia o odovzdaní agendy doložili notárom overené podpisy troch členov SZPB. Dosvedčovali, že doterajší predseda Sečkář „bezdôvodne“ odmieta odovzdať agendu, pričom toto tvrdenie sa nezakladá na pravde. Samozrejme, neboli prítomní pri rokovaní so Sečkářom. Hraničí to s trestným činom krivého svedectva.

Podnet na Generálnej prokuratúre

Z uvedených dôvodov bol podaný podnet na Generálnu prokuratúru SR, ktorá sa ním vážne zaoberá. Podľa našich informácií zmenu štatutárov register nezapísal. Pre SZPB tak vzniká otázka, ako dá súčasný stav do súladu s právnym poriadkom SR. Podľa právnej analýzy vznikli totiž konaním počas zjazdu a bezprostredne po ňom neodstrániteľné právne vady, ktoré dokáže odstrániť iba nový zjazd.

Podotýkame, že delegáti 18. zjazdu, členovia „novej“ Ústrednej rady SZPB a samozrejme ani redakcia Bojovníka do uzávierky dvojčísła ani po piatich týždňoch od konania tohto zjazdu nedostali k dispozícii jeho Uznesenie. V prípade, že bude vyhotovené, malo by nevyhnutne zohľadňovať vyššie opísané skutočnosti.

Juraj Sarvaš nám dodával dušu a srdce

Jana Borguľová

Pred necelými dvoma rokmi Juraj Sarvaš, jedinečná osobnosť slovenského umenia a kultúry, dovŕšil obdivuhodných 90 rokov. Síce s podlomeným zdravím, ale ešte schopný častých vzopätí predstaviť sa svojmu vernému publiku.

Rodák z Radvane (narodil sa 14. júla 1931), najmladší z ôsmich detí, od malička pociťoval skrivodlivosť sveta. Pochádzal z chudobných pomerov a citlivo vnímal atmosféru vojnových rokov.

Ako chlapec v Povstaní nezaváhal

SNP v Banskej Bystrici ho zastihlo ako 13-ročného. Nezaváhal a napriek strachu matky po uliciach kolportoval povstalecké noviny. Spomienky na toto obdobie zachytil v knihe *Príhody kamelota* (1969). Napokon, aj jeho traja bratia odišli do hôr k partizánom.

Počas štúdia na bystrickom gymnáziu sa skontaktoval s miestnymi divadelnými ochotníkmi, a tak pričuchol k hereckému remeslu. Po absolvovaní Vyso-

kej školy múzických umení v Bratislave sa vrátil do rodného regiónu a pôsobil v Divadle JGT vo Zvolene. V tom čase sa uplatnil i v banskobystrickom rádiu.

Po siedmich rokoch ho pozvali do SND, to ho už zlákali aj filmári. Nezabudnuteľne sa zapísal do srdca divákov v hlavnej úlohe filmu *Štyridsaťštyri* (1958). Príbeh slovenských vojakov z trenčianskeho pluku v srbskom Kragujevci v čase prvej svetovej vojny má silný protivojnový étos. Napokon, zahral si aj vo filme z obdobia SNP *Stopy na Sitne* (1968).

Ušľachtilý rozsievateľ poézie

No svojou najväčšou aktivitou si získal priazeň a lásku nespočetného publika naprieč Slovenskom. Ušľachtilý rozsievateľ poézie – ak si niekto zaslúži takýto titul, je to práve on. Do vienu dostal nielen talent, ale aj usilovnosť a húževnatosť, k tomu fenomenálnu pamäť a pokoru, to všetko navyše dotvorené sošným zjavom a krásnym hlasom.

Kto by si nepamätal jeho interpretáciu Sládkovičovej Maríny či Detvana, Bottovej Smrti Jánošíkovej

a najmä básnickej skladby Sama Chalupku *Mor ho!* Mal svojich obľúbencov aj v novšej generácii básnikov – Martina Rázusa, Jána Smreka, Miroslava Válka, Milana Rúfusa, Mikuláša Kováča. A k tomu všetkému priučal svojich zverencov na Akadémii umení v Banskej Bystrici, na založení ktorej sa podieľal. Rád si ich prizýval do programov poetických večerov pri sviečkach v Bratislave, aby ich predstavil budúcemu publiku a dal im krídla.

Na srdci mal najmä národný rozmer kultúry a umenia, preto neváhal a pripravoval množstvo scenárov a realizácií umeleckých pásiem o velikánoch našej histórie. A putoval s nimi od mesta k mestu, od obce k obci, jednoducho k ľuďom. Na tých mu najviac záležalo!

Hovorí sa, že nik nie je nenahraditeľný. Zaslúžilý umelec Juraj Sarvaš však patril k tým, čo sú soľou národného bytia – bez nich by každodenný život nemal tú správnu príchuť. Ušľachtilý rozsievateľ poézie dodával našej prítomnosti niečo navyše – dušu a srdce.

Juraj Sarvaš zomrel v Bratislave 15. júna 2023.

Podaj mi ruku, chcem cítiť ľudské teplo

Juraj Sarvaš bol členom Spolku slovenských spisovateľov, pôsobil dvojdomo – v Bratislave aj Banskej Bystrici. Tamojšia odbočka vydáva občasník Kováčna. V roku svojho jubilea (2021), počas Covidu, napísal úvodník. Nezaprel sa, vyliel si srdce opretý o svoju životnú skúsenosť, aby nám ju všetkým pripomenul. Uvádžame podstatnú časť.

Súputníci moji! Mám už dosť rokov. Veľa si pamätám. Ďakovať Prozreteľnosti, um mi ide ešte na plné obrátky, nohy moju telesnú schránku statočne nesú, aj duch je v poriadku.

Rozpamätávam sa. Máj 1945. Predstavitelia mesta a kultúrni pracovníci, básnici stoja na radničnom balkóne a tisíce Bystričanov na námestí, ešte nemalo názov SNP. Andrej Plávka, budúci národný umelec, recituje svoju prvú povojnovú báseň *Pieseň vďaka*. Z nej vyberám:

„Zvesť letí našou dedovizňou, nikdy sa krajšej nedozviem, nebude viac Germán čižmou barbarsky dláviť našu zem. Na tvári žiari výdych sladký, čo boli smrti na dosah. Ach, či je šťastný úsmev matky, už nemajte viac deti strach.“

Vyšla potom celá v jeho zbierke *Ohne na horách*. Aj ja som ju celú neraz recitoval pri spomienkových oslavách konca hroznej druhej svetovej vojny. Ľudia sa objímali, plakali od radosti, sľubovali si večné priateľstvá, skromnosť, lásku, len keď už nebudú hučať sirény, lietať bombardéry a pišťať skazonosné bomby.

Motto tejto zbierky Plávka vložil do štyroch veršov: „Podaj mi ruku, človek, chcem cítiť tvoje teplo. A teraz sa mi priznaj, chceš stavať raj na zemi, či peklo?“

Roky prešli a Paľo Horov v básni *Mame* uvádza: „Mama moja mi píše smutný list. Je teraz stále veľmi nespokojná. Tam u nich vravia, že zas musí prísť akási nová neslýchaná vojna, jak o nej idú chýry z Ameriky z vln večne hroziaceho rádia. Srdce jej strach jak pavúk ovíja, že ani olej starej Bible, tento strach neuhasi.“

A roky utekali. Študovali sme. Chodili na pracovné brigády, sadili v horách stromčeky, športovali, randili. Po-

daj mi ruku, človek, chcem cítiť tvoje teplo, stavať chceš raj na zemi či peklo, nieslo sa stále ovzduším. Iba básnik bol v strehu. Národný umelec Vojtech Mihálik v *Spievajúcom srdci* volá:

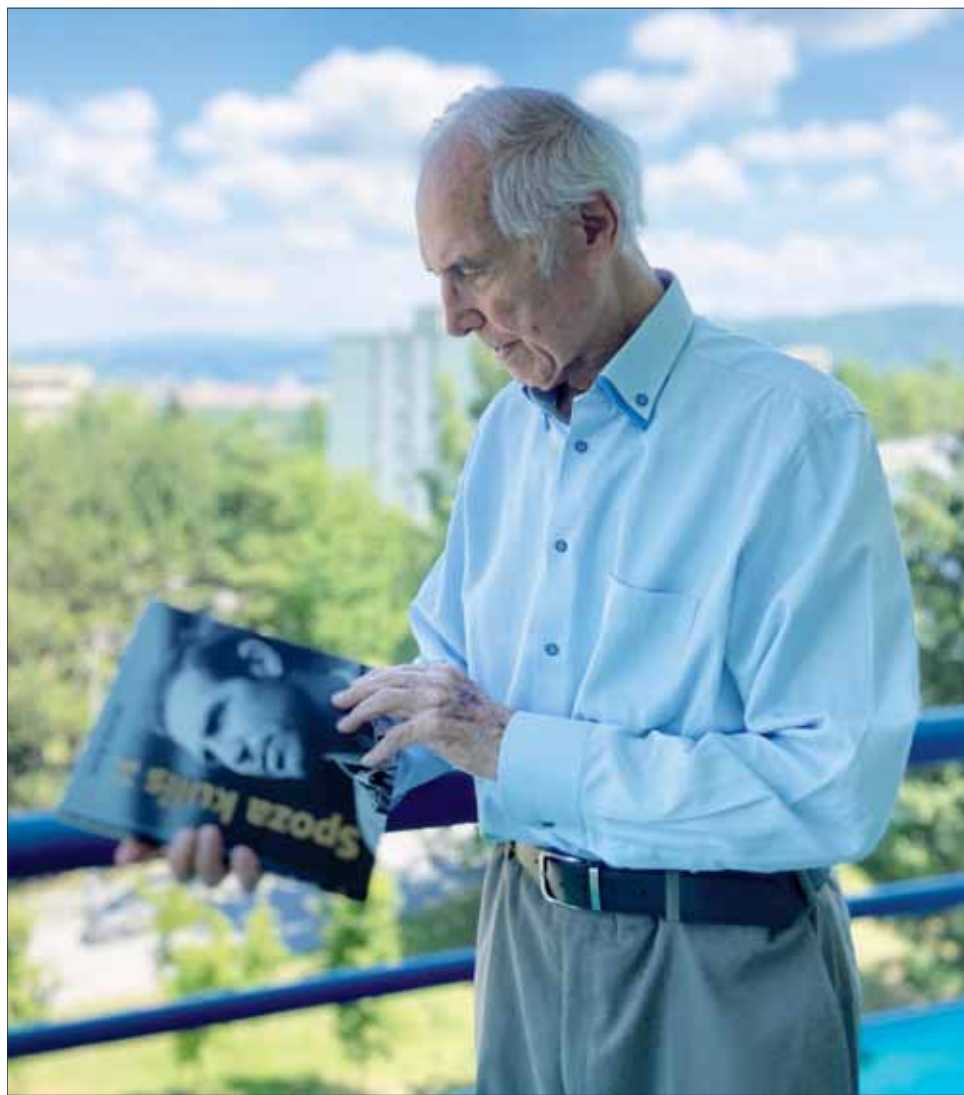
„Ej, zaspievaj si duša moja mladá, otvorže sa mi srdce horúce, veď moje oči do ďaleka hľadajú, chce zdraviť veky budúce. Do týchto vekov, v ktorých ľudské dlane po celom glóbe pevne pospájané udušia vojny a ich zbrane prekurujú v pluh, aby rástla raž do čias, keď všade jasná zora vzplanie, jak pieseň ľubostnú ťa posielame, Slovensko naše milované krv našej práce, život náš.“

Plní sa vôľa básnikova? Sú prekované zbrane na pluh, milujeme úprimnou láskou nádhernú slovenskú krajinu? Nezabúdajme. Po vojne kričí Andrej Plávka: „Podaj mi ruku človek, chcem cítiť ľudské teplo.“ Chcime spraviť raj na zemi nadovšetko z tejto našej zeme, ktorá nemá ďaleko od raja. Veď si ju prejdime od Tatier k Dunaju, od Tatier po Tisu, od Morského oka po Gabčíkovo jazero.

Zastavme sa na hradoch, ktoré vybudovali slovenské ruky, spustime sa na pltiach úžasným Váhom i poetickým Hronom. Pozri na črpák nášho valacha, na jeho výtvarnú zručnosť, pozrime si vo svete nenapodobiteľné tance Sľuku, Lúčnice, Podpoľanca a ďalších desiatok folklórnych súborov, ale i výsledky našich vedcov, obetavosť lekárov najmä v tejto pandemickej dobe, a zistíš, že sa blížime k malému pozemskému raju.

Ale zistíme aj to, že tento raj mnohí, či už zámerne, z tuposti, z chamtivosti či zo zloby chcú zničiť. „Nebude dobre na svete, kým ruky, ktoré plnia náboje, nenavrátia sa k plneniu fliaš, načo má tiecť krv, nech tečú nápoje, nech miesto hromobití kanónov znie krotký cengot čiaš.“ Tak ľudstvo varuje Ján Smrek v básni *Bacardi*.

A hľa, naša malá krajina kupuje za miliardy zbrane, hoci by sme mali plniť fliaše našim výborným vínom, presláveným vo svete. Iba na svetovej výstave v Dubaji v našom pavilóne nepodávajú



Pred dvoma rokmi sme uverejnili v *Bojovníku* číslach 14 a 15/16 rozhovor s Jurajom Sarvašom. Vtedy vznikla aj táto fotografia na jeho balkóne v Banskej Bystrici. Juraj, spomíname na teba.

Foto: Ján Rohár

slovenské, no inostranné. Podaj mi ruku, človek, chcem cítiť tvoje teplo... Ale aj básnik Ján Kostra volá v básni *Trezalka*: „Nemožno nevyzdraviť po takomto lieku, po dávno nepočutom teplom slove priateľa, takéto slová od človeka ku človeku viac ako lieky, neha ku človeku, viac ako lieky viac rán zacelia.“

Práve dnes, práve teraz, keď zúri neznáma pliaga proti ľuďom, nielen vakcíny do pravej či ľavej ruky, ale ľudské vakcíny do srdca, teplé slovo, pochope-

nie jeden druhého, porozumenie, vzájomnej pomoci nám treba. Takáto vakcína sa stráca. Prosme o ňu. A ďakujme z hĺbky srdca tým, ktorí ju rozdávali, za celé Slovensko, za ľudí v ňom.

Treba sa nám pomodliť s Milanom Rúfusom: „Mám jedno hniezdo, rád ho mám, hreje ma dňom i nocou. Uvitie mäkkou vravou mám a možolmi otcov. Môj dobrý Bože, vzhliadni naň; stráž nám ho neustále. Ach, aspoň Ty ho veľký chráň, keď si to stvoril malé.“

Vo Varíne stále nič nové

Lýdia Kokavcová

Zjavne pomenovanie ulice vo Varíne podľa vojnového zločinnca viac trápí ľudí na celoslovenskej ako na miestnej úrovni. Už roky sa ním zaoberajú súdy, prokuratúra, médiá, jazykovedci či ďalšie organizácie. Napriek tomu, že od posledných volieb do miestneho zastupiteľstva ubehlo viac ako pol roka, lokálna samospráva zmenu neurobila.

Občania si vlni v októbri zvolili nových poslancov, no postoj k názvu ulice zostáva nezmenený. Ešte začiatkom apríla starosta Michal Cvacho hovoril čosi o vzniku názvoslovných komisie, ktorá bude rokovať o inom pomenovaní viacerých ulíc. Doposiaľ však žiadne výsledky nevidno.

Lenka Ticháková, ktorá ako jediná z predchádzajúceho zastupiteľstva navrhovala ulicu

premenovať, už poslankyňou nie je. Starosta, ako sám hovorí, sa bude riadiť vôľou občanov. „Napíšte, že ja na to nemám názor a chvalabohu ani ho mať nemusím,“ povedal nám do telefónu vlni v lete, keď sme sa ho pýtali na osobný postoj k tabuľke s menom Jozefa Tisa.

Púte do Altöttingu

Prečo Varínčania tak tvrdošijne trvajú na takejto pripomien-

ke dr. Tisa? Pravdou je, že obec bola kedysi malým mestečkom s rušným spoločenským životom. Žilo a pracovalo tu mnoho Židov, o tom svedčí aj ich starý cintorín na okraji dediny. Mnohých odvliekli do koncentračných táborov alebo inak prinútili opustiť svoje domovy. Nikdy sa už nevrátili a ich majetky arizovali tunajší obyvatelia. Vari to je dôvod úcty k vojnovému zločincovi?

V Kronike obce Varín, ktorú sme našli na internete, sa dozvedáme: „Ihneď po vyhlásení samostatnej Slovenskej republiky sa ozývali hlasy o prinávrátenie pozostatkov Andreja Hlinku do Mauzólea (zrejme má byť Mauzólea, pozn. red.) v Ružomberku, ktorý bol pred skončením druhej svetovej vojny prevezený na neznáme miesto. Mnohí odpovedali, že ešte nedozrel čas, lebo moc majú vo svojich rukách na kľúčových miestach komunisti. Títo predvídajú národovci iste hlbšie poznali zákulisie a stav jadra politickej situácie na Slovensku a zámeroch do budúcnosti. Obdobne tomu bolo, keď sa hovorilo o rehabilitácii prvého slovenského prezidenta Dr. Jozefa Tisa. Občania aj z Varína chodievali po otvorení hraníc na národnú púť do HLTÖTTINGU v Rakúsku (správne má byť Altöt-



tingu v Nemecku, pozn. red.), ako tomu bolo 17. apríla 1993 z príležitosti 46. výročia smrti Dr. Jozefa Tisu, ktorý sa utiahol do kláštora v uvedenom meste tesne pred skončením druhej svetovej vojny, avšak jeho úkryt bol vyzradený Dr. Karolom Murínom a následne dovezený na Slovensko a po súdnom procese popravený. (...) Obecné zastupiteľstvo prejavovalo hlbokú úctu ku osobe Dr. Jozefa Tisu a na svojom zasadaní po predchádzajúcej podpisovej akcii v časti obce Kamence sa rozhodlo 4. 11. 1993 pomenovať jednu ulicu na Ulicu Dr. Jozefa Tisu.“

Združenie Zabudnutý Varín

Pred časom opäť na problém upozornilo Dokumentačné stredisko holokaustu. Historik Ján Hlavinka a historička Katarína Zavacká spolu s právnikom Andrejom Wernerom prehladne zhrnuli všetky argumenty o tom, prečo by mala v tejto kauze nastať okamžitá zmena. Poukazujú na historické fak-

ty aj právne východiská. Andrej Werner konštatuje:

„Nemožno tvrdiť, že slovenský právny poriadok je natoľko nekvalitný, že by akokoľvek toleroval alebo dovoľoval tolerovať ulicu s názvom Dr. Jozefa Tisu. Práve naopak. Rozhoduje teda postup orgánov aplikácie práva, kde treba uviesť, že v minulosti bol laxný, ba až hrubo nedostatočný, čo je tiež jedným zo zdrojov súčasných problémov kauzy.“ Akékoľvek výhovorky teda nemajú opodstatnenie. Príčinou je duch ľudáctva, ktorý pri rozhodovaní prevláda.

Pritom v obci sídli občianske združenie Zabudnutý Varín. Pravidelne pozývajú na spomienkové stretnutia, vedú menoslov židovských spoluobčanov zavlčených do koncentračných táborov, vlni odhalili pamätnú tabuľu obetiam holokaustu. Škoda, že laxnosť a alibizmus tých, ktorí majú rozhodnúť, vyhráva nad príkladnou aktivitou dobrovoľníkov. Zostáva veriť, že jedného dňa to bude naopak.



Október 1944: Prezident Tiso vyznamenáva nemeckých vojakov za potlačenie SNP.

Historik Hlavinka: O čom tu ešte treba diskutovať?



Ján Hlavinka pri podpise zmluvy medzi SAV a DSH v roku 2022 foto: SAV.sk

Branislav Balogh

Čím si vysvetľujete, že slovenská vláda sa vo vyhlásení ospravedlnila za tragédiu holokaustu a vyjadrila ľútosť, NR SR prijala definíciu holokaustu z dielne IHRA, no na druhej strane jestvujú miesta pomenované po vojnových zločincoch resp. predstaviteľoch zločineckého režimu?

Kladiem si otázku, či sa Slovensko vyrovnalo s tragickou minulosťou rokov 1938–1945 a čo sa pre to robí v reálnom živote. Pozrime sa na Varín. Ulica „Dr. Jozefa Tisu“ tam existuje od roku 1993, teda plných 30 rokov. Toto pomenovanie ulice považujem za absurdné a neúctivé voči obetiam nacistov a ľudá-

kov, ako aj voči tým, ktorí padli v boji s týmito režimami. Čo proti tomu urobili samosprávne aj štátne orgány a orgány aplikácie práva? A budme pri tej otázke skutočne korektní, dívajme sa na všetky úrovne, nie iba na najvyššiu politickú úroveň. Prijatie definície antisemitizmu vypracovanej Medzinárodnou alianciou pre pripomínanie holokaustu (IHRA) v roku 2018 a vyhlásenia vlády pri príležitosti 80. výročia prijatia Židovského kódexu v roku 2021 a Národnej rady pri 80. výročí deportácií v roku 2022 vnímam ako dôležité kroky. Iba ťažko sa dá bojovať proti niečomu, čo nie je zadané a je dôležité vyslať jasné signály o postojoch dovnútra aj navonok. Len následne treba veci doťahovať až do konca a aplikovať v praxi. Pri aplikácii práva, vo vzdelávaní, v odstraňovaní nesprávnych a absurdných vecí, akými je ulica vo Varíne či busta Ďurčanského v Rajci. A sme pri bežnom živote. Tu je čo dohádzať.

Je situácia vo Varíne s Ulicou Dr. Jozefa Tisu výnimkou alebo len najmarkantnejším prejavom latentného antisemitizmu v slovenskej spoločnosti?

Nemyslím si, že situácia vo Varíne je prejavom latentného antisemitizmu v slovenskej spoločnosti. Netvrdím, že v slovenskej spoločnosti nie sú antisemiti, sú a zrejme ich nie je málo, ale varín-

ska ulica nie je žiadny „markantný prejav celospoločenského antisemitizmu“, a ten ani neexistuje.

Náš trochu širší výskum postojov spoločnosti k holokaustu a ľudáckej Slovenskej republike, ktorý sme opakovali po 10 rokoch ukazuje, že majorita spoločnosti sa v informovanosti a postojoch posunula správnym smerom. To neznamená, že na Slovensku nie sú ľudia s pomýlenými názormi, nie je ich však toľko, ako sa podľa ich „hlučnosti“ na sociálnych sieťach zdá. Položme si však otázku, či niektorí „mainstreamoví“ politici nelovia aj medzi takými ľuďmi svojich voličov. Nie je práve toto dôvod zvláštneho správania niektorých politikov? Na jednej strane vzdávajú úctu obetiam pri pamätníku holokaustu a o niečo neskôr nezahlasujú za zákon, ktorý by odstránil pomenovanie ulice po človeku spoluzodpovednom za ich smrť. Ďalší zase vystúpia na YouTube kanáli otvoreného antisemitu.

Dá sa Tisova ulica porovnať s bustou Ferdinanda Ďurčanského v Rajci, alebo ide o odlišné prípady? Ešte tu máme prípad súkromného múzea v rodnom dome Jozefa Tisa v Bytči a Tisovu sochu na námestí obce Čakajovce pri Nitre.

Tisova ulica sa určite dá porovnať s bustou Ferdinanda Ďurčanského. Oba ja boli vysokými predstaviteľmi ľudá-

keho režimu, rozdiel je v ich funkciách, dĺžke pôsobenia a miere zodpovednosti za niektoré historické udalosti, ale ani jeden z nich si nezaslúži verejnú prejavovú úctu. Ako historik som vždy bol a aj dnes som proti Ďurčanskému buste. Pokiaľ ide o tie ďalšie veci, ktoré spomínate, ich spoločným menovateľom je vzdávanie úcty Jozefovi Tisovi – najvyššiemu predstaviteľovi ľudáckeho režimu, prezidentovi ľudáckej Slovenskej republiky, kolaborantovi s nacizmom a odsúdenému vojnovému zločincovi. O čom tu treba diskutovať?



Vojna prináša nespravodlivosť a ničenie



György Mészáros (1939) je podpredsedom Maďarskej aliancie odporu a antifašizmu – Aliancie za demokraciu (MEASZ). Členom aliancie sa stal ešte v školských časoch v roku 1953. Vzom v antifašizme je pre neho brat, ktorý sa do hnutia odporu zapojil počas ultranacionalistickej Horthyho vlády. Zmysel pre spravodlivosť ho priviedol k práci v Budapešťskom väzenskom ústave. Pracoval v ňom ako dozorca až do dôchodku. Neskôr sa angažoval v Maďarskej socialistickej strane (MSZMP) a po roku 1990 sa stal jej tajomníkom v 3. budapešťskom okrese. Jeho veľkým poslaním je okrem organizovania spomienkových podujatí v MEASZe pomoc sirotám a sociálne núdnym deťom. Je donorm budapešťského sociálneho ústavu pre deti, ktorým zomreli rodičia. Spolu s ďalšími členmi MEASZu nadviazal pred dvomi desaťročiami spoluprácu s oblasťnými výbormi SZPB v Leviciach a Nových Zámkoch. György Mészáros je ženatý, má dve deti, vnúčatá a jednu pravnučku.

Branislav Balogh,
tlačil Jozef Kanyuk
Foto: autor

Stretli sme sa pri odovzdávaní Radnótiho ceny. Čím je výnimočný tento deň?

Je to Medzinárodný deň boja proti rasizmu (21. marec, pozn. red.). Miklós Radnóti bol talentovaný básnik a literárny prekladateľ. Z tábora nútených prác v Bore na území dnešného Srbska bol aj so svojimi spoločníkmi odvlečený na nútený peší pochod do Rakúska. Keď už nemohol ísť ďalej, zastrelili ho spolu s ostatnými väzňami. S veľkou úctou si na neho spomíname ako na symbol boja maďarského ľudu proti fašizmu.

Skúste opísať podrobnejšie vtedajšie pomery.

Za Horthyho autoritárskeho režimu nebol Radnóti spoločensky prijateľný. Odsunuli ho nabok pre jeho básne, lebo sa im videli revolučné a protifašistické. Jeho najväčším hriechom bol židovský pôvod. Mnohí Maďari vtedy súhlasili s tým, aby za asistencie Nemcov deportovali z krajiny asi 350-tisíc ľudí,

aj pre dnešnú mladú generáciu. Ich hrdinské činy z minulosti by mali poznať aj mladí ľudia, ktorí sú dnes vystavení xenofóbií a neonacizmu. Je to pohroma prítomná takmer osem desaťročí po ukončení vojny. Usilujeme sa zabezpečiť, aby sa tieto myšlienky udržiavali prostredníctvom spomienkových podujatí.

Napríklad?

Každý rok vo februári si pri Pamätníku mučeníkov v XIII. budapešťskom obvode pripomínáme fašistické represie a oslobodenie hlavného mesta od nemeckého nacizmu. Počas roka organizujeme antifašistické zhromaždenia a protirasistické demonštrácie. Máme aj niekoľko stálych podujatí, napríklad pravidelnú spomienku na Andreho Bajcsyho-Zsilinszkého, bojovníka proti fašizmu, ktorý bol obesený na Štedrý deň v roku 1944. Naším najvýznamnejším podujatím je odovzdávanie Ceny Miklósa Radnótiho.

Máte aj pobočky po celej krajine?

Naša organizácia je prítomná na pätnástich miestach v Maďarsku, ale mimoriadne silní sme v Budapešti. Máme približne 2500 členov. V rámci FIR spolupracujeme so sesterskými organizáciami v Európe a Izraeli, ale najmä so Slovákmi, Slovincami, Srbmi, Chorvátmi a Talianmi.

Ako vnímate konflikt na Ukrajine?

Osobne som prežil vojnu. Som rozhodne proti všetkým vojnám a nespravodlivosťiam, proti ničeniu, slzám a zničeným životom, ktoré so sebou každý vojenský konflikt prináša. Pokiaľ mi pamäť slúži, MEASZ bol vždy zástancom mieru a zmierenia medzi znepriatelenými národmi. Dnešný konflikt sa nás dotýka osobnejšie aj s ohľadom na krajanov žijúcich na západe Ukrajiny.

Opíšte nám podmienky fungovania MEASZu počas vládnutia premiéra Viktora Orbána. Ako sa vláda stavia k vašim aktivitám?

Žiaľ, Pomník martýrov na budapešťskom nábreží bol viackrát pošpinený, extrémisti rozhádzali vence a zapálili ich. Trápi nás aktivity krajnej pravice, ktorej členovia sa znižujú k podobným činom. Za vzor považujeme Slovensko, kde je antifašistický odpor oveľa rozšírenejší a je zakorenený v povedomí obyvateľov. Dôkazom toho sú aj prebiehajúce spomienkové protifašistické protesty a pietne

akty, ktoré sa konajú aj na vládnej úrovni.

Niečo podobné vo vašej krajine nefunguje?

Žiaľ, v súčasnosti u nás neexistuje spolupráca štátnej správy a ministerstiev v oblasti udržiavania tradície národného odporu proti fašizmu. Mám na mysli kooperáciu vlády s protifašistickými organizáciami. Boli by sme veľmi radi, keby štát aktívne podporoval rozvoj demokracie a pripomínanie si antifašistickej minulosti. Pre vašich čitateľov chcem pripomenúť, že viacerí slovenskí predstavitelia v minulosti privítali našu delegáciu pri príležitosti osláv SNP v regiónoch a aj na centrálnych oslavách. Podali si s nami ruky a prejavili záujem o naše aktivity v Maďarsku. Boli to pekné gestá.

Ide o takpovediac zanedbanie tradície antifašistického odporu zo strany vlády. Bolo to tak aj v minulosti?

Situácia našej organizácie sa výrazne zhoršila za vlády FIDESZu, prakticky od jej začiatkov v roku 2010. Nesúvisí to s vojnou na Ukrajine, ide o dlhodobý problém, ktorý trvá už trinásť rokov. Pred rokom 2010 sme mohli v maďarskom parlamente udeľovať Radnótiho ceny, ale potom sme tam mali zákaz vstupu. Pred rokom 2010 sme dostávali podstatne väčšiu podporu z verejných zdrojov, teraz nič.

A čo spolupráca s obcami a mestami? Je lepšia ako tá s vládou?

Situácia v tejto oblasti je lepšia, ale závisí to od vedenia konkrétnej obce. Viacerí primátori a starostovia s nami spolupracujú. Zúčastňujú sa na protifašistických podujatiach vo svojom regióne. Tam, kde je na miestnej

úrovni pri moci opozícia voči FIDESZu, nám venujú väčšiu pozornosť.

Ako financujete organizáciu?

Situácia bola pre nás taká ťažká, že sme museli vymeniť sídlo za menšie. Rozdiel v cene, teda peniaze z predaja využívame na financovanie niektorých našich aktivít. Našťastie sa okrem toho nájde dosť donorov, ktorí nezištne podporujú naše aktivity.

V Bojovníku pravidelne píšeme o stretnutiach členov SZPB a MEASZu, či už na Slovensku alebo v Maďarsku. Ako vznikla táto spolupráca?

Na národnej úrovni siahajú naše vzťahy do minulosti. Regionálna kooperácia sa začala zhruba pred dvadsiatimi rokmi. S Michalom Andeľom a Jozefom Výbohom, vtedajším predsedom ZO SZPB v Želiezovciach, som sa stretol náhodou. Pri pohárikovi vína sme zistili, že nás spája rovnaký pohľad na svet, humanizmus a na demokraciu. Zhodli sme sa, že by bolo dobré vzájomne spolupracovať na lokálnej úrovni. Po všetkých tých rokoch sme veľmi šťastní, že máme takú aktívnu a plodnú spoluprácu.



Clementis v Aleji národných dejateľov

Martin Krno

Foto: Jozef Paulenka

V Aleji národných dejateľov v Rimavskej Sobote pribudla 26. mája nová socha. Po tom, ako tu vlni slávnostne odhalili bustu spisovateľa a účastníka protifašistického odboja Vladimíra Mináča, sa medzi najvýznamnejšími rodákmi z tohto regiónu ocitol aj Vladimír Clementis.

Zaslúžila sa o to najmä Matica slovenská, jej miestny odbor a mesto Rimavská Sobota. V rámci podujatia uviedli do života knihu *Clementis & Mináč: Vlastenci alebo buržoázni nacionalisti?*

Účelovo umlčované životné dielo

Editori čerstvej publikácie predseda MS Marián Gešper a podpredseda Spolku slovenských spisovateľov Lukáš Perný poďakovali všetkým spoluautorom, vrátane mnohých výrazných osobností slovenskej vedy a literatúry. Jadro knihy vychádza z viacerých odborných a spoločenských aktivít venovaných vlnajšiemu 100. výročiu narodenia V. Mináča a 120. výročiu narodenia V. Clementisa, na ktorých sa aktívne podieľali aj SZPB a Klub Nového slova.

„Intelektuálne dielo Vladimíra Clementisa bolo síce čiastočne rehabilitované v roku 1963 a 1968, ale v 90. rokoch minulého storočia opätovne účelovo zaznávané a umlčované,“ pripomenul vo svojom vystúpení Marián Gešper. „O Clementisovi sa, žiaľ, už dnes nehovorí. Doba totiž pokročila v metódach likvidácie ideí a pamiatky na nepohodlné osobnosti. Prestane sa o nich hovoriť, prestanú si ich pripomínať s cieľom, aby úplne vymizli z dejín. Clementisova osobnosť si to jednoznačne nezaslúži. Obetoval toľko národu to najzácnejšie – vlastný život.“

Protest maďarských aktivistov

V úvode slávnostného zhromaždenia sa prítomným prihovorili aj operný spevák Ivan



Experimentálna divadelná inscenácia o živote a osude Vladimíra Clementisa.

Ožvát, primátor Rimavskej Soboty Jozef Šimko a poslanec NR SR Robert Fico. Na podujatí sa zúčastnil aj predseda ObV SZPB Štefan Baláž a ďalší členovia Zväzu. Diváci si pozreli experimentálnu divadelnú inscenáciu o živote a osude Vladimíra Clementisa.

Následné odhalenie busty sa uskutočnilo s dramatickou di-

vadelnou peromanciou a pietnym aktom kladenia vencov. Protestovala proti tomu skupina aktivistov z maďarských nacionálnych organizácií, ktorí si dodnes neuvedomili, že Trianonská mierová zmluva 1920, potvrdená Parížskou mierovou zmluvou v roku 1947, predstavuje odpočet za prehry maďarských politikov nielen v oboch

svetových vojnách, ale i za nedemokratickú politiku počas posledných sto rokov existencie Uhorska.

Práve proti takémuto spiatocníctvu bojoval Clementis, ktorý ako jeden zo zakladateľov našej modernej diplomacie úspešne zasiahol do medzinárodných vzťahov v prospech Slovákov a Slovenska po 2. svetovej vojne.

Dvojportrét na počesť Tvarožkovcov

Branislav Balogh

V srdci bratislavského Starého Mesta, na kultovom obytnom dome a niekdajšom kine Metropol na Špitálskej ulici osadili reliéfnu tabuľu. Dvojportrét z dielne akademického sochára Milana Lukáča je venovaný rodine Tvarožkovcov. Rodáci z Brezovej pod Bradlom a priatelia rodiny tak chceli splatiť dlh, ktorý pocítovali voči súrodencom Jurajovi a Tomášovi.

Tomáš ako finančník a Juraj ako architekt najprv presadili výstavbu Mestskej sporiteľne a kaviarne Metropol. Písali sa 20. a 30. roky minulého storočia. Aj vďaka týmto budovám dostala Bratislava nádych moderného európskeho mesta. No a keďže o jej modernosť sa zaslúžili aj títo dvaja Slováci, cítili sa tam dobre všetci, ktorí prišli z iných kútov krajiny.

„Keby sme mali nájsť vo svojej dobe najrevolučnejšiu slovenskú modernú funkcionalistickú budovu, bola by ňou určite Mestská sporiteľňa,“ uvádza sa v Registri modernej ar-

chitektúry Oddelenia architektúry Historického ústavu SAV.

Aktívni boli aj v Povstaní

Juraj Tvarožek bol významným medzivojnovým architektom, okrem iných prác osádzal sochu sv. Václava stojacu v Prahe na Václavskom námestí. Po tom, ako v roku 1914 narukoval do rakúsko-uhorskej armády, padol do ruského zajatia. V tábore pre zajatcov pomáhal projektovať sibírske mesto Kemerovo. „Zaslúžil sa v ňom o výstavbu zhruba 1 200 rodinných domov, školy, nemocnice, kostola a montážnych hál,“ opisuje rodinnú históriu synovec, dnes 97-ročný Branislav Tvarožek.

Mladší z bratov Tomáš vraj v mladosti pekne maľoval. Otec mu však naplánoval dráhu finančníka. Po práci v pražskej Živnostenskej banke sa stal bankovým úradníkom vo Vrbovom, v Novom Meste nad Váhom, Ružomberku a napokon vo Viedni. Po roku 1939 organizoval prechody vlastencov z Protektorátu na Slovensko.



Odhalenie tabule na priečelí bratislavskej Metropolky, tretí zľava Branislav Tvarožek. Foto: OZ Osobnosti pod Bradlom

V pozícii riaditeľa Mestskej sporiteľne v hlavnom meste Slovenska podporoval ilegálny odboj, v septembri 1944 sa stal poslancom povstaleckej NR v Banskej Bystrici. Po vojne pôsobil krátko ako poverenik pre financie, predčasne zomrel v júli 1945. Juraj bol legionárom, zúčastnil sa na Povstaní, neskôr ho väznili komunisti.

Príbehy zabudnutých s nádejou

Vojnový veterán Branislav Tvarožek na podujatí vyzdvihol aktivity strýka Tomáša. „Bola

to banka, ktorej výťažok išiel na potreby mesta, a nie niekomu do vrečka,“ pripomenul verejno-prospešný rozmer bankového ústavu. Okolnosti, za ktorých Tomáš zomrel, boli podľa Branislava Tvarožka podivné.

V príhovore o zásluhách rodiny Tvarožkovcov pokračovala reportérka a publicistka RTVS Soňa Gyarfašová: „Je veľmi dôležité, že sa do verejného priestoru vracajú príbehy týchto zabudnutých demokratov. Môžeme na ne nadväzovať. Keď máme pocit, že nám chýba nádej, tak nádej je práve v ich príbehoch. Na

Tvarožkovcoch je sympatické, že boli celoživotnými demokratmi, v ich príbehu nájdeme hodnotu spravodlivosti aj slobody. Skrátka románový príbeh.“ Pripomenula aj osud Jaroslava Dvořáčka, obľúbeného prevádzkára kaviarne Metropolka, ktorého počas fašizmu väznili v Ilave a roky po februári 1948 strávil v uránových baniach v Jáchymove, kde aj zomrel.

Na záver stretnutia odovzdal predseda Správnej rady ÚPN Jerguš Sivoš Pamätnú medailu a ďakovný list rodinám Tvarožkovcov a Dvořáčkovcov.



Dvojportrét Juraja a Tomáša Tvarožkovcov.

V Nemecku po stopách osloboditeľov

Ján Rohár, foto: autor

Prechádzať sa 9. mája ulicami nemeckej metropoly nesie so sebou zvláštnu emóciu. Navonok bežný pracovný deň sa v okolí monumentov pripomínajúcich sovietske víťazstvo v druhej svetovej vojne mení na veľkú oslavu v tradičnom štýle.

Miestna komunita Rusov, Bielorusov či ľavicovo zmýšľajúcich Nemcov nezostala svojej povesti nič dlžná. Celkový dojem narušila jedine prítomnosť stoviek policajtov rozmiestnených vo všetkých častiach pamätných miest.

Oslavy sa zaobišli bez šarvátok

Oslavy, samozrejme, ovplyvnili situácia na Ukrajine, no menej akoby človek očakával. V čase našej návštevy okrem menších provokácií nedochádzalo k šarvátkam. Pri jednom z najväčších pomníkov v parku Treptow sa rozložili tábory prakticky všetkých skupín rozdelených podľa názoru na súčasnú geopolitiku.

Našli sme tam predstaviteľov nemeckej komunistickej strany podporujúcich ruské a čínske postoje, aktivistov ľavicovo-anarchistického antifašistického združenia požadujúcich okamžitý mier a zastavenie dodávok zbraní pre všetky strany, ako aj zástupcov ukrajinskej komunity spolu s proukrajinsky orientovanými Rusmi. Neďaleko od nich sa nachádzali ďalšie tábory – radikálnej občianskej iniciatívy, ktorá žiadala odchod Nemecka

z NATO, či proruskej skupiny, ktorá poukazovala na zločiny na Donbase od roku 2014.

Pomník vzbudzujúci rešpekt

Priamo pod pamätníkom sovietskeho vojaka, ktorý slávnostne odhalili v roku 1949, vládla pietna atmosféra bez silných politických vyhlásení. Impozantné dielo sochára srbského pôvodu Jevgenija Vučetiča, inak rodáka z ukrajinského mesta Dnipro, vzbudzuje skutočný rešpekt. Predstavuje 12-metrovú bronzovú sochu sovietskeho vojaka s mečom, ktorý stojí nad zničeným hákovým krížom a v náručí drží dieťa.

Socha by mala odkazovať na činy sovietskeho vojaka Nikolaja Masalova. Počas bitky v centre Berlína riskoval život a pod silnou paľbou nemeckých guľometov zachránil trojročné nemecké dievčatko – sirotu. Socha stojí uprostred veľkého cintorína, na ktorom pochovali vyše 7-tisíc z celkového množstva 80-tisíc vojakov Červenej armády, ktorí padli v bojoch o Berlín.

Najväčšie množstvo prítomných bolo jednoznačne ruského pôvodu. Človek mal miestami pocit, že sa ani neocitol v Ne-



Most v Torgau, na ktorom sa v roku 1945 stretli Američania a Sovieti.

mecku. No za zvukov tradičných sovietskych piesní si pamiatku osloboditeľov prišli uctiť aj mnohí Bielorusi, Kazachovia, Rumuni, Nemci, Srbi a ďalší.

Motorkári pod Brandenburskou bránou

Spočiatku sa zdalo, že polícia rešpektuje pietne miesto, no neskôr vytvorila rojnicu a začala oslovovať účastníkov osláv. Pozitívne je, že sa situáciu policajti snažili riešiť dohovorom, nerozdávali pokuty, ako sa to stalo v Moldavsku a Lotyšsku.

V okolí Brandenburskej brány sa na obed uskutočnil pochod Pluku nesmrteľných. Smeroval k sovietskemu pamätníku v Tiergarten (v minulosti súčasť Západného Berlína). V tesnej blízkosti stála skupinka ukrajinských demonstrantov. K stretom medzi nimi našťastie neprišlo.

Krátko po 13. hodine policajná prítomnosť v okolí Tiergarten kulminovala. Policajtov bolo už viac ako účastníkov osláv. Dôvodom manévrov bol príchod členov motokárskeho klubu Noční vlci. Umožnili im položiť kvety k pamätníku, no každého motokára sprevádzal minimálne jeden policajt.

Tam, kde podpísali kapituláciu

Múzeum Berlín – Karlshorst (pred vojnou na Ukrajine sa na-

zývalo Nemecko-ruské múzeum) umiestnili v budove, kde v noci z 8. na 9. mája 1945 podpísali kapituláciu nemeckých ozbrojených síl. Pôvodne tam bola dôstojnícka jedáleň Wehrmachtu a po vojne sídlo sovietskej vojenskej správy v Nemecku.

Navštíviť toto miesto presne 78 rokoch po kapitulácii akte a prechádzať sa po miestach, kde kedysi sovietsky vojvodca Georgij Žukov rokovával s nemeckým poľným maršalom Wilhelmom Keitelom o porážke nacistického Nemecka, bol silný zážitok. Expozícia okrem autentických priestorov a vystavených listín kapitulácie obsahuje množstvo exponátov venujúcich sa Veľkej vlasteneckej vojne v rokoch 1941 až 1945, vrátane každodenného života vojakov a civilistov na oboch stranách konfliktu.

Veľmi cenné sú aj zbierkové predmety z Centrálného múzea ozbrojených síl v Moskve. Nájdeme tu knižnicu špecializovanú na nemecko-sovietske vzťahy so zameraním na vojnu na východnom fronte. Obsahuje približne 3 000 zväzkov a rozsiahlu zbierku fotografií. V exteriérových priestoroch sa nachádza impozantná výstava sovietskej vojenskej techniky, nevynímajúc legendárny tank T-34 či raketomet Kaťuša.

Symbol spolupráce spojencov

Cestou späť na Slovensko sme sa zastavili v meste Torgau. V ňom je most cez rieku Labe, na ktorom sa 25. apríla 1945 stretli príslušníci americkej a sovietskej armády. Tento deň sa do histórie zapísal ako Stretnutie na Labe (anglicky Elbe Day) a patrí medzi významné míľniky konca druhej svetovej vojny v Európe.

Fotografia zachytávajúca podanie rúk medzi veliteľom americkej 69. pešej divízie 1. armády Emilom F. Reinhardtom a veliteľom 58. gardovej streleckej divízie 5. gardovej armády Vladimírom Rusakom došlo 27. apríla. V ten deň vlády všetkých spojeneckých štátov vydali simultánne vyhlásenie, v ktorom potvrdili odhodlanie dokončiť porážku nacistického Nemecka.

V dnešnom Torgau objavíte pamätník pripomínajúci túto významnú udalosť. Na nábreží Labe osadili aj tabuľu vyobrazujúcu fotografiu zo slávneho stretnutia. Zaujímavá je však aj skoršia história mesta.

O mohutnú pevnosť sa viedli dlhé boje v období 30-ročnej vojny a za Napoleona. Napriek tomu ho dnes vnímame najmä ako symbol niekdajšej jednoty Spojencov, nádejnej spolupráce Západu a Východu. Veľmi silné posolstvo aj pre dnešné časy.



Miestnosť, v ktorej bola podpísaná kapitulácia.

Tabuľa v Taliansku pre statočného Petra Jurčišina

Miroslav Ondráš,
predseda ZO SZPB Trenčín 1

Klub generálov SR si v spolupráci s členmi SZPB a Spoločnosťou M.R. Štefánika v máji 2023 uctili v talianskom meste Cervia Petra Jurčišina. Tento vojak sa do histórie talianskeho protifašistického boja významne zapísal svojou partizánskou činnosťou. V auguste 1944 prebehol na stranu talianskych vlastencov

v priestore Cervie. Tí v Miláne – Marittine napríklad prepadli niekoľko automobilov prevážajúcich dôležitú rádiovysielaciu techniku. Pri prenasledovaní unikajúcich partizánov zastihli Nemci aj Jurčišina, ktorý sa ukrýval v blízkosti miestneho solivaru. Na výzvu sa nevzdal a s granátom v ruke sa vrhol na nacistov. Bol ťažko ranený a po niekoľkých dňoch utrpenia zomrel 29. augusta 1944 v nemocnici v Cervii bez toho, aby prezra-



dil svojich spolubojovníkov. Za statočnosť mu talianska vláda udelila k 20. výročiu oslobodenia Talianska Zlatú medailu in memoriam. Pri 40. výročí oslobodenia mesta Cervia od fašizmu odhalili na jeho pamiatku pamätnú tabuľu na nemocnici, v ktorej zomrel. V mene SZPB som v Cervii spolu s genmjr. v. v. Svetozárom Nad'ovičom položil veniec a spolu s talianskymi priateľmi sme si uctili pamiatku tohto statočného Slováka.

Rumuni v bojoch pri oslobodení

Jozef Bystrický, Vojenský historický ústav

Foto: VHÚ Bratislava

Po obklúčení zoskupenia vojsk nemeckej 6. armády a rumunskej 3. a 4. armády vojskami 2. a 3. ukrajinského frontu počas Jasko-kišínovskej operácie, ktoré sa uzatvorilo 23. augusta 1944, v ten istý deň v Bukurešti na príkaz kráľa Michala zatkli maršala Iona Antonescu a ministrov jeho vlády.

Následne monarcha vymenoval novú vládu na čele s generálom Constantinom Sănătescom a v noci z 23. na 24. augusta odvysielal vyhlásenie o zastavení nepriateľských akcií proti mocnostiam protifašistickej koalície a o súhlase s prijatím podmienok navrhnutých sovietskou vládou v mene ZSSR, USA a Veľkej Británie.

Dokument o prímerí podpísaný v Moskve 12. septembra obsahoval o.i. záväzok Rumunska zapojiť svoju armádu do vojny proti Nemecku. Ešte predtým, 6. septembra, však rumunská vláda odsúhlasila operačné podriadenie svojej 1. a 4. armády spolu s leteckým zborom veliteľovi 2. ukrajinského frontu. V zostavách jeho armád sa potom tieto vojská účasťou na Bukurešťsko-aradskej a Debrecínskej operácii podieľali na oslobodení Rumunska a po jeho dokončení (25. októbra) aj Maďarska a Československa.

Prví v Malých a Veľkých Trakanoch

Na územie Slovenska sa rumunské vojská v zostavách armád pravého krídla 2. ukrajinského frontu postupne prebojovali počas Budapešťianskej operácie už od konca novembra 1944. Najbližšie k našim hraniciam vtedy bola 40. armáda s operačne podriadenou rumunskou 4. armádou (6. a 2. armádny zbor) gen. Gheorgha Avramesca.

Na jej ľavé krídlo nadväzovali vojská 27. armády s rumunským 4. armádnym zborom (dve horské divízie) gen. J. Boițeanu z rumunskej 1. armády, ktorého 7. armádny zbor do polovice januára zasadili do bojov pri Budapešti. Cez pohorie Mátara k hraniciam ČSR smerovali vojská 53. armády a v zostave jej 49. streleckého zboru rumunská 1. dobrovoľnícka divízia Tudora Vladimiresca.

Ako prvé zo spomenutých vojsk sa na Slovensko prebili útvary 40. armády. Jej 159. pevnostná brigáda už 24. novembra oslobodila východoslovenské obce Malé a Veľké Trakany. Prvou slovenskou obcou, ktorú oslobodili rumunské jednotky sa stala obec Buzica. Presne 18. decembra do nej vstúpil v súčinnosti s 54. pevnostnou brigádou rumunský 90. peší pluk pod velením pplk. G. Dobrescu.

Do začiatku januára 1945 zväzky rumunskej 4. armády (šesť peších divízií, jedna jazdecká a jedna moto-jazdecká divízia) postúpili na čiaru Borzová, Silica, Jablonov nad Turňou, Hrhov, Včelár, Rešica.

Prvou obcou na Slovensku oslobodenou vojskami 27. armády sa stala Vlkyňa (17. de-



Presun jednotky rumunskej 21. pešej divízie v marci 1944 v smere na Zvolen.

cembra). O týždeň neskôr pri obci Jestence vstúpili na naše územie jednotky rumunského 4. armádneho zboru (dve horské divízie). Túto obec oslobodili 26. decembra a do konca roka 1944 postúpili na čiaru Ipolytárnoc – Mučín.

Vojská 53. armády oslobodili prvé obce na Slovensku 28. decembra a do konca roka sa dostali na líniu frontu vedúcu od Kosiň nad Ipľom cez Dolné Plachtince, Malý Krtíš po Malé Zlievce. Prvého januára 1945 oslobodili Bušince a v rovnakom dni rumunská spomínaná divízia T. Vladimiresca (veliteľ plk. M. Haput) oslobodila Rároš.

Účasť na Západokarpatskej operácii

Západokarpatská operácia na území Slovenska sa začala 12. januára 1945. Z rumunskej 4. armády sa do nej z frontu južne od Krásnohorskej Dlhej Lúky po Včeláre zapojil 6. armádny zbor gen. Petra Cemeňiță útočnou činnosťou smerom na Rožňavu. Ľavo od neho triestil nemeckú obranu v úseku Plešivec – Tornaľa 51. strelecký zbor s úlohou postupovať smerom na Štítnik a Jelšavu. V jeho zostave bojovali dve divízie rumunskej armády: 8. moto-jazdecká divízia prelamovala obranu protivníka v úseku Silická

Brezová – Silice a 3. pešia divízia od Bohúňova po Ardovo.

V pásme frontu od Bátky po Tornaľa s úlohou postupovať v smere na Sirk a Jelšavu útočil 2. armádny zbor gen. K. Rădulesca. Ľavo od neho z frontu od Rimavskej Soboty po Bátku na Rimavskú Baňu postupoval 50. strelecký zbor. Na plnení jeho úlohy sa podieľala rumunská 1. jazdecká divízia útokom z priestoru Uzovskej Panice.

Po oslobodení Jelšavy a Rožňavy vojská 4. armády prenikali k hornému toku rieky Hron na smeroch Tisovec, Muráň, Brezno a Dobšiná, Šumiac, Brezno.

Ukrajinec z Odesy, maršal Rodion J. Malinovskij nariadil veliteľovi 40. armády hlavnými silami (50. a 51. strelecký zbor) útočiť na smere Podkriváň – Zvolen a rumunskou 4. armádou pokračovať v útoku údolím Hrona na Banskú Bystricu. Pri plnení tejto úlohy sa Rumunom podarilo 12. februára oslobodiť Mýto pod Ďumbierom a postúpiť na východný okraj Podbrezovej. Potom sa tam však front na niekoľko týždňov stabilizoval.

Úspešnejšie si v tom čase počínali rumunské divízie začlenené do zostáv streleckých zborov 40. armády. Do konca

a dosiahnuť Hron južne od Zvolena po Tekovskú Breznicu.

V polovici februára rumunská 1. armáda prelomila nepriateľské obranné pásmo medzi Horným Tisovníkom a Senohradom, potom sa však jej útok zastavil. Do konca Západokarpatskej operácie (18. februára) jej zväzky dosiahli priestor severozápadne od vrchu Javorie a Zaježovú (dnes súčasť Pliešoviec), Zábavu, Dolné Mladonice a Bzovík.

O desať dní neskôr obnovili útok, počas ktorého do 5. marca ovládli celý masív Javoria a zároveň prešli železničnú trať Šahy – Krupina – Zvolen.

Bystrica sa dočkala slobody 25. marca

Ovládnutím silných oporných bodov nemeckej obrany v priestoroch Vigľaša a Zvolenskej Slatiny (25. februára) a Očovej (1. marca) a odrazením nepriateľských protiútokov pri Lieskovi si 40. armáda vytvorila podmienky pre rozvinutie bojov za oslobodenie Zvolena. V ich priebehu 42. gardová strelecká divízia spoločne s rumunskou 21. divíziou obchádzali toto mesto od severovýchodu a južne od neho postupovali útvary 240. streleckej divízie.

Čelne na Zvolen útočila 323. strelecká divízia, ktorá ho po ťažkých uličných bojoch oslobodila 14. marca. Na druhý deň vojská 232. a 240. streleckej divízie prekročili Hron a spolu s rumunskou 1. jazdeckou a 21. pešou divíziou, 42. gardovou streleckou a rumunskou 3. pešou divíziou obrátili front na sever, smerom na Banskú Bystricu.

Sústredený útok hlavných síl 40. armády (50. a 51. streleckého zboru) na mesto pod Urpínom sa začal 19. marca. O dva

februára sa 3. divízia s divíziami 51. streleckého zboru prebojovala do priestoru juhozápadne od Zvolenskej Slatiny a 21. divízia v zostave vojsk 50. streleckého zboru dosiahla juhozápadný okraj Očovej.

53. armáda (39. a 57. strelecký zbor) a rumunská 1. armádou gen. Nicolu Macicchio (13. februára prevzal velenie gen. Vasile Atanasiu) od začiatku februára útočili smerom na Banskú Štiavnicu a Zvolen s úlohou ovládnuť masív Javorie, prekonať Štiavnické vrchy

Do 31. januára dosiahli priestor východne od Mýta pod Ďumbierom, Brezno, Valaskú, Hronec a Tri Vody.

Účasť 27. armády a rumunského 4. armádneho zboru v Západokarpatskej operácii sa začala so zámerom uskutočniť obojstranný úder na Lučenec a potom postupovať na Halič a Lovinobaňu. Štvrtý armádny zbor gen. Boițeanu sa na jeho realizácii najprv podieľal v priestore Jelšovec – Mikušovce útokom vedeným západne od Lučenca smerom na Halič.

Na začiatku poslednej dekády januára k 27. armáde od Budapešti prisunuli rumunský 7. armádny zbor gen. Nicolae Sovu (od 6. februára mu velil gen. E. Vírtejanu). Oba zbory organizačne zlúčili do rumunskej 1. armády (tri pešie divízie, dve horské divízie a jazdecká divízia), ktorá 27. januára prešla do podriadenosti veliteľa 53. armády. Do konca januára 1. armáda postúpila južne od Oremovho Lazu, Lešte, Veľkého Lomu a Tisovníka. Medzitým 27. armádu stiahli z bojov na Slovensku a presunuli k Budapešti.

Jednoznačne daný smer: Zvolen

Pred koncom januára 1945 veliteľ 2. ukrajinského frontu,



Vojaci rumunskej armády v oslobodenom Hronseku.

Oslobodzovanie Slovenska

dni neskoršie obnovili útok od Hornej Lehoty, Podbrezovej, Osrblia a Hrochote zväzky rumunskej 4. armády gen. Nicolae Dăscălesca (11., 6. a 18. pešia divízia, sovietska 54. pevnostná brigáda), ktoré do večera 22. marca postúpili k Pohronskému Bukovcu, Ráztoke, Nemeckej, Brusnu, Lubietovej, Povrazníku, Dúbravici a Čerínu.

V rovnakom čase rumunská 9. pešia divízia postupujúca v zostave 50. streleckého zboru dosiahla Dolnú Mičinú a dve rumunské divízie podriadené 51. streleckému zboru (8. motojazdecká a 1. jazdecká) sa pre-

Hronom. Pritom 20. marca zajaala obranu na čiare od Ladomerskej Viesky po Tekovskú Bzenicu.

O tri dni na to jednotky prvých sledov 2. horskej divízie, 19. a 10. pešej divízie prešli cez Hron západne od Bzenice, severne od Voznice a Tekovskej Breznice a vybojovali predmostia na západnom brehu rieky.

Po skončení Stredoslovenskej operácie sa obe rumunské armády zapojili do bojov v Bratislavsko-brnianskej operácii (25. 3. – 5. 5. 1945). V jej priebehu 40. armáda s rumunskou 4. armádou z frontu od Banskej

ktorú oslobodili 3. apríla, o deň neskoršie Handlovú.

Vítali ich na Liptove aj v Bratislave

Hlavné sily rumunskej 4. armády v tom čase postúpili k Liptovskej Osade, Harmancu, Kordíkom a blížili sa ku Krahuliam. V nasledujúcich týždňoch bojovali pri prekonávaní horských masívov Veľkej a Malej Fatry. V ich priebehu postupom na Mošovce a Košťany nad Turňou 18. pešia divízia v ranných hodinách 11. apríla v súčinnosti s 54. pevnostnou brigádou dosiahla južný okraj Martina, kde nadviazala kontakt s jednotkami 1. československého armádného zboru. V tom istom dni 9. pešia a 3. pešia divízia dosiahli priestor severovýchodne od Čičmian, 11. pešia divízia Zliechov.

Medzitým rumunská 21. pešia divízia na pravom krídle zostavy sovietskeho 51. streleckého zboru 9. apríla postúpila do priestoru severozápadne od Trenčianskej Teplej a ku Kubej. V ten istý deň vľavo od nej 133. strelecká divízia dosiahla južný okraj Trenčína a 10. apríla mesto v jeho vtedajších hraniciach oslobodila.

Do 30. apríla útvary 18. pešej divízie, 54. pevnostnej brigády s časťou jednotiek 11. pe-



Pamätná tabuľa Rumunskej armáde v Brezne.

šej divízie posunuli úsek frontu k Váhu – od Považskej Teplej po Nemšovu. V tom čase už vojská 11. pešej, 1. jazdeckej, 6. a 21. pešej divízie bojovali na fronte od Nemšovej cez Starý Hrozenkov po Komňu. Vľavo od 21. divízie v zostave 51. streleckého zboru už na Morave bojovali aj útvary 8. motojazdeckej 3. a 9. pešej divízie.

Na bojoch v Bratislavsko-brnianskej operácii sa okrem divízií rumunskej 1. a 4. v zostave 27. sovietskej tankovej brigády 7. gardovej armády od 26. marca zúčastnil aj rumunský 2. tankový pluk, ktorý sa podieľal na oslobodzovaní Galanty, Bratislavy a Devínskej Novej Vsi.

Zapojil sa tiež letecký zbor

Do bojov na území Slovenska už od decembra 1944 vstúpili útvary rumunského 1. leteckého zboru pod velením gen.

E. Ionescu (od 5. marca mu velil gen. T. Burduloiu). Podľa rumunských prameňov sa tak stalo 19. decembra bombardovaním železničnej stanice v Rimavskej Sobote a nemeckých kolón odchádzajúcich z tohto mesta.

Útoky na presúvajúce sa nepriateľské kolóny v priestore Rimavskej Soboty rumunskí letci zopakovali 20. decembra a na druhý deň bombardovali nepriateľské ciele v priestore železničnej stanice vo Filákovci.

Počas nasledujúcich mesiacov bombardovali železničné stanice a ich okolie napr. vo Zvolene, v Púchove, Žiline, Brezne či Hronskej Breznici. Železničné stanice, nepriateľské kolóny na cestných komunikáciách a pozície nemeckých a maďarských vojsk boli na území Slovenska hlavnými cieľmi útokov rumunského letectva až do konca apríla 1945. (Medzititulky red. Bojovník)



Rumunskí protiletadloví delostrelci vo Zvolenskej Slatine.

bojovali do priestoru južne od Pršian a Košovej Lehôtky.

V nasledujúcich dvoch dňoch postup rumunských vojsk viedol severne a južne od Banskej Bystrice v jej vtedajších hraniciach. Zo zostavy rumunskej 4. armády 11. pešia divízia útočila smerom na Podkonicu a Moštenicu, 6. pešia divízia do priestoru severovýchodne od Seliac, 18. pešia divízia na Sásovú, 9. pešia divízia na Rudlovú a 54. pevnostná brigáda smerom na severný okraj krajského mesta. Banskú Bystricu 25. marca oslobodzovali vojská 232. a 240. streleckej divízie spolu so 42. gardovou streleckou divíziou a 54. pevnostnou brigádou.

Od Hrona k Bielym Karpatom

Zatiaľ čo vojská 40. armády a rumunskej 4. armády bojovali na banskobystrickom a zvolenskom smere, 53. armáda s rumunskou 1. armádou (od 13. februára jej velil gen. Atanasiu) postupovali na Banskú Štiavnicu, oslobodenú 6. marca, a k východnému brehu Hronu.

Na začiatku Stredoslovenskej operácie rumunská 1. armáda pôsobila v pásme od Ostrej Lúky cez Podzámčok k Dobrej Nive a Babinej. Jej ďalší postup viedol na Kozelník a Hliník nad

Bystrice a západne od Zvolene postupovala na smere Handlová, Trenčín, Uherský Brod, a 53. armáda s 1. rumunskou armádou z predmostí na západnom brehu Hronu na Topoľčany, Starú Turú a Kyjov.

Počas prvých troch dní operácie divízie rumunskej 1. armády rozširovali predmostia na západnom brehu Váhu. Do útoku prešli 29. marca a oslobodili Novú Baňu a Žarnovicu, na druhý deň Topoľčianky a v ďalších dňoch rozvíjali útok smerom na Topoľčany a Nové Mesto nad Váhom.

V jeho priebehu na ľavom krídle armády postupom severne od Piešťan prispeli 4. apríla k oslobodeniu tohto kúpeľného mesta sovietskou 1. výsadkovou divíziou. Piateho apríla oslobodili Bánovce nad Bebravou, 7. apríla Nové Mesto nad Váhom a 9. apríla Starú Turú. Desiateho apríla ako prvá z vojsk rumunskej 1. armády prešla na Moravu 2. horská divízia a do 15. mája tak postupne urobili všetky jej divízie.

Boje 40. armády v Bratislavsko-brnianskej operácii začali prechodom vojsk 51. streleckého zboru cez Hron v úseku od Jalnej po Žiar nad Hronom. Prvého apríla jeho 240. strelecká divízia s rumunskou 3. a 9. pešou divíziou rozpútali boje o Kremnicu,



Niekoľko skupinových aj individuálnych hrobov je na západnom Slovensku.

Foto: Martin Krno

Podľa rumunských údajov sa na oslobodzovanie Československa zúčastnilo takmer 250-tisíc príslušníkov rumunskej kráľovskej armády. Toto číslo predstavuje súhrn vojakov evidovaných vo vojskách podieľajúcich sa na bojoch na území ČSR od 18. decembra 1944 do konca 2. svetovej vojny v Európe. Vráťane padlých, z frontu odsunutých ranených a vojakov prichádzajúcich k vojskám ako náhrada za nich a doplnkov určených na zvýšenie početných stavov útvarov a zväzkov.

Reálne počty ku konkrétnym dátumom však

boli výrazne nižšie. Podľa archívnych prameňov 1. januára 1945 ich bolo 84 630, 1. februára 102 396, 1. marca 97 823 a 1. apríla 106 322, z toho bolo 5 574 na ceste k bojujúcim vojskám a 15 169 vo výcvikových táboroch.

Boje príslušníkov Rumunskej kráľovskej armády na území Slovenska trvali dokopy 134 dní. Obete, ktoré si vyžiadali, nám pripomínajú hroby vyše 11-tisíc padlých vojakov, pre ktorých až niekoľko výnimiek našli miesto posledného odpočinku na vojenskom cintoríne vo Zvolene.

Najväčšia tanková bitka v de

Stanislav Mičev, historik

Foto: archív autora

Kurská bitka pred 80 rokmi je najväčšou bitkou Veľkej vlasteneckej vojny (VVV, 1941-1945), v ktorej Červená armáda (ČA) zmarila posledný výrazný útok nemeckých vojsk na sovietsko-nemeckom fronte a definitívne prevzala strategickú iniciatívu do svojich rúk.

Spolu s bitkou o Stalingrad zohrala rozhodujúcu úlohu pri zabezpečení podstatného prelomu v priebehu VVV, ktorý sa skončil oslobodením ľavobrežnej Ukrajiny a porážkou obrany nepriateľa na Dnepri. Ak Stalingrad znamenal v prvom rade psychologický zvrät, keď nacisti utrpeli v zásade prvú riadnu porážku od začiatku vojny na východe, tak Kursk priniesol výrazný vojenský zlom nielen

Nacisti svojim neľudským zaobchádzaním nielen s vojnovými zajatcami, ale aj s civilným obyvateľstvom stratili akúkoľvek nádej na podporu v zápase proti boľševizmu. Boj za národné prežitie nadobudol v Rusku a v iných okupovaných častiach ZSSR celonárodný charakter.

Rozsah nacistickej katastrofy sa prejavil i v tom, že na historických miestach bojov zostalo také množstvo vojenskej tech-

údermi vo všeobecnom smere obkľúčiť mesto Kursk, zlikvidovať zoskupenie sovietskych vojsk a v prípade úspechu pokračovať v určenom smere. Operácia *Zitadelle* sa mala stať nástupnou pre ostatné boje let-

nia nepriateľa a následne prejsť do protiútok s cieľom ich porážky a rozvinúť spoločný postup na juhozápadnom a západnom strategickom smere. Operáciu dôkladne pripravil Hlavný štáb Najvyššieho velenia a Ge-

Priemerná hustota zamínovania v úsekoch očakávaných nepriateľských útokov predstavovala 1 500 protitankových a 1 700 protipechotných mín na jeden kilometer frontu. Napriek kvantitatívnej prevahe vo

Na Kurskom oblúku Nemci sústredili približne 50 divízií, z toho 16 tankových a motorizovaných, asi 900-tisíc vojakov, 10-tisíc diel a mínometov, 2 700 tankov a samohybných diel, viac ako 2 000 lietadiel a dovtedy nevidané sily najmä pancierových jednotiek. Stiahli ich sem nielen zo západného frontu, ale aj z Afriky. Začiatkom júla vo vojskách Stredného a Voronežského frontu ČA bolo vyše 1,3 milióna vojakov, 20-tisíc diel a mínometov, asi 3 600 tankov a samohybných diel a viac ako 2 800 lietadiel.

nej ofenzívy. Hitler sa spoliehal predovšetkým na nové technicky dokonalejšie tanky Tiger a Panther a na veľké samohybné delá Ferdinand.

Sovietska armáda bola, samozrejme, pripravená na postup do Kurského výbežku. Po-

nerálny štáb ČA za účasti Josifa V. Stalina, Georgija K. Žukova, Alexeja I. Antonova, Alexandra M. Vasilievského, Konstantina K. Rokossovského, Nikolaja F. Vatutina a ďalších vojenských veliteľov.

všetkých ukazovateľoch a dôkladnej príprave sovietske vojská v prvých dňoch boja na viacerých úsekoch ustupovali.

Hitler jednoznačne trval na tom, že „ofenzíva nemá právo na porážku“. V Kurskom oblúku videl možnosť urobiť rozhodujúci zvrät na východnom fronte a opätovne sa pokúsiť o útok na Moskvu.

Nik nemal právo na porážku

Išlo o strategicky mimoriadne dôležité rozhodnutie, ktoré viedlo ku konečnému víťazstvu v tejto kľúčovej bitke. Pôvodný zámer sovietskej ofenzívy sa tak zmenil na taktiku oslabenia tej nacistickej a následný protiútok.

Soviety rozmiestnili hlavné sily na severnom a južnom prístupe ku Kursku tak, že línia frontu tvorila výbežok obrátený na západ – Kurský oblúk. Na severe ho bránili jednotky Stredného (veliteľ Rokossovskij) a na juhu – Voronežského frontu (Vatutin). V ich tle sústredili veľké strategické rezervy – Stepný front pod velením generálplukovníka Ivana S. Koneva.

Bojové akcie – operácie frontov koordinovali predstavitelia Hlavného štábu, maršali Sovietskeho zväzu Žukov a Vasilievskij. V priebehu apríla a júna na Kurskom výbežku vytvorili Soviety osem obranných línií do hĺbky 300 kilometrov. Osobitnú pozornosť venovali postaveniu pevnej protitankovej obrany.

tom ako rozvedka zistila fakty o chystanej nemeckej ofenzíve, sa na porade v Hlavnom štábe Najvyššieho velenia 12. apríla 1943 rozhodlo o zaujatí vopred plánovanej obrany.

Úlohou sovietskych vojsk bolo oslabiť útočné zoskupe-

Soviety odrazili nepriateľa

Po skončení obrannej etapy bitky nariadilo sovietske velenie protiútok. Hlavný štáb Najvyššieho velenia informoval 2. júla 1943 veliteľov frontov o možnom začiatku útoku nepriateľa medzi 3. a 6. júlom. Neskôr sa potvrdilo, že nacisti ho plánujú na ráno 5. júla. Podarilo sa zajať nemeckého vojaka, ktorý termín ofenzívy prezradil.

Niekoľko hodín predtým ČA rozpútala mohutnú delostreleckú paľbu a letecké bombardovanie, v dôsledku čoho nepriateľ utrpel značné straty a nedokázal preväpíť náhlym, neočakávaným úderom.

Ráno 5. júla prešli nemecké vojská do protiútok na severnom úseku, a tak zasadili hlavný úder sovietskej 13. armáde v priestore Ol'chovatky. Napriek použitiu všetkých bojových síl a miestnej prevahy zbraní, keď v prvej línii mali



Nemecké motorizované jednotky pri Prochorovke.

na východnom fronte, ale v celej 2. svetovej vojne.

Po Stalingrade sa podarilo ešte nacistom prevziať iniciatívu a v polovici marca 1943 znovu dobyli už oslobodený Charkov. Po Kursku už v zásade len ustupovali. Materiálne a ľudské straty boli pre nich nezvratné a nenahraditeľné.

Diktatúra prijateľnejšia ako nacizmus

Sovietsky vojenský priemysel pracoval aj v zlých podmienkach naplno, výrazne sa zlepšilo zásobovanie frontových jednotiek. Práca tylu bola na oveľa vyššej úrovni ako na začiatku vojny a to i vďaka podpore Spojencov. Pomohli najmä dodávky nákladných áut a konzervovaných potravín.

Červenoarmejci dokázali bojovať za oveľa skromnejších podmienok než vojaci ktorejkoľvek inej vtedajšej armády. V tom čase bolo aj občanom ZSSR absolútne jasné, že stalingradská diktatúra je pre nich oveľa prijateľnejšia ako nacizmus.

ny, že zozbieraná pozdĺž železničných tratí sa tiahla na desiatky kilometrov. Trvalo dlhšie než dva roky, kým sa mnohotonová hŕba úlomkov a vrakov odviezla.

Na obrovskom priestore Kurskej, Orelskej, Belgorodskej a Brianskej oblasti existujú tisíce cintorínov, spoločné aj jednotlivé hroby. Posledné miesto odpočinku tých, čo prišli pod Kursk ako nepriatelia, a tých, ktorí bojovali za nezávislosť svojej vlasti.

Výsledok porady na hlavnom štábe

Po porážke okupantských vojsk v Stalingradskej bitke a v priebehu zimného postupu ČA pripravovalo nemecké velenie letnú ofenzívu v roku 1943 s cieľom, opätovne získať strategickú iniciatívu. Pre útok si vybralo do línie frontu hlboko zasahujúci Kurský výbežok, ktorý sa vytvoril počas postupu sovietskych vojsk.

Podľa vypracovaného plánu mali Nemci neočakávanými



Nemecké samohybné húfnice Wespe, pri Prochorovke.

nacisti asi 500 tankov, nedosiahli víťazstvo a presmerovali útok k Ponyre.

Ani tu sa však nepriateľovi nepodarilo prelomiť obranu sovietskych vojsk, prenikol iba do hĺbky 10 až 12 kilometrov, čím sa po 10. júli jeho útočné možnosti vyčerpali. Nemecká 9. armáda, ktorá stratila dve tretiny tankov, musela prejsť do obrany. Nacistické plány na rýchly postup boli úplne zmarené.

Na južnom úseku nepriateľ odrazil 6. a 7. gardová sovietska armáda, hoci nemecké jednotky tam disponovali prevahou vojenských síl a bojovej techniky, keď prvý deň útočilo 700 tankov. Snažili sa preniknúť v smere Objani a Koro-



Tanky v slávnej bitke na Kurskom oblúku.

Počas bojov 12. júla vojská Západného a Brianskeho frontu zaútočili proti 2. a 9. tankovej armáde nepriateľa pri meste Orel, kde si nemecké jednotky vybudovali silnú obranu. Hlav-

úder vo východnom smere. Protiútok prerástol do všeobecného postupu sovietskych vojsk.

Protiútok v smere na Bolgorod a Charkov viedli vojská Voronežského a Stepného frontu

ta vojská Voronežského frontu odrezali železničnú trať Charkov – Poltava. Vojská Stepného frontu sa dostali až celkom k vonkajšiemu obrannému obvodu Charkova.

Nemecké velenie vrhlo do boja strategické rezervy stiahnuté z Donbasu. Napriek tomu protiúder 11. až 17. augusta namierené proti vojskám Voronežského frontu v priestore Bogoduchova a potom Achtyrky neboli úspešné. Nepriateľovi neostávalo nič iné ako prejsť do obrany. Útočiacie vojská Stepného frontu 23. augusta po urputných bojoch oslobodili mesto Charkov.

Počas protiútoku v belgorodsko-charkovskom smere červenoarmejci prenikli do hĺbky 140 kilometrov. Získali tak prevahu nad južným krídlom frontu a výhodnú pozíciu pre plánovaný útok s cieľom oslobodiť ľavoberežnú Ukrajinu, a riekou Dneper.

Obrovské nemecké straty

Počas 50-dňovej Kurskej bitky bolo zničených asi 30 nepriateľských divízií, z toho sedem tankových. Celkové straty nemeckých vojsk dosiahli vyše pol milióna osôb (mŕtvi, ťažko ranení, nezvestní).

Sovietske letecké sily definitívne získali prevahu vo vzduš-

nom priestore. K úspešnému ukončeniu Kurskej bitky pomohla aktivita partizánov. Tým, že operovali v tyle nepriateľa, viazali na seba do 100-tisíc nepriateľských vojakov a dôstojníkov.

Na najväčšej bitke VVV sa zúčastnilo na rozličných smeroch vyše 4 milióny vojakov! V dovtedajších vojenských dejinách nemalo obdobu ani nasadenie leteckých síl a delostrelectva. Protitankové delostrelectvo pritom zohralo jednu z rozhodujúcich úloh. Zo všetkých víťazstiev v roku 1943 sa stala Kurská bitka rozhodujúcou tým, že znamenala podstatný prelom v priebehu 2. svetovej vojny. Vytvorili sa predpoklady na to, aby koncom toho roku ČA oslobodila ľavoberežnú Ukrajinu a rozdrvila nepriateľskú obranu na Dneperi.

Nemecké velenie sa muselo vzdať útočnej stratégie a prejsť do obrany na celom úseku východného frontu, kam bolo nútené presunúť pozemné a letecké jednotky z bojových operácií v Stredomorí. Aj to napomohlo vylodeniu spojeneckých vojsk na Sicílii a v južnom Taliansku. Kurská bitka je aj z týchto dôvodov pozitívnym príkladom spojeneckej protihitlerovskej vojenskej spolupráce.

(Medzititulky red. Bojovník)



Tankisti z Wehrmachtu pri Kursku.

či. Za cenu obrovských strát sa im podarilo len v úseku 35 kilometrov. Preto sa nepriateľ rozhodol sústrediť sily na hlavný útok pri mestečku Prochorovka.

Plán Zitadelle úplne stroskotal

Sovietske vojská posilnené strategickými rezervami zasadili mohutný protiúder nemeckým zoskupeniam, ktoré prenikli do tohto priestoru. Tam sa 12. júla odohrala najväčšia tanková bitka v histórii ľudstva, na ktorej sa zúčastnilo na oboch stranách asi 1 500 tankov a samohybných diel, pričom Nemci a Sovieti nasadili aj početné letecké jednotky.

Nacisti boli donútení prejsť do obrany, a preto 16. júla začali premiestňovať svoje sily. Vojská Voronežského a od 19. júla aj Stepného frontu prenasledovali okupantov, až ich zatlačili na pôvodné pozície. Plán *Zitadelle* teda stroskotal, nemecká armáda už nedokázala zvrátiť chod vojny vo svoj prospech.

ný úder zasadila 11. gardová armáda, ktorá na úsvite 13. júla prelomila obranu nepriateľa. Potom sa útok rozvinul do šírky, čo vytvorilo priaznivé podmienky na prechod Stredného frontu do protiofenzívy.

Dvanásť delostreleckých sálv

Silám Stredného, Brianskeho a ľavého krídla Západného frontu pod názvom operácia *Kutuzov* a silám Voronežského a Stepného frontu operáciu *Rumiancev*. Výsledkom bolo oslobodenie Orla 5. augusta.

Moskva si to vysoko cenila, prvýkrát oslávila víťazstvo dvanástimi delostreleckými sálvami zo 120 diel. Nacisti obsadenie Orla považovali za katastrofu, pretože predstavoval pre nich veľmi dôležitý oporný bod.

Sovietske vojská sa 18. augusta priblížili k obrannej línii nepriateľa východne od Brianskeho. S touto porážkou padli plány nemeckého velenia využiť nástupný priestor mesta Orel na

v súčinnosti s Juhozápadným. Začal sa 3. augusta ráno po mohutnej delostreleckej a leteckej príprave. O dva dni Sovieti oslobodili Belgorod. Na ich počesť večer 5. augusta v Moskve zazneli delostrelecké salvy. V nočných hodinách 11. august-



Pomník pred Múzeom bitky o Kurský oblúk.

Ľudstvo nesmie stratiť pamäť

Martin Krno

Foto: Petr Švanda

„Existuje väčšia hrozba pre naše národy, ako je genocída – je to menticída, teda cielavedomý pokus zabrániť odovzdávaniu skúseností medzi generáciami. Zabráňme tomu, aby ľudstvo stratilo pamäť!“

Touto myšlienkou oslovil predseda Klubu Nového slova Jozef Lysý 11. mája účastníkov stretnutia na Malom Slavíne, ktoré pri príležitosti Dňa víťazstva nad fašizmom usporadúva OblV SZPB v Bratislave, KNS a mestská organizácia strany Smer. Každú jar sa pri hrobe dvoch červenoarmejcov Jefimuškina a Gorjunovova, ktorí tu zahynuli 4. apríla 1945.

Bratislavčania tým vzdávajú hold tým, ktorí sa podieľali na oslobodzovaní hlavného mesta a celej vlasti pred 78 rokmi, a nahlas sa zamýšľajú aj nad súčasnou situáciou na Slovensku a vo svete.

Na Malom Slavíne 31. raz

Po pietnom akte spojenom s položením kytíc kvetov a štátnou hymnou SR som privítal všetkých prítomných. Upozornil som ich, že sa pri pomníku uprostred malokarpatských lesov stretávame už 31. krát, pritom sa na založení tejto tradície najvýraznejšie podieľal vtedajší politik SDL, neskôr primátor Bratislavy Milan Ftáčnik. Na organizovaní posledných ročníkov sa podieľal už jeho syn, tiež Milan.

V tejto súvislosti profesor Lysý povedal, že podľa sociológov po 30 rokoch dochádza k významnému prelomu, keď staršia generácia odovzdáva tej

nastupujúcej svoje skúsenosti a poslanstvo budúcnosti. „Pred 78 rokmi naši rodičia a starí rodičia,“ zdôraznil, „zažili historické víťazstvo nad temnou silou, ktorá sa, žiaľ, v posledných desaťročiach v Európe začína opäť ozývať. Preto ďakujeme Červenej armáde za to, že nás naučila čítať si víťazstvo v boji proti fašizmu a nacizmu.“

Po skončení oficiálnej časti podujatia sme sa odobrali na susednú lúku s besiedkami, kde nás čakal blčiaci ohník, vynikajúci guláš, špekáčiky a... a spontánne rozhovory.

Turistická časť podujatia

Už druhý rok nám Mestské lesy neumožnili túto akciu usporiadať cez víkend (vraj by sme zavádzali turistom), tak sa konala vo štvrtok. To zase nevyhovuje zamestnaným a študentom, ktorí sa rozhodli absol-



Pred pomníkom na Malom Slavíne.

vovať turistický výstup na Malý Slavín nasledujúcu sobotu.

Hlavnú iniciatívu pritom prejavil mladý predseda strany Socialisti.sk Artur Bekmatov. Milan Ftáčnik ml., ktorý je tiež členom SZPB, pri pamätníku prečítal príhovor Jozefa Lysého

s jasným poslanstvom: „Zabráňme tomu, aby ľudstvo stratilo pamäť!“ Tak ako dva dni predtým my starší, aj teraz si mladší účastníci povedali, že o rok sa opäť stretnú na Malom Slavíne. Urobíme všetko preto, aby sme tam mohli ísť spolu.

Na Dukle sme spoznávali dejiny

Lucia Šuchtová, Michalovce

Koncom mája sme sa so žiakmi 9. ročníka zúčastnili na duklianskej dejepisnej

exkurzii. Zorganizovali sme ju s podporou ZO SZPB v Michalovciach, s ktorou spolupracujeme v rámci predmetu dejepis pri uskutočňovaní besied na tému ukon-



Na Dukle bolo nielen pekne, ale predovšetkým zaujímavé.

čenia 2. svetovej vojny a Karpatsko-duklianskej operácie. Za SZPB nás sprevádzal tajomník OblV Marián Lukáč, ktorý svojimi vedomosťami, informáciami, pohľadom na tieto udalosti a hlavne humorom vniesol do celého dňa príjemnú náladu a záujem žiakov o udalosti z obdobia prvej a druhej svetovej vojny.

Keďže vyhlídková veža je momentálne pre verejnosť zatvorená, so žiakmi sme navštívili Vojenské historické múzeum vo Svidníku. Najprv sme si pozreli krátky dokumentárny film o priebehu vojny. Ďalej sme si vypočuli zaujímavú prednášku, v ktorej sme sa oboznámili s Karpatsko-duklianskou operáciou a získali sme množstvo cenných informácií. Zároveň sme si pozreli väčšiu časť autentických exponátov, výstroj a výbavu vojakov, vojenské uniformy, zbrane, odznaky a vojenský materiál, ktorý používali vojaci počas bojov.

Súčasťou exkurzie bola aj návšteva a prehliadka Pamätníka Československej armády na Dukle. Vzdali sme poc-

tu tým, ktorí padli v bojoch počas spomínanej operácie.

Exkurziu sme ukončili návštevou Údolia smrti. Ide o označenie územia pri potoku Kapišovka, ktoré sa rozprestiera medzi deviatimi obcami v okrese Svidník. V tomto priestore sa v čase druhej svetovej vojny od 21. do 27. októbra 1944 odohrali ťažké boje. Boli súčasťou Karpatsko-duklianskej operácie. Boje priamo zasiahli obce Dlhá, Dobroslava, Havranec, Kapišová, Kružlová, Nižná, Písaná, Svidnička, Vápeník a Vyšná Písaná.

Počasiu nám prišlo, a tak sme sa po chutnom obede a vydarenom dni vrátili domov plní zážitkov. Exkurzia na Dukle bola pre žiakov veľkým prínosom. Národná história a udalosti, ktoré sa odohrali na severovýchode krajiny, nadobudli na pár hodín pre žiakov na sile, realite a sprístupnili im nové informácie a iný pohľad na dejiny.

Veríme, že táto exkurzia bude mať pokračovanie aj v nasledujúcich školských rokoch a bude prínosom vo vzťahu žiakov k dejinám.

Pätnásť mien v Hermanovciach

Milan Grejták, poslanec OZ Hermanovce

Hermanovčania si uctili pamiatku svojich rodákov. Vojakom, ktorí padli v oboch svetových vojnách vybudovali pomník s pätnástimi menami.

Pietny akt spojený s odhalením pomníka sa uskutočnil v centre Hermanoviec za účasti vedenia obce, členov miestnej organizácie Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov a ďalších občanov. Za OblV SZPB sa na pietnom akte zúčastnil predseda Stanislav Nakata, tajomníčka Katarína Krákorňiková a členovia Juraj Danko a Ján Krajkovič.

„Verím, že tieto mená (jedenaásť padlých v prvej a štyria v druhej svetovej vojne, pozn. red.) sú zapísané nie-

len na tomto pomníku, ale predovšetkým v našich srdciach a myšliach. Nezabúdame na nich, ani na ich rodiny, ktoré museli znášať bolesť a stratu. Chceme im vyjadriť našu úprimnú vďaku a úctu. Želáme si, aby tento pomník bol miestom pokoja a zmierenia, kde sa budeme môcť zamyslieť i pomodliť za duše našich hrdinov a budúcnosť našich detí,“

povedal v príhovore starosta obce Lukáš Grejták. Dodal, že veľký pamätník je symbolom histórie obce, no hlavne symbolom vďaky a úcty

k týmto mužom, ktorí položili životy za našu slobodu.

„Je to veľmi dôležitý odkaz pre naše deti, lebo ak si národ nebude pamätať svoju históriu, tak nemá žiadnu budúcnosť,“ pripomenula Marta Grejtáková, tajomníčka hermanovskej ZO SZPB. Stanislav Nakata dodal, že si veľmi váži, ako obec Hermanovce vybudovala dôstojný pomník svojim rodákom. Pripomína ich hrdinstvo ďalším generáciám.

Dôstojnosť pietneho aktu podčiarklo aj požehnanie pomníka hermanovským duchovným Marekom Rojákom a spoločná modlitba i krásne prednesená báseň v podaní Lýdie Vaňovej. Partizánsku pieseň

zaspievali členovia ZO SZPB. V závere všetci prítomní prejavili úctu padlým rodákom minútou ticha. V zasadačke obec-

ného úradu sa následne uskutočnilo krátke posedenie a diskusia vedenia obce s hosťami a členmi SZPB.



Dav smeruje k pomníku. Sprava v modrom starosta Hermanoviec Lukáš Grejták a členovia OblV SZPB Prešov.

foto: M. Grejták

Deviateho mája sme nemlčali

Martin Krno, predseda ObIV SZPB Bratislava

Foto: autor a Ladislav Skrak

Reťaz osláv 78. výročia oslobodenia Slovenska pod nacistického jarma pokračovali v prvých májových dňoch spomienkovými podujatiami vo viacerých obciach a mestách, až napokon vyvrcholili 8. a 9. mája slávnostnými zhromaždeniami pri príležitosti Dňa víťazstva nad fašizmom a ukončenia 2. svetovej vojny v Európe.

Pravda, nie je slávnosť ako slávnosť. Originálne si ich vysvetlil dnes už odídenny minister Roman Mikulec (OĽaNO). Do histórie vstúpil ako šéf rezortu vnútra, ktorý po konzultáciách s ministrami obrany a zahraničných vecí zakázal pri pietnych aktoch používať zvukovú techniku, hudbu, zástavy, spievať štátnu hymnu, príhovory, čestnú stráž...

Kvázi odporúčanie ministra Mikulca

Oficiálne to síce nenariadil, „iba“ odporučil. V praxi sa to však prejavilo tak, že štátna správa, ktorá vo väčších mestách tradične organizuje tieto podujatia, Mikulca na slovo poslúchla, niekde padli na ostatných spoluorganizátorov aj vyhrážky. Riaditelia štátnych škôl žiakov k pomníkom oslobodenia radšej nepustili, vojenské kapely ostali zavreté v kasárňach a samospráva reagovala diferencovane, zväčša podľa stranického trička starostu či primátora.

Iróniou na zraze najvyšších ústavných činiteľov 8. mája pri Hrobe neznámeho vojaka ministrov prípis ignorovali iba čiastočne. Tam hudba, dokonca aj Nad Tatrou sa blýska, vyhrávala, no prezidentka Zuzana Čaputová, odchádzajúci premiér Eduard Heger a prítomní členovia jeho vlády mlčali. Mimo chodom, so SZPB vôbec nepočítali, troch účastníkov odboja tam priviezli na mašine ministerstva obrany ako „nezávislé osobnosti“.

Presne na tú istú hodinu pozval Okresný úrad Bratislava

vedenie SZPB na Slavín. Tichý obrad usporiadal úpenlivo podľa nôt, ktoré rozdal minister vnútra. S vencom postupne prišli: predseda NR SR Boris Kollár, veľvyslanec Ukrajiny Myroslav Kastran s dvoma poslancami za SaS Petrom Osuským a Ondrejom Dostálom, zástupca okresnej správy, delegácia SZPB (Viliam Longauer, Jozef Ťažký, Martin Krno a Peter Baroš) a na záver hlúčik osôb s belaso-žltými zástavami.

Vraj z ideologických dôvodov?

Po pietnom akte novinári obkľúčili šéfa parlamentu, ktorý na otázku, prečo narušil jednot-



Dlhoročný sólista Opery SND Ivan Ožvát spieva slovenskú hymnu na Slavíne 9. mája.

né gesto ostatných ústavných činiteľov a nešiel s nimi na dunajské nábrežie, reagoval: „Doteraz som 8. mája chodieval na Slavín. Prečo by som to mal zmeniť?“ A dodal: „Slovensko neoslobodil jeden neznámy vojak, ale predovšetkým Červená armáda. Takmer 7000 jej príslušníkov leží práve tu.“



9. mája 2023. Prestavitelia SZPB na Slavíne.

Od začiatku decembra 2022, keď odhalili oficiálne protokolárne miesto na Rázusovom nábreží, doteraz zavítali na Slovensko trikrát hlavy spriatelovaných štátov. Kytice kládli na všelijaké pomníčky v Bratislave, ale ani raz nezavítali k Hrobu neznámeho vojaka. Prítom práve to sa uvádzalo ako hlavný dôvod jeho postavenia.

S vlastným ozvučením a hymnou

Členovia SZPB vystúpili tradične na Slavín 9. mája. Aby sme sa vyhli vlnajšiemu škanďálu, keď túto národnú kultúrnu pamiatku doslova okupovalo akési občianske združenie pasované za obrancu ukrajinského národa, s časovým predstihom sme si rezervovali pietny areál.

Samozrejme, nešlo o mlkvu tryznu, ale o oslavu víťazstva slobody nad fašizmom, mieru nad vojnou, dobra nad zlom a nenávisťou. Nechýbali ani transparenty, slovenské a historické sovietske zástavy. Profesionálnych vojakov na čestnej stráži plnohodnotne nahradili dobrovoľníci z KVH Nitra.

Tak ako predchádzajúce roky sa bratislavskí členovia SZPB zaoberali bez štátnej správy. Mali sme vlastné ozvučenie s hudbou, slovenskú hymnu zaspieval dlhoročný sólista Opery SND Ivan Ožvát, Rúfusove verše zarecitovala členka Činohry SND Eva Mária Chalupová. Osobitne sme privítali priamych účastníkov protifašistického odboja Annu Bergerovú, Karola Kunu a preživšieho holokausta Ivana Pasternáka.

My nemáme kam ustúpiť

Podpredseda Ústrednej rady SZPB Jozef Ťažký v prejave

na adresu súčasnej medzinárodnej situácie o.i. povedal: „Snaha o diskreditáciu Ruska nepriamo rehabilituje fašistov či kolaborantov s fašizmom, prebúdzajú extrémistické sily. Je to tichý, pomalý a zákerný boj o zmýšľanie ľudí využívajúci šovinistické pudy a neznalosť histórie.“ Ďalej zdôraznil: „My v SZPB ešte máme možnosti získavať a konfrontovať si poznatky s pomaly sa strácajúcou generáciou, ktorá hrôzy vojny osobne prežila. Zaväzujeme sa tieto fakty udržať v pamäti a pri živote. Jednoducho, my nemáme kam ustúpiť.“

Okrem členov bratislavskej oblastnej organizácie Zväzu prišli na Slavín aj autobusy s členmi zo Žiaru nad Hronom a Várinu, delegácie z Nitry, Galanty a Trenčína na čele s podpredsedom samosprávneho kraja Michalom Bartekom. K zhromaždeniu sa pripojilo aj občianske združenie Vojenský veterán Bratislava, Zväz Rusov na Slovensku a ďalšie spoločenské organizácie či radové občania.

Pre úplnosť treba dodať, že sa deň predtým na Slavín konal míting strany Smer-SSD, na ktorom vystúpil tajomník ÚR SZPB Viliam Longauer. Hlas SD usporiadal 8. mája oslavu oslobodenia v areáli Múzea SNP v Banskej Bystrici.

Kapituláciu Wehrmachtu oslávili aj v Topoľčiankach

Branislav Balogh

Práve mladšej generácii adresoval svoje slová starosta Topoľčianok Juraj Mesko, keď pri oslave 78. výročia konca vojny pri pamätníku padlých vojakov prizvukoval, že ozbrojený boj proti fašizmu bol kľúčovým momentom slovenských dejín. Hojná účasť žiakov miestnej ZŠ potvrdila záujem mladej generácie o dejiny. Vždy treba pripomínať, prečo je Slovensko morálne na strane víťazných krajín antihitlerovskej koalície. Mladá generácia musí byť zorientovaná, aby sa vedela postaviť snahám o obmedzenie slobody a demokracie.

Napokon, samotná obec v spolu-

práci so ZŠ a telovýchovnou jednotou Tatran pravidelne organizuje Beh oslobodenia pod patronátom miestnej ZO SZPB. Tento rok sa uskutočnil už 49. ročník. Ide o celoslovensky známe podujatie a jeho snahou je prebúdzat záujem o moderné dejiny Slovenska. Vychovávajú ich tak k úcte k histórii, najlepším vojenským tradíciám vlasti a k modernému vlastenectvu. „Musíme si vážiť pamiatku tých, čo svoj život položili k nohám vlasti,“ odkázal predseda ZO SZPB v Topoľčiankach Pavel Mihók. Práve on stál pri vzniku Behu oslobodenia a v minulosti bol aj starostom obce.



Topoľčianky si uctili porážku nacizmu a koniec 2. svetovej vojny v Európe.

foto: P. Mihók

NIE iniciatíve Nie v našom meste

Stanislav Mičev, historik

Ikonoborectvo má v ľudských dejinách dlhú tradíciu siahajúcu do Byzantskej ríše. Týkalo sa najmä odstraňovania portrétov a sôch Ježiša Krista. Podľa jeho známych definícií je vlastné hlavne totalitným a autoritatívnym režimom. V revolučných časoch je akýmsi prirodzeným sprievodným javom.

Spomeňme si na likvidáciu rozličných kresťanských symbolov režimom pred novembrom 1989. Najparadoxnejším v Banskej Bystrici bolo odstránenie Mariánskeho stĺpa na Námestí SNP.

Keď logika strácala zmysel

Stalo sa tak pri príležitosti 20. výročia Slovenského národného povstania, na

ktorom sa zúčastnil generálny tajomník Ústredného výboru Komunistickej strany Sovietskeho zväzu Nikita S. Chruščov. Ako by to vyzeralo, keby mu ponad plece do jeho prejavu nazerala Kristova matka?

Karma však nepustí. Chruščova v polovici októbra 1964, teda o necelé dva mesiace, odvolali zo všetkých funkcií a poslali do dôchodku. Nuž, jednoducho nezmyselné a hlúpe rozhodnutie o odstránení Mariánskeho stĺpa sa zrodilo v čase existencie vtedajšieho totalitného režimu, keď logika strácala zmysel.

Tendenčné a nepravdivé tvrdenia

Už začiatkom 90. rokov minulého storočia sa objavila v Banskej Bystrici iniciatíva na odstránenie obelisku venovaného pamiatke padlých osloboditeľov mesta. Nebudem na tomto mieste opa-

Ruky preč od pomníka padlým

S hlbokým znepokojením prijal predsedníctvo ObĽV SZPB v Banskej Bystrici informáciu o aktivitách viacerých členov občianskej platformy Nie v našom meste proti pomníku padlým Červenoarmejcom a vojakom Rumunskej armády na Námestí SNP, ktorý je symbolom úcty k osloboditeľom Banskej Bystrice.

„Sme prekvapení,“ konštatuje sa v stanovisku, „že sa členovia uvedenej platformy zamerali na vedomé skresľovanie histórie na Slovensku v kontexte so súčasnou vojnou na Ukrajine. Vedenie SZPB hneď na začiatku odsúdilo ruskú inváziu a označilo ju za jednoznačné porušenie medzinárodného práva. Tá však s obeťami bojov proti nemeckému nacizmu nemá nič spoločné, iba ak to, že vedľa seba umierali Červenoarmejci – Rusi, Ukrajinci, Kazachovia, príslušníci ostatných národov vtedajšieho ZSSR a ďalší bojovníci proti nacizmu a fašizmu.“

Vo vyhlásení sa konštatuje, že na oslobodení Banskej Bystrice sa popri príslušníkoch sovietskej armády zúčastnili aj rumunskí vojaci generála Nicolae I. Dăscălescu z 2. ukrajinského frontu. Poďakovanie za ich obeť je zaznamenané na tzv. čiernom obelisku. Aj tento nápis chcú novodobí tvorcovia histórie spolu s pamätníkom odstrániť?!

„Nám, bojovníkom proti fašizmu je jasné, že súčasná rusofóbna atmosféra zapríčinená ruskou inváziou na Ukrajine nahráva demagogickým interpretáciám dejinných faktov a že im viac ako samotný obelisk prekrážajú sovietske symboly a nápis v azbuke. Až teraz to začali vnímať ako čosi, čo reprezentuje ruskú propagandu,“ hovorí sa v prijatom dokumente.

„Členom platformy Nie v našom meste odkazujeme, že nebyť obeť padlých za naše oslobodenie ani oni by tu neboli, lebo o osude slovanských národov sa v zámeroch nemeckých nacistov už dávno rozhodlo. Odporúčame, aby sa vrátili k podstate činnosti, ktorú deklarovali pri svojom vzniku roku 2014 a pôsobenie opäť nasmerovali na spoločný boj proti neofašizmu a prejavom nenávisťi.“

V stanovisku sa zdôrazňuje, že oblasťná organizácia SZPB sa vždy s plným odhodlaním postaví proti akémukoľvek pokusom o účelové prepisovanie historických faktov týkajúcich sa oslobodeneckej misie Spojencov protihitlerovskej koalície počas 2. svetovej vojny. Súčasne vyjadruje presvedčenie, že pokiaľ existuje pamäť národa, sú odsúdené k nezdaru všetky pokusy dezinterpretovať fakty o oslobodení mesta a celej našej vlasti, ako aj akékoľvek zámery odstrániť pomníky padlým hrdinom boja proti nemeckému nacizmu a fašizmu.

Zo stanoviska predsedníctva ObĽV SZPB Banská Bystrica 17. mája 2023



Pomník Červenej armády na Námestí SNP v Banskej Bystrici.

kovať historické súvislosti, ktoré viedli k jeho postaveniu. Nepovažujem to za podstatné. Publikovalo sa niekoľkokrát, takisto fakty o oslobodení Banskej Bystrice a Zvolena. Tendenčné a nepravdivé tvrdenia, že o slobodu sa zaslúžili v prevažnej miere rumunské vojská jednoducho nezodpovedajú skutočnosti. Okrem toho vojna nie je súťaž, vojna je svinstvo. Každá.

Navrhovatelia „opravy“ či dokonca premiestnenia obelisku nemajú na túto iniciatívu žiadne relevantné argumenty. Chcem len upozorniť, že sovietska vlajka a znak vtedajšieho Sovietskeho zväzu je dodnes prítomný na jednom z najväčších pamätníkov oslobodenia, ktorí sa nachádza v neďalekej Viedni. Rakúska metropola mohutný pomník už po niekoľký raz z vlastných zdrojov zrekonštruovala.

Samozrejme, je tak trochu historickým paradoxom, že tieto dva symboly sa stali rešpektovanými symbolmi víťazstva nad fašizmom. V deň konca 2. svetovej vojny v Európe sa podľa všetkého najväčšie oslavy konali v Londýne. Celé mesto na Temži bolo vyzdobené vlajkami. Britskou s portrétom Winstona Churchilla, americkou s portrétom Franklina D. Roosevelta a sovietskou s portrétom Josifa V. Stalina.

Čo sa zmenilo do dnešných dní na tomto nepopierateľnom fakte, že to bolo práve tieto tri krajiny, ktoré sa najvýraznejšie a spoločne podieľali na porážke nemeckého nacizmu?

Vzdať úctu padlým musíme my

Navrhovateľom a iniciátorom spomínanej myšlienky kdesi v podvedomí brnká na mozgové bunky 25. február 1948 a 21. august 1968. No a vlnajší 24. február ako začiatok ruskej agresie proti Ukrajine. Táto nezmyselná a hlúpa vojna, kde agresor je absolútne jasný, však nemôže spochybniť historické fakty.

V druhej svetovej vojne padlo viac ako 8 miliónov Ukrajincov a pamätníky patria aj im. Treba si zároveň uvedomiť, že obelisk postavil Zväz sovietskych socialistických republík, a nie Ruská federácia. Tá je len jeho nástupníckym štátom.

Zdôvodňovať jeho prípadné odstránenie tým, že slúži kremel'skej propagande je detinské a neprijateľné. Vzdať úctu padlým v najkrvavejšej vojne ľudských dejín totiž musíme v prvom rade my, ktorí môžeme žiť v slobodnej krajine aj vďaka ich obeť. Aj preto hovorím NIE občianskej iniciatíve Nie v našom meste.

(Medzititulky red. Bojovník)

Brusňania za mier a spoluprácu

Text a foto: Marian Sokol

Už 78 rokov uplynulo od skončenia najdeštruktívnejšej vojny v dejinách ľudstva. V Brusne sme si to pripomenuli 10. mája pri miestnom pamätníku položením kytice kvetov. Zapálením sviečok sme si uctili pamiatku tých, ktorí nám vybojovali slobodu. Na slávnostnom akte sa zúčastnil starosta obce Igor Švec, delegácia ObĽV SZPB z Brezna a žiaci miestnej základnej školy. Predseda ZO SZPB v Brusne Karol Uhrík v príhovore zdôraznil, že aj dnes nám hrozí vojnový konflikt, ktorý by však mohol byť pre život na našej planéte zničujúci. Preto vyzval prítomných, aby ešte intenzívnejšie vystupovali proti svetovému revanšizmu, nastupujúcemu fašizmu a nacizmu, za mier a spoluprácu.



Brusňania pred pomníkom padlým v 1. a 2. svetovej vojne.

S Bulharmi pri pomníku

Ján Rohár

Foto: Vladimír Dobrovič

Pre členov a sympatizantov SZPB v Bratislave je 2. jún spojený so spomienkou na bulharských partizánov, ktorí bojovali a zahynuli v SNP. Na ich počesť každoročne bulharské veľvyslanectvo v Bratislave spolu s bulharskou komunitou na Slovensku organizuje pietny akt pri pamätníku v parku na Vajanskom nábreží.

Dátum pre túto slávnosť nie je vybraný náhodou. Po celom Bulharsku si 2. jún pripomínajú ako Pamätný deň národných hrdinov. Sviatok sa odkazuje za najuznávanejšieho revolucionára tejto balkánskej krajiny – Christa Boteva, ktorý hrdinsky zahynul v boji proti tureckým Osmanom 1. júna 1876.

Na spomienkovom podujatí na

dunajskom nábreží sa tradične zúčastnili žiaci a študenti Strednej všeobecno-vzdelávacej školy Ch. Boteva v Bratislave, ktorí vystúpili s krátkym literárno-hudobným programom.

Veľvyslanec Vasil Petkov vo svojom príhovore zdôraznil, že Bulharsko si bude vždy pamätať mená svojich hrdinov, ktorí

sa podieľali na boji proti nemeckým nacistom počas SNP a našli večný odpočinok v dialkach slovenskej krajiny. Vyjadril nádej, že čoskoro na Ukrajine zavládne mier, ktorý ukončí bolesť, utrpenie a zoznamy ľudských obetí. Lekcie z histórie o tom, že vojna nie je nikdy riešením, nesmú byť podľa neho zabudnuté a musia sa pripomínať.

Na podujatí sa tradične zúčastnilo viacero členov SZPB. K pomníku bulharských partizánov položila veniec delegácia Zväzu na čele s Viliamom Longauerom, Zdenkom Martonom a tajomníčkou OblV SZPB Katarínou Frišovou.



Na podujatí sa zúčastnili aj žiaci z bulharskej školy Christa Boteva v Bratislave.

Na Jozefa Gabčíka a operáciu Antropoid sa nezabúda



Pamätník Jozefa Gabčíka v Poluvsí.

Juraj Drotár, Oblastná organizácia SZPB Žilina

Foto: Jaroslav Kováč, KVV Prostějov

Oblastná organizácia SZPB a Klub vojakov ZV SR v Žiline sa v máji zúčastnili pri pamätníku Jozefa Gabčíka v Poluvsí na spomienkovom stretnutí a pietnom akte k 81. výročiu vojenskej operácie Antropoid.

Medzi účastníkmi patrila aj delegácia MO SR, ktorú viedol Martin Jakál, ďalej veľvyslanec Veľkej Británie a Severného Írska, zástupkyňa Veľvyslanectva ČR, vojenský prídelenci Veľkej Británie a USA, velitelia a vojaci Špeciálnych síl SR a ČR, predstavitelia samospráv a štátnych orgánov, Kluby vojenských výsadkárov SR a ČR a občania okolitých miest a obcí.

Výstrelom veliteľa pluku špeciálneho určenia po pietnom akte sa odštartoval Memoriál Jozefa Gabčíka, teda terénny beh z Poluvsia do kasárni Jozefa Gabčíka v Žiline. Pre účastníkov spomienkového stretnutia pripravili vojaci žilinskej posádky statické a dynamické ukážky bojovej činnosti.

Liptovský Mikuláš si slobodu pripomenul hudbou a veselosťou

Mária Holušová,

ZO SZPB Liptovský Mikuláš

Pietnym aktom kladenia vencov si Mikulášania pripomenuli nielen Deň víťazstva nad fašizmom, ale najmä krehkosť slobody a mieru. Nech pamiatka na padlých je večne živá! Práve tieto myšlienky dominovali v príhovore predsedu miestnej ZO Jozefa Matisa. Hodnotu oslobodenia Červenou armádou, Rumunskou armádou a 1. československým armádnym zborom zdôraznil aj primátor mesta a poslanec NRSR Ján Blháč.

Zdravé vlastenectvo sa usilujeme každo-

ročne vstúpať aj deťom ZŠ Miloša Janošku na Ul. čsl. Brigády. Ani tento rok nechýbali a kvetmi pri pamätníku na Námestí osloboditeľov si uctili koniec vojny v Európe. Vence položili aj predstavitelia mesta, príslušníci Akadémie ozbrojených síl M. R. Štefánika, členovia ZO SZPB a zástupcovia Zväzu vojenských dôchodcov LIPTOV. O dôstojnú atmosféru sa svojimi piesňami postarala dychová hudba mesta Liptovský Mikuláš. Okrem clivých tónov rozveselila osadenstvo aj radostnými piesňami pripomínajúcimi slobodu. Účastníci spomienky vzdali hold padlým aj na Vojnovom cintoríne Háj-Nicovô.



V Liptovskom Mikuláši na Námestí Osloboditeľov.



V Prievidzi sme zorganizovali koncom mája vedomostnú súťaž Medzníky 2. svetovej vojny. Prihlásilo sa do nej deväť základných škôl. Súťažiacich v ZŠ ul. Rastislavova privítala riaditeľka Katarína Machová a predseda Oblastnej organizácie SZPB Ján Žiak. Každý účastník súťaže dostal diplom. Na 1. mieste sa umiestnila ZŠ ul. Rastislavova, 2. miesto získala ZŠ S. Chalupku (obidve v Prievidzi) a 3. miesto patrí ZŠ Morovnianska cesta v Handlovej. Ceny do súťaže poskytlo mesto Prievidza a Oblastná organizácia SZPB.

Text a foto: Soňa Pinková



V mája sa vo Zvolenskej Slatine uskutočnila Cyklojazda o Slatinský zlatý dukát s pietnou spomienkou na 78. výročie skončenia 2. svetovej vojny. Organizátormi podujatia boli Penzión Zlatý dukát a obec Zvolenská Slatina v spolupráci s tamojšou ZO SZPB. Pietna spomienka a štart cyklojazdy sa uskutočnili pri Pamätníku padlých Slatinčanov v 1. a 2. svetovej vojne s názvom *Plačúca matka* od akad. sochára Jána Kulicha, nášho rodáka. O slávnostnú atmosféru sa postarali členovia KVH v historických uniformách Červenej armády.

Text: Zuzana Pavlíková, ZO SZPB Zvolenská Slatina

V Uderinej sa oslavovalo s mládežou a partnerskými ZO SZPB

Mária Špaňhelová, podpredsedníčka ObV Lučenec a predsedníčka ZO Uderiná

V máji usporiadala ZO SZPB Uderiná už 6. ročník stolnotenisového turnaja. Okrem domácich sa ho zúčastnili aj ZO SZPB z Kalinova, Utekáča, Poltára, Podrečian a Lovinobane. Celkovo súťažilo 40 ľudí. Súťažilo sa v štyroch kategóriách: muži, ženy, dorast a deti. Výhercom odovzdal ceny predseda ObV SZPB v Lučenci Jozef Cerovský a starostka Lovinobane Andrea Valachová. Športové podujatie bolo ukončené spoločným posedením pri gulášoch a hudbe. Všetci účastníci sa tešia na ďalší ročník turnaja.

Je dôležité pripomínať si udalosti spred 78 rokov, a to najmä v súčinnosti s teraj-

šou mladou generáciou. Na vojnu sa nesmie zabúdať, história sa nemá skresľovať a každý by si mal vážiť život v mieri. Môžeme pokojne pracovať, deti môžu chodiť do školy, máme čo jesť, máme teplo domova a môžeme sa tešiť z každého dňa bez strachu a obáv o vlastný život.



Výhercovia turnaja v kategórii dorast.

Preveniou proti násiliu a extrémizmu

Alžbeta Pongrácová, Galanta

„Je na nás zachovať v pamäti spomienky našich starých otcov, aby sa nikdy nezapadlo na skúsenosť našej krajiny s vojnou. Je veľmi dôležité, aby pri vzdelávaní mladšej generácie mala svoje miesto informovanosť, ako i prevencia proti neznášanlivosti, násiliu a extrémizmu vo všetkých jeho podobách,“ povedal primátor mesta Sereď Ondrej Kurbel. Stalo sa tak na jednom zo spomienkových aktov pri príležitosti ukončenia 2. svetovej vojny. Konali sa pri pamätníkoch oslobodenia v mestách Dunajská Streda, Šaľa, Sereď, Galanta a Sládkovičovo. Úctu a hold padlým vojakom prišli zdať primátori miest, po-

slanci miestnych samospráv, delegácia OO SZPB Galanta, členovia základných organizácií SZPB, Zväzu vojakov SR, delegácie z okresných úradov a kultúrnych inštitúcií. Nechýbala ani mladá generácia, žiaci základných škôl a ich pedagógovia. Ani po 78 rokoch nesmieme zabúdať, aké boli ciele rasistického, utlačateľského a nacistického Nemecka, ktoré pre národnosť odvlieklo do koncentračných táborov 80-tisíc ľudí, z ktorých takmer 70-tisíc zomrelo. „Mier nie je samozrejmosť, preto musíme urobiť všetko a všetci pre to, aby sme si ho chránili,“ zdôraznil predseda OO SZPB Galanta Jozef Janský. Slávnostné akty ukončili básne a záverečné slová poďakovania za účasť.



Oslavy skončenia 2. svetovej vojny v Sládkovičove.

Vedomosti aj rozprávanie partizánov

Štefan Novák, tajomník ZO SZPB Dolný Kubín

Žiaci 9. ročníka ZŠ v okrese Námestovo (z obcí Rabča, Sihelná a Zubrohlava) mali v máji možnosť otestovať si svoje vedomosti v kvíze Medzníky 2. svetovej vojny. Zorganizovali ho ObV SZPB Ružomberok spolu so ZO Dolný Kubín. Súťaž sa uskutočnila v Zubrohlave. Dvojčlenné družstvá mali preukázať najprv vedomosti z troch oblastí: Slovensko a 2. svetová vojna, bitky počas vojny a holokaust. V druhej časti sa hodnotila žiacka prezentácia faktov zis-

kaných od žijúcich svedkov, príp. účastníkov bojov z ich obce či regiónu vo forme digitálneho spracovania. Uvedené práce boli poskytnuté ObV SZPB Ružomberok ako cenný materiál pre vzdelávanie.

Najlepšie si počínali žiaci z Cirkevnej základnej školy Sihelná, na 2. mieste skončilo domáce družstvo zo ZŠ Zubrohlava a na 3. mieste ZŠ Rabča. Súťažiaci dostali diplom a hodnotné vecné ceny aj vďaka sponzorovi súťaže Vodárenskej spoločnosti Ružomberok, a.s. Ďalšou odmenou bol spoločný zájazd na záver školského roka na pamätné miesta bojov na Liptove.



Dolný Kubín Medzníky.

Spomienka a poďakovanie v horách

Eva Brozmanová, ZO Tr. SNP Banská Bystrica

V júni 2023 si členovia SZPB uctili pamiatku padlých hrdinov pri pamätníku Mor ho! v Dolnom Jelenci a pri pamätníku hrdinov SNP v Starých Horách. Prítomných privítal starosta Marián Gajdoš a členovia SZPB Jozef Prividzer, Evka Filipová a Ivana Andrášová. Starosta Starých Hôr pripomenul, že tunajšie obce a osady patria k najstarším osídleným v banskobystrickom okrese. Ťažilo sa tu striebro a meď, život bol ťažký, ale pokojný. Narušili ho práve vojnové udalosti. Staré Hory a okolité osady sa stali významným centrom Povstania, do ktorého sa zapojili takmer všetci Starohorčania. Okrem diverznej a bojo-

vej činnosti realizovali partizánske jednotky aj bohatú politickú a agitačnú prácu, najmä cestou Slobodného slovenského vysielača. Staré Hory a priľahlé osady oslobodili rumunské a sovietske oslobodzovacie jednotky 4. apríla 1945.

Občania na ťažké časy nezabúdajú. Udržujú a zveľaďujú pamätníky pripomínajúce hrdinstvo ľudí. Obnovili partizánsky bunker Mor ho! a pravidelne organizujú Pochod vďaka hrdinom SNP. Deň plný zážitkov nám spestrilo občerstvenie, ktoré pripravila obec Staré Hory. Vynikajúci guláš z diviny, domáce koláče a pohár vína osviežili už trochu unavených prítomných. Za všetko ďakujeme a prajeme si, aby aj v budúcnosti ľudia a ich deti nezabúdali na hrôzy vojen. Nikdy sa nesmú opakovať.



Účastníci spomienky pri pamätníku Mor ho! v Dolnom Jelenci.

Foto: Emília Bruchaniková

Za odmenu do Múzea SNP a na Kalište

Ján Šulej, tajomník ObV SZPB Brezno

Historicko-dokumentačná komisia (HDK) pri ObV SZPB v Brezne pripravila okresné kolo vedomostnej súťaže Medzníky 2. svetovej vojny pre žiakov ZŠ a osemročných gymnázií. Zúčastnilo sa ho päť škôl z okresu Brezno (Brezno-Pionierska 2, Brezno-Karola Rapoša, Pohorelá, Pohronská Polhora, Polomka). Žiaci a študenti najprv odpovedali na 25 otázok o udalostiach 2. svetovej vojny, SNP a národnoslobodzovacieho boja. Počas dňa sa zapojili do besedy s členmi HDK Viliamom Hláčikom a Ľubo-

mírom Fabušom a videli vojnové významné udalosti účastníkov národnoslobodzovacieho boja. Na záver informoval tajomník ObV SZPB Ján Šulej žiakov a pedagógov o pripravovanom zájazde pre všetkých účastníkov súťaže. Cieľ: Múzeum SNP v Banskej Bystrici a Národná kultúrna pamiatka Kalište. Aby sme nezabudli: prvé miesto získala ZŠ s MŠ Karola Rapoša Brezno, druhé miesto patrí ZŠ s MŠ v Pohorelej a tretie miesto ZŠ Polomka. Naše poďakovanie patrí riaditeľovi ZŠ s MŠ Brezno Pionierska 2 Romanovi Snopkovi za nezištné poskytnutie priestorov školy.



Vítané družstvo ZŠ s MŠ Karola Rapoša Brezno.

Foto: Ľubomír Fabuš

Nechýbali vojenské pocty

Juraj Drotár, OO SZPB Žilina

Obyvatelia Žiliny a žiaci ZŠ Linhartová, Karpatská a Vendelína Javorku si v apríli v parku SNP a na Cintoríne vojakov Sovietskej armády na Bôriku pripomenuli oslobodenie mesta. Vence vďaka položila predsedníčka Žilinského samosprávneho kraja Erika Jurinová, vojenský pridelenec Ukrajiny v SR, viceprimátor Žiliny Ján Ničík, podpredseda ÚR SZPB a predseda OO SZPB Juraj Drotár, zástupca veliteľa vojenského útvaru, viceprezident KVV SR plk.v.v. Ing. Pavel Švelka,

členovia mestských základných organizácií SZPB, Klubu vojakov SR, JDS vedená Betkou Vítovou a delegácie politických strán. Vystúpenia rečníkov zdôraznili hrdinstvo vojakov Sovietskej armády a 1. československého armádneho zboru pri oslobodzovaní severozápadného Slovenska a mesta Žilina. Rovnako zaznelo odsúdenie súčasnej veľmocenskej politiky a hrozba novej svetovej vojny. Vojenskú poctu vzdali vojaci 5. pluku špeciálneho určenia pod vedením nrtm. Petra Knižku. Spomienkové stretnutie bolo ukončené vojenskou večierkou.

S bohatou ľudskou dušou odbojára

Jozef Danko, emeritný predseda ObIV SZPB Prešov

Blízka rodina, priatelia a členovia Oblastného výboru SZPB v Prešove si nedávno pripomenuli významné životné jubileum plk. Františka Orlovského, priameho účastníka boja proti fašizmu. Napriek pokročilému veku rozpráva o prežitých udalostiach v 2. svetovej vojne autenticky a s reálnymi obrazmi vtedajšej situácie.

Narodil sa 24. mája 1928 v Lemešanoch (okres Prešov) v chudobnej deväťčlennej rodine cestára. Po skončení základnej školy prejavoval veľký záujem o ďalšie vzdelávanie, preto chodil do meštianskej školy v Prešove. V roku 1944 odišiel za prácou i odborným vzdelaním do firmy Baťa v Baťovanoch, dnes mesto Partizánske.

Začiatky partizánskeho boja

V tom čase sa do ozbrojeného odporu proti fašizmu zapojili aj partizáni Hornonitrianskeho oddielu, neskôr brigády s krycím menom Pavel na čele s veliteľom kpt. Jozefom Trojanom, popravenom v roku 1953. Začiatky ich pôsobenia sa viažu na apríl 1943 založením partizánskeho tábora v oblasti Baťovian, prechodne na Vtáčniku, kde sa koncentrovali slovenskí zbehovia, sovietski zajatci, ktorí ušli z koncentračných táborov, a prenasledovaní ilegálni politickí pracovníci.

V radoch tejto jednotky nebojovali iba dobrovoľníci z Baťovian, ale aj z okresov Prievdza, Bánovce nad Bebravou, Nitra a z východného Slovenska, medzi nimi i študent Baťovej školy práce František Orlovský. Na tieto udalosti spomína:

„Moje rozhodnutie začleniť sa do odbojovej činnosti ovplyvnili viaceré okolnosti a atmosféra, ktorá sa vytvorila v Baťovanoch. Vtedy sa vracali vojaci z východného frontu a rozprávali o zverstvách, ktoré Nemci páchali na nevinných civilných obyvateľoch v okupovanej časti Sovietskeho zväzu. Boli to desivé príbehy, ktoré vo mne vyvolávali vzdor a nenávisť voči nacistickým hrdlozom.“

Veľa životnej pravdy si osvojil od ľavicovo orientovaných antifašistov. Do tejto skupiny patrili aj Orlovského rodák a najlepší kamarát František Košíkár. Študenti zo Školy práce veľmi vnímavo sledovali situáciu na Slovensku, na východnom fronte a hľadali z nej východisko.

Prvý stret s okupantmi

Jedného dňa sa časť mladých mužov zo starších ročníkov, ku ktorým sa pridali aj obaja Františkovia, dostavila na základe pokynov ilegálnych pracovníkov zo závodu Baťa k železnič-

nému mostu v Šimonovanoch, kde sa dovážali zbrane od zbrojárův a vojenských posádok pre skupiny dobrovoľníkov odhodlaných bojovať proti fašistom.

Po registrácii nasledoval vojenský výcvik, aby nováčikovia zvládli obsluhu niekoľko druhov pechotných zbraní, narábanie s výbušninami a ich použitie v podmienkach partizánskej taktiky boja.

„Po určitom čase,“ pokračuje jubilant, „nás zaradili do bojových skupín a dislokovali k obci Veľké Bielice. Podľa pokynov nadriadených sme plnili viaceré naliehavé úlohy, ktoré smerovali k tomu, aby jednotka ako celok vedela ubrániť svoje pozície voči nepriateľom. Po ústupe k Šimonovanom došlo k stretu s vojakmi Wehrmachtu, ale



František Orlovský ako mladý poslucháč vojenskej školy.

aj s mužmi v slovenských uniformách, ktorí po boku Nemcov bojovali proti partizánom. Došlo pritom k viacerým zraneniam i v radoch našich chlapcov. Bolo treba ranených ošetriť, preto velenie brigády zvolilo ústupovú cestu v smere na Malé a Veľké Uherce, Zemianske Kostolany až do vytipovaného priestoru pri Novákoch.“

Išlo o ťažkú a psychicky náročnú cestu pre všetkých, no zároveň nevyhnutný manéver ako umožniť brigáde doplniť jej stav živou silou, zbraňami, strelivom a partizánom poskytnúť nevyhnutný čas na oddych, aby sa upevnila bojová morálka mužstva.

Z Banskej Bystrice na Donovaly

Na základe rozhodnutia velenia brigády Košíkára a Or-



František Orlovský druhý sprava so Štefanom Steflovicom a Vladimírom Strmeňom po jeho pravici na ústredných oslavách SNP v Banskej Bystrici roku 2019.

foto:archív redakcie

lovského odvelili na letisko Tri duby pri Sliachi, kde ich zaradili do skupiny, ktorá zabezpečovala údržbu letiska a vykonávala aj strážnu službu v priestore, kde pristávali dopravné lietadlá zo ZSSR s vojenským nákladom alebo z ich palúb padákmi zhadzovali zbrane a strelivo pre bojovníkov SNP.

Oboch mládenčov premiestnili do Banskej Bystrice, kde ich v kasárňach vystrojili do rovnošaty a vyzbrojili podľa vojenského predpisu. Ďalej plnili úlohy strážnej služby, zabezpečovali rozvoz zbraní a streliva, vojenského materiálu povstaleckým jednotkám na Donovaly, kde ich neskôr zaradili do skupiny protiletadlovej obrany.

Koncom októbra 1944 nemecké vojská postupovali cez Staré Hory na Donovaly. Partizánske skupiny sa presúvali hlbšie do Nízkych Tatier. Františka Košíkára v kúpeľoch Korytnica v nerovnom boji s okupantmi zranili a v dôsledku vysilenia organizmu ho následne zajali a odviekli do Nemecka. Po oslobodení sa síce vrátil do rodných Lemešian, ale vo veľmi zúboženom zdravotnom stave a onedlho zomrel.

Dostal sa z pazúrov gestapa

Partizán Orlovský vykonával prieskumnú činnosť. V zimnom surovom období pri plnení bojových úloh prechladol a ochorel na zápal pľúc. S pomocou priateľov sa dostal do liptovskej obce Lazisko, kde ho prichýlila jedna roľnícka rodina. Nemecké hliadky pravidelne uskutočňovali po dedine kontrolné obchádzky.

V prípade podozrenia z podpory partizánov obyvateľov nekompromisne trestali popravou.

„Po desiatich dňoch liečby podľa receptu starých mám som sa rozhodol,“ hovorí Orlovský. „že pôjdem na zotavenie k rodičom do Lemešian. Čakala ma nebezpečná cesta, na ktorej ma sprevádzal syn rodičov, u ktorých v Lazisku som chorý ležal. Za obcou Demänová nás nemecká hliadka zadržala ako podozrivé osoby a odviekla do miestnej školy. Odtiaľ ma i s ďalšími zadržanými eskortovali na výsluch do horných kasární v Liptovskom Mikuláši.“

Napriek tomu, že mal oblečený civilný odev s potvrdením vo vrecku, že ide z liečenia na Sliachi domov, bol podozrivý, že je partizán a v tomto prípade mu hrozil najprísnejší trest alebo transport do koncentračného či pracovného lágru.

Na druhý deň na konci výsluchu slovenský prekladateľ zopakoval verdikt nemeckého vyšetrovateľa: „Zadržaný František Orlovský bude prepustený, no s podmienkou, že keď pricestuje na miesto svojho určenia, je povinný do 12 hodín prihlásiť sa na najbližšom oddelení gestapa – v Prešove.“ Domov cestoval vlakom do Kysaku, ďalej išiel peši. Vtedy bola železničná doprava pod prísnu kontrolou Nemcov a príslušníkov HG. Orlovský sa na gestape neprihlásil.

Výbuch radosti v rodnej obci

Pri doliečovaní v rodných Lemešanoch mal Orlovský tú česť so svojimi rodákmi privítať vojakov Červenej armády a príslušníkov 1. čs. armádneho zboru, ktorí 19. januára 1945 v popoludňajších hodinách oslobodili Prešov a okolité obce. „Bolo to výbuch radosti,“ spomína si, akoby to bolo včera, „slzy radosti a šťastia, nadšenie ľudí,

ktorí pocítili uvoľnenie z napätia vyvolaného nacistami ich rasistickými postojmi a nariadeniami voči civilnému obyvateľstvu.“

Po vojne pokračoval v štúdiu na Škole práce, následne na gymnáziu v Trnave, z ktorého sa ako 20-ročný maturant prihlásil na Vojenskú akadémiu v Hraniciach na Morave a potom v Brne.

Ako vojak z povolania vykonával svoju profesiu v rozličných mestách západných Čiech. Po dlhodobom pôsobení v tomto kraji ho na vlastnú žiadosť preložili do Prešova, kde pokračoval vo funkcii náčelníka Okresnej vojenskej správy až do konca roku 1989, keď odišiel do dôchodku. Za 42 rokov služby v ozbrojených silách dosiahol hodnosť plukovníka.

Angažoval sa v práci Okresného výboru SZPB, kde vykonával funkciu predsedu, po odchode na penziu pôsobil na oblasťnom výbore i na poste predsedu ZO SZPB v Lemešanoch. Za účasť v SNP, za zodpovedný výkon vojenského povolania a za verejnú činnosť získal štyri desiatky vyznamenaní a ocenení, vrátane zahraničných. K jeho deväťdesiatinám mu ÚR SZPB udelila Medailu M. R. Štefánika I. stupňa.

V súčasnosti sa teší veľkej pomoci u dcéry Emílie. Je pyšný na dvoch vnukov a vnučku s rodinami. Verí, že všetci budú žiť v mieri, ktorý je pre život najcennejší a nenahraditeľný.

Členovia ObIV SZPB v Prešove sú právom hrdí na prácu, ktorú plk. František Orlovský vykonával pre spoločnosť a jej občanov. Do ďalších rokov mu želáme zdravie, šťastie, ešte veľa pekných a slnečných dní v kruhu blízkej rodiny, priateľov a známych.

- **Banská Bystrica:** Tatiana Sečkárová 60, Jaroslav Kluvanec 81, Anna Spišiaková 70, Mgr. Alena Perončíková 80, Elena Bylinová 70, Ľubica Halabuková 81, Eva Martinová 60, Mgr. Oľga Škripková 89, Emília Sováková 83 rokov.
- **Bardejov:** Mária Rogulová 70, Ján Rusín 84, Ján Hiščár 65, Zuzana Remetová 75, Zuzana Mlynárová 85, Marek Dudzík 50 rokov.
- **Belá – Dulice:** Mgr. Blažena Valocká 83, Miloslav Kapusta 82, Jozef Bernát 70, Jozef Paulíni 70 rokov.
- **Bernolákovo:** Tibor Ďurkovič 80, Vladimír Lovci 75, Jarmila Bošková 60, Júlia Nesmeriová 75 rokov.
- **Bojnice:** Norbert Šimko 92 rokov.
- **Bošáca:** Vladimír Fraňo 73, Žofia Hrančová 71, Miroslav Kusenda 73, Anna Tulisová 74, Miroslav Zámečník 51 rokov.
- **Bracovce:** Mária Bocanová 93 rokov.
- **Bratislava:** Pavla Rusňáková 75, Alojz Hrubý 90, Bohumil Krajačič 88, Anna Steinerová 84, Vlasta Haplová 91 rokov.
- **Breznička:** Štefan Kovalančík 85 rokov.
- **Cetuna:** Oľga Štefániková 80, Emil Pospíšil 72 rokov.
- **Cígel:** Dušan Weis 65 rokov.

- **Cinobaňa:** Darina Belovová 82, Peter Caban 70, Mária Konnáreková 84, Július Gombala 90 rokov.
- **České Brezovo:** Ivan Miko 60 rokov.
- **Dobšiná:** Anton Bukovinský 70, Mária Novotná 80, Vladimír Opremčák 75, Eva Kalinová 65, Anna Reiprichová 80, Rudolf Kotlár 75, Zuzana Garanová 65 rokov.
- **Dolné Vestenice:** Mária Kutlišová 85 rokov.
- **Družstevná pri Hornáde:** Jaroslav Bernštejn 79 rokov.
- **Galanta:** Anna Šikulajová 75, Ing. Rudolf Kadlec 80 rokov.
- **Harmanec:** Štefan Ťažký 70 (január 2023), Jaroslav Martiška 70 (marec 2023), Anna Patyiová 65 rokov (marec 2023), Jozef Knopp 87, Milan Rečkovič 87, Jozef Ivan 65 rokov.
- **Hel'pa:** Jolana Bošeľová 70, Anna Oravkinová 70, Cyril Mešťan 70 rokov.
- **Hniezdne:** Michal Abrahamovský 45 rokov.
- **Hnúšťa:** Mgr. Michal Bagačka 60, Rozália Fábryová 82, Darina Kysel'ová 70, Janka Slivková 80, Edita Gerhartová 86 rokov.
- **Hrušov:** Andrej Augustín 20, Katarína Kováčová 90 rokov.
- **Čaňa:** Rozália Tomčová 85, Helena Rusnáková 87, Marián Kraľovič 65, Mgr. Kamila Pačútová 30, Danka Vargová 55, Jolana Vargová

- 55, Vladimír Miľo 65, Ludovít Maňko 75, Alžbeta Kišová 82, František Čigaš 70 rokov.
- **Hostie:** Emil Vida 80, Pavel Belica 75, Pavel Borčin 75 rokov.
- **Jakubany:** Anna Mačugová 80 rokov.
- **Jarabina:** Michal Lajčák 65, PhDr. Žaneta Štefániková 45 rokov.
- **Kalinovo:** Pavel Barcaj 40 rokov.
- **Klenovec:** Viera Kochanová 83, Ján Vrbinský 80, Vladimír Hruška 80, Želmira Kňazeková 70, Július Molitóris 96, Ivanka Romanová 82, Viera Medveďová 80, Michal Dovala 82, Elena Ďurišová 81, JUDr. Viera Georgievova 84 rokov.
- **Kokava nad Rimavicou:** Júlia Ľajzová 96 rokov.
- **Košice:** Ing. Henrich Fajner 50, Ján Spondiak 89, Ján Dianiška 70, Kvetoslava Plíhalová 94, Bc. Martina Debnáriková 30, Margita Zajaková 93, Gizela Andrášiková 80, Júlia Zsigmondyová 75, Daniela Hrehová 60, Jana Bosáková 60, Anton Meteňko 65, Helena Liptáková 93, Mária Strojná 87, Katarína Hirchová 89, Anna Hakiová 75, Ján Horniak 65, Daniela Ferencíková 60, Ján Kováč 65, Božena Flochová 89, Richard Žofčák 40, Magda Jakubčiaková 89, Viera Kolníková 75, PaeDr. Marián Gajdoš 75 rokov.

- **Kráľovský Chlmec:** Božena Drobnáková 75 rokov.
- **Kurov:** Milan Pituch 60 rokov.
- **Liptovský Mikuláš:** Irena Borbisová 92, Mária Jurášová 82, Mgr. Monika Martinková 50 rokov.
- **Lovinobaňa:** Anna Mišíková 60.
- **Lučenec:** Tatiana Miklecová 81, Izabela Sabová 95, JUDr. Matúš Sarvaš 40, Viera Matúšová 75, Mária Magdemeová 83, Pavel Fulerčík 70, Anna Haraszytová 75, Katarína Vančová 65 rokov.
- **Ľubietová:** Anna Jančíková 75, Janka Jančíková 50, Valéria Dolinská 65 rokov.
- **Medzev:** Viktor Lacher 85 rokov.
- **Medzilaborce:** Juraj Skonc 75, Vladimír Lapihuska 80, Emília Csifáriová 65 rokov.
- **Michalovec:** Eva Kačmárová 70, Ludovít Szatmary 60, PaeDr. Jozef Sibal 65, Anna Makovská 70 rokov.
- **Mikulášová:** Anton Riško 60 rokov.
- **Myjava:** Mária Dugová 87, Anna Mertelová 82, Oľga Michnová 70, Mgr. Oľga Častvenová 80, Alžbeta Bortelová 91 rokov.
- **Nitra:** Ľubica Kukučková 75 a Petrovská Mária 80 rokov.
- **Nová Baňa:** František Martinec 90, Štefan Polnišer 45 rokov.
- **Nové Mesto nad Váhom:** Judita Mornárová 94, Ladislav Tomášek 93, Emília Vydarená 89, Anna Balkovicová 88, Emília Kukučková 86, Anna Stanková 86, Antónia Huthová 81, Ing. Milan Šebeň 81, Mária Kurpelová 79, Anna Michalíková 77, Peter Rehák 75, Oľga Surovčíková 75, Jarmila Kuvičková 73, Františka Lovičová 71, Igor Plesník 71 rokov.
- **Novosad:** Jozef Girman 50 rokov.
- **Nový Svet:** Blažena Póšová 70 rokov.
- **Palín:** Mária Macková 96, Ján Tomko 65 rokov.
- **Plavnica:** JUDr. František Paralič 65 rokov.
- **Pohorelá:** Ján Hudák 81, Ing. Ján Nagy 55, Mária Tešlarová 75, Anna Rochovská 45, Katarína Kupcová 81, Anna Tereková 75 rokov.
- **Poltár:** Zuzana Nagyová 84, Anna Vilhanová 65 rokov.
- **Pôtor:** Ing. Ivan Vredík 65 rokov.
- **Prešov:** Anton Barták 75, Oskar Šalko 89, Pavol Timko 89 rokov.
- **Prievidza:** Rudolf Bogáň 70, Viera Pridavková 80 rokov.

- **Ráztočno:** Miroslav Madaj 50, Ján Mosný 85 rokov.
- **Rimavské Brezovo:** Soňa Kántorová 86, Anita Bálintová 75 rokov.
- **Rimavská Sobota:** Vlasta Bottlíková 80, Eva Vančková 75, Marta Hlvinová 93, Mária Golianová 95, Kornélia Wirtsachterová 97, Valéria Pakanová 85 rokov.
- **Senec:** Tivadar Sloboda 60, Marcel Lacko 42, Rudolf Novodomec 81 rokov.
- **Sliach:** Oľga Míhríková 75 rokov.
- **Snakov:** Mária Fečaninová 60 rokov.
- **Stará Ľubovňa:** Ján Barnovský 75 rokov.
- **Strážske:** Irena Dankaninová 91, Ján Dupal' 75, Margita Kočanová 87, Jozef Ovad 75 rokov.
- **Sučany:** Mária Baumgartnerová 81, Ing. Viera Pavlechová 70, Peter Skokňa 70 rokov.
- **Šoporňa:** Irena Vandáková 85 rokov.
- **Tomášovce (okr. Lučenec):** Emília Jozafová 85, MVDr. Ján Barkáč 82, Elena Takáčová 82 rokov.
- **Trebišov:** Iveta Franerová 50 rokov.
- **Trenčín:** Ing. Ján Šatara 89, Marta Štubňová 85, Blažena Švančarová 75, Miroslav Zámečník 65, Mgr. Dušan Štrauss, PhD. 45 rokov.
- **Utekáč:** Anna Strmeňová 75, Jolana Michnová 85, Miroslav Štrmajer 85, Viera Trnavská 75, Katarína Vrábeľová 93 rokov.
- **Veľaty:** Ján Potoma 75 rokov.
- **Vojské:** Anna Vinclerová 91 rokov.
- **Vráble:** PaeDr. Viera Štefániková 65 rokov.
- **Závadka:** Anna Hrušovská 70, Mária Vyletelová 60 rokov.
- **Zemianske Kostolany:** Oľga Mrtviková 82 rokov.
- **Zemplínska Teplica:** Jozefína Uhaľová 65 rokov.
- **Zlatá Baňa – Sekčov:** Michal Smerika 45 rokov.
- **Žabokreky nad Nitrou:** Alena Peniašková 65 rokov.
- **Žiar nad Hronom:** Janka Cintelová 60, Zdeno Halama 60, Roman Kratochvíl 60, Františka Haliarska 65, Ľubomír Baláž 70, Daniela Karvašová 70, Helena Hlaváčová 75, PhDr. Eva Končoková 80, Lívia Považancová 84, Milada Lastičková 90 rokov.

Jubilantom srdečne blahoželáme.

Diamantová Zdenka

Pavol Burger, Dobšiná

Medzi najvzácnejšie tekutiny patrí krv. Znamená život, no najväčšiu cenu má pre ľudí po úraze a tých, ktorí sú ťažko chorí. Je často jedinou záchranou života. Ešte v apríli sme si pripomenuli 75. výročie narodenia obyvateľky Dobšiny

nej a dlhoročnej členky tunajšej ZO SZPB Zdenky Rudnej. Popri výchove piatich detí a starostlivosti o domácnosť sa stihla stať darkyňou krvi s najvyšším ocenením – Diamantovej Jánskeho plakety (2003). Krv darovala spolu 84-krát. Za všetku jej činnosť v SZPB a na spoločenskej úrovni jej patrí naša veľká vďaka. Srdečne blahoželáme a prajeme veľa síl do ďalšieho života!

Naša vzácna Marta Baldovská má 90

Bohumil Kosa, ZO SZPB Centrum Zvolen

Napriek vysokému veku sa ako dlhoročná členka SZPB stále zapája do práce Zväzu. Počas našej návštevy spomínala, ako v 90. rokoch organizovali zájazdy po stopách SNP a ukázala fotografie z návštevy družobného mesta Prachaticy v Českej republike. Poukazovala na to, akú úctu požíval Zväz v spoločnosti.

Stretnutia so zaslúžilými členmi sú veľmi vzácne a nabijajú nás optimizmom a nádejou do ďalšieho zápasu pri obhajovaní a presadzovaní odkazu našich dedov a otcov, ktorí so zbraňou v ruke bojovali proti fašizmu. Preto ešte raz Martuška prajem v mene celej našej ZO SZPB všetko dobré, hlavne zdravie a pokračujúci životný elán, ktorý máš. Tešíme sa na ďalšie tvoje okrúhle životné výročie! S úctou tvoji spolubojovníci.



Bohumil Kosa a Ján Kašica (sprava), medzi nimi jubilatka Marta Baldovská, vľavo Zuzana Polášeková zo ZO SZPB Zvolen.



Niekdajší riaditeľ Vojenského historického múzea vo Svidníku a zároveň dlhoročný predseda OO SZPB, historik Jozef Rodák sa dožíva 80 rokov. Členovia predsedníctva svidníckej OO SZPB sa mu poďakovali za dlhoročnú vynikajúcu prácu. Za svoje celoživotné dielo si zaslúži veľký obdiv, rešpekt a úctu. Do ďalších rokov mu želáme pevné zdravie, šťastie, lásku a splnenie všetkých prianí.

Text a foto: Ján Holodniák

Navždy sme sa rozlúčili

- **Banská Bystrica:** s Ing. Karolom Jasenovcom (80 rokov).
- **Bojnice:** so Zuzanou Petreje (100 rokov).
- **Hel'pa:** s Máriou Berákovou (92 rokov).
- **Hnúšťa:** s Michalom Brndiarom (80 rokov).
- **Ľubľa:** s Mgr. Magdalénou Gejdošovou (75 rokov).

- **Michalovec:** s Jaroslavom Krátkym (73 rokov).
- **Partizánske:** s Mgr. Ladislavom Krbušikom (67 rokov).
- **Strážske:** s Františkou Kucеровou (92 rokov).
- **Trenčín:** s MUDr. Miroslavom Paliatkom.

Česť ich nehynúcej pamiatke!

Opustil nás veterán Pavol Liška

Branislav Balogh, Ján Rohár

Priamo na Deň víťazstva 9. mája 2023 nás veku nedožitých 96 rokov opustil vojnový veterán plukovník Pavol Liška. Rodák z Dobrej Vody sa narodil 29. júna 1927, v januári 1943 nastúpil k vojenskej hudbe v Trenčíne.

V polovici roka 1944 sa zintenzívňovali protivojnové a protinemecké nálady v spoločnosti. Viacerí vojaci z martinských kasární dezertovali a niekedy vzali so sebou aj debny munície. „My, keď bolo pekné počasie, sme navštevovali hudobný program vonku na okraji kasární. Niekedy okolo konca júla sme do skúšky chodili už s puškami a debničkou nábojov alebo granátov,“ spomínal si po rokoch.

Prvá kontakty s povstalcami

Pavol Liška sa ako vojak stal svedkom udalostí okolo strelby na skupinu nemeckých dôstojníkov z Ottovej vojenskej misie 25. augusta 1944, ktorá urýchlila okupáciu Slovenska nemeckými nacistami. „Pre mňa ako 17-ročného to bol nezabudnuteľný zážitok. Nad Martinom začali nalietavať nepriateľské lietadlá. Zatiaľ len prieskumné. Našu hudbu včlenili do obrany kasární ako strážny oddiel. Kasárne sa premenili aj na miesto opráv poškodenej techniky. Chodili sme do stráže a na hliadkovanie po meste.“

O niekoľko dní po vyhlásení Povstania im vydali preu-

kazy príslušníka Prvej československej armády na Slovensku s podpisom jej veliteľa ppluk. Jána Goliana. „Nasledovali kruté boje cez Strečno, Vrútky až po Martin. Kasárne boli denne napádané, pretože sa tam nachádzali zásoby pohonných hmôt. Proti obrnenej technike, letectvu, sa bolo veľmi ťažko ubrániť.“

Zdravotník v protitankovej jednotke

Pán Liška po rokoch vyzdvihoval statočnosť povstalcov i skúsených francúzskych partizánov, ktorí udatne vzdorovali presile. Kasárne v tom čase okrem opráv techniky zabezpečovali vyzbrojovanie a vystrojovanie ďalších jednotiek.

V polovici septembra sa presunuli do Radvanských kasární v Banskej Bystrici. Tam Liška absolvoval týždenný zdravotnícky rýchlokurz. Ako zdravotník sa v Slovenskej Ľupči pripojil k miestnej protitankovej jednotke, solidne vybavenej s množstvom prenosných zbraní: „Naša rota mala vo výzbroji sovietske protitankové pušky PTRS-41, americké Bazooky, ľahké guľo-



Foto: MO SR

mety a samopaly.“ S nepriateľom sa stretli pri Tisovci, kde absolvovali ťažké boje.

Rotu nasadzovali na rozličné úseky, kde mali Nemci prevahu obrnenej techniky. Išlo o náročné úlohy, nakoľko obranné postavenia boli provizórne a iba tak za kôpkou hlíny alebo kríčkom s protitankovou technikou to bolo neuveriteľné psychické zaťaženie.

Ranených prevádzali aj s kamarátom Jánom Kišom na letisko Tri Duby, odkiaľ ich odvážali do nemocníc na Ukrajinu v Ľvove a Kyjeve. Späť privážali príslušníkov 2. samostatnej čs. paradesantnej brigády. Mladý záchranár sa stal aj svedkom nešťastia, keď lietadlo spadlo a zahynuli všetci členovia posádky.

Nerovný boj pri Dobrej Nive

Následne sa presunuli do priestoru Dobrej Nivy, kde zaujali obranné postavenie a spolu s mínometníkmi a ženistami kládli míny. Na niekoľkých hektároch sa odohral bojový stret s Nemcami vyzbrojenými tankami, mínometmi, ľahkým delostrelectvom a vzdušnou podporou.

Povstalcom prišiel na pomoc pancierový vlak Štefánik a elitná jednotka príslušníkov paradesantnej brigády. Cez Podzámčok boli nútení ustúpiť až ku Kremníčke. „Videli sme, ako občania kopú hlboký protitankový zákop, ktorý po potlačení Povstania do hôr Nemci aj s gardistami použili ako masový hrob antifašistov,“ rozprával Liška

Po ústupe do Starohorskej

doliny veliteľ jednotku rozpustil a mládenec sa vydal smerom domov. Pri osade Turecká ich zasiahol nemecký prepad, takmer prišli o život pri tom, ako s kolegom odvádzali do bezpečia 73-ročnú Annu Spišiakovú.

„Keď sme boli už blízko bunkra, počuli sme pišťať mínu. Lahli sme si, starenka medzi nami. Mína vybuchla. Boli sme ako bez seba. Babička bola na mieste mŕtva a nám sa ako zázrakom nič nestalo, len nás to ohlušilo.“

Kariéra príslušníka vojenskej hudby

Po vojne sa Liška zapojil do opatrení na východnom Slovensku proti banderovcom. Následne prežil kariéru ako príslušník vojenskej hudby, za zásluhy v SNP ho povýšili na plukovníka. Bol aktívnym členom SZPB a mladým na nespočetnom množstve prednášok odovzdával svoje poslanstvo, aby sa už nikdy vojna neopakovala.

A ako sám o SNP a vlastnej statočnosti hovoril s odstupom desaťročí? „Nemôžem sa chváliť hrdinstvami ani zvláštnymi skutkami. Bol som ako jeden z príslušníkov protitankovej roty kpt. žand. Alexandra Urbana od jej vzniku až do zániku na Starých Horách. S ňou som sa zúčastnil na všetkých bojových akciách. Som na to hrdý a rád si spomínam.“

Opustil nás Jozef Halapin

Branislav Balogh

Verejnosť a členovia SZPB sa rozlúčili v bratislavskom krematóriu so spolupracovníkom, kamarátom, veliteľom a bývalým tajomníkom Ústrednej rady SZPB plukovníkom v. v. Ing. Jozefom Halapinom.

Opustil nás v apríli 2023 vo veku 81 rokov. Pochádzal z Čeloviec (okres Trebišov), kde sa narodil 12. marca 1942. Ako vojak z povolania pôsobil 22 rokov na veliteľských postoch v rozličných delostreleckých jednotkách a útvaroch. Zaslúžil sa tak o rozvoj delostrelectva Východného vojenského okruhu ČSĽA. Po ukončení výkonu veliteľských funkcií pracoval ako náčelník Oblastnej vojenskej správy, neskôr mestskej a okresnej vojenskej správy Bratislava IV.

Na post tajomníka Ústrednej rady SZPB Jozefa Halapina zvolili na 12. zjazde v roku 2002. Bol najmä obhajcom sociálnych práv priamych účastníkov odboja. „Dnes už nemajú sociálne výhody, ani výhody v zdravotnom zabezpečení, prišli aj o cestovné preukazy,“ kritizoval nedostatky v roku 2004. Poukazoval vtedy na fakt, že od roku 1988 cestovali odbojáři za-



darmo vlakmi aj autobusmi, až kým im túto výhodu nezrušil štát v roku 2001.

Po skončení pôsobenia vo vrcholných funkciách SZPB aktívne pracoval v riadiacich štruktúrach občianskych združení Zväz vojakov SR, Vojenský veterán Bratislava či Cech puškárov a delostrelcov, prakticky až do konca života. V roku 2017 mu minister obrany Peter Gajdoš udelil striebornú Pamätnú medailu 2. stupňa.

Češ' jeho pamiatke.

Vojak v SNP by oslávil storočnicu

Táňa Mačatová, dcéra J. Bánociho

V máji sme si pripomenuli nedožitú storočnicu JUDr. Jána Bánociho z Bracoviec (okr. Michalovce), priameho účastníka národného boja za oslobodenie. Po vypuknutí SNP sa dobrovoľne zapojil do protifašistického odboja ako člen partizánskej skupiny Kriváň v Karpatoch. V priamom boji bol ťažko zranený črepinou do hlavy a končatín. Po operácii v poľnej nemocnici v Baligrade v Poľsku a vyliečení v Kyjeve vstúpil do 1. čs. armádneho zboru, no vzhľadom na následky zranenia ho prepustili do civilu.

Po oslobodení pracoval v rôznych významných verejných funkciách v Bratislave, neskôr v Prešove. Popri práci si dokončil stredoškolské vzdelanie a po štúdiu promoval na Právnickej fakulte UK. Od roku 1952 žil v Prešove. S manželkou Ľudmilou vychovali tri deti. Láska k rodine, práci, prírode a k športu ho sprevádzali celý život. Zapájal sa do spoločenského života, veľa pomáhal svojej rodnej obci. Osobitne záslužná bola jeho dlhoročná



činnosť vo Zväze. Bol členom predsedníctva OV SZPB, neskôr predsedom ZO SZPB. Často navštevoval základné školy a organizoval spomienkové slávnosti. Pútať a živo prednášal o boji proti fašizmu. Vždy zdôrazňoval boj za mier, lepšie životné podmienky a sociálne istoty. Jeho obetavosť bola ocenená viacerými vojenskými, štátnymi a vzájomnými vyznamenaniami. Svoju životnú púť skončil v júni 1996 v Prešove. Kto ste ho poznali, venujte mu tichú spomienku.

Ospravedlnenie V Bojovníku 4/2023 sme omylom uviedli nesprávny vek jubilujúceho JUDr. Igora Štefánika z Banskej Bystrice. Neoslavuje 85, ale 70 rokov. Za chybu sa jubilantovi aj čitateľom ospravedlňujeme.

Tichá, no systematická propaganda nacizmu

Ioannis Sideropoulos, Praha

Foto: archív autora

Neofašizmus a neonacizmus používa na svoje zviditeľnenie na verejnosti aj staré hitlerovské symboly a čísla. V Spolkovej republike Nemecko sa ich propagácia zakazuje zákonom, ktorý sa všeobecne pedantne dodržiava. V tesnom susedstve Nemecka však existuje podobné zákonodarstvo, ale o jeho dodržiavaní by sa dalo diskutovať.

Názorný príklad sa ponúka v Jizerských horách v severovýchodných Čechách. Pri rozhladni Štěpánka deväť rokov stál pričinením čudného „military“ spolku Jizeran viditeľný na široko-d'aleko kamenný nemecký kríž so zvyškami svastiky. Zväz združujúci vojnových väzňov a ich pozostalých (SOPVP) sa od začiatku zaoberá touto kauzou s veľkým nasadením. Od jeho predsedníčky Zdeňky Valouchovej a miestneho bádateľa Josefa Doškára sme získali nasledujúce informácie.

Kto vztýčil kríž pri Kořenove?

Žulový kríž postavili v máji 1944 pri rozhladni miestni Nemci. Jeho tvar bol odvodený zo Železného kríža 1939 a niesol uprostred hakenkreuz – znak NSDAP a neskorší výsostný znak tzv. tretej ríše. Vztýčili ho na pamiatku padlých príslušníkov ríšskej brannej moci a „zbraní SS“ z Kořenova a okolitých obcí, pričom každú z nich symbolicky zastupoval jeden veľký kameň. Tak vznikol kruh na čele so Železným krížom. Na tomto pietnom mieste až do roku 1945 sudetskí Nemci kládli kvety a vence.

Dobová tlač uvádzala: „V hľbokej úcte k nemeckým vojakom a ich hrdinstvu postavili účastníci školenia NSDAP, vedúci buniek a blokov a členovia strany vedľa Štěpánky pri okresnom školiacom stredisku dôstojný pamätník hrdinom padlým v obrovskej, päť rokov trvajúcej vojne za našu slobodu.“

V nemčine vydávaný Gablonzer Tagblatt neskôr upres-

nil, že okrem miestnej nacistickej honorácie z okresu Jablonec prišiel odhaliť pamätník sám Obergruppenführer SS Konrad Henlein. Noviny prinášajú aj prejav tohto vojnového zločínca, zakladateľa Sudetonemeckej strany a ríšskeho miestodržiteľa Sudetskej župy.

Dnešná Turnovská chata hrala prím

Nacisti pravidelne využívali na svoje účely reštaurácie, hotely a chaty v Jizerských horách. V okrese Jablonec nad Nisou najdôležitejšiu úlohu hrala Rösslerbaude, dnešná Turnovská chata, vzdialená od nacistického kríža okolo 340 metrov. O tom, že v regióne mala prím, svedčia informácie na zadnej strane starej pohľadnice tejto chaty, ktorú označujú ako školiace a rekreačné stredisko nacistickej strany NSDAP.

V máji 1945 po oslobodení ČSR pomník českí vlastenci čiastočne rozstrieľali, pričom, trňom v oku im bola najmä svastika v strednej časti kríža. V tom istom roku ho skupina turnovských evanjelikov strhla do rokliny pod rozhladňou, kde zostal rozbitý a zabudnutý takmer 70 rokov.

Jediný svojho druhu v Česku

Od roku 2011 bol však späť zásluhou spolku Jizeran. Stále s viditeľnými zvyškami po hákovom kríži, teda budiaci značnú kontroverziu. Tvarom ide totiž o železný kríž udeľovaný hitlerovcami svojim vojakom za odvahu a statočnosť.

„Touto v podstate ilegálnou cestou obnovili nacistický pa-



Kamenný ríšsky kríž bolo vidno na široko-d'aleko.

mätník, jediný svojho druhu v Českej republike a zámerne mylne ho prezentujú ako Maltezsky kríž,“ zdôrazňuje na informačnej tabuli pri rozhladni historik Ján Boris Uhlř.

Na to, čím bol tento symbol v skutočnosti, existuje svedectvo. Opísal ho už v roku 2002 v zborníku náš Turnov fyzik, filozof, člen Akadémie vied ČR Ivan Šolc. „Toto miesto slúžilo hitlerovským aktivistom ako vbrané zhromaždisko. Na severnom okraji rovinky si vybudovali svätýňu – kamenný kríž na skalnom podstavci v tvare Hitlerovho vojenského vyznamenia. To nie je Kristov kríž nádeje a spásy! Ide o kríž krutého, diabolského fanatizmu.“

Dnes už zosnulý Šolc sám bol vo svojich 18 rokoch pri tom, keď Turnováci kríž zvrhli zo stráne. To všetko bolo všeobecne známe, no oficiálny postoj sa prijímal veľmi zdĺhavo, a výsledok nie je zďaleka jednoznačný.

Gesto oddanosti ríši a jej vodcovi

Byrokratom z Krkonošského národného parku (KRNAP) nič nehovoril názor súdneho znalca Josefa Zouhara na žulový

kríž z 30. júna 2022, v ktorom sa uvádzalo:

„Na základe toho, čo dnes o veci viem, sa mi javí podstatou problému takto: kríž, v roku 1944 objednali, zaplatili a nechali postaviť sudetskí Nemci z Kořenova a okolia. Na origináli nie je žiadny doplňujúci text, nápis, zobrazenie, vyjadrujúce, že ide o symbol piety voči spoluobčanom padlým v 2. svetovej vojne. Rok 1944 bol bezpochyby rokom strategických, nezvratných porážok Wehrmachtu na všetkých frontoch. Hlavným, zrejme jediným dôvodom na realizáciu tejto stavby dávajúci zmysel, bolo vyjadrenie vernosti Ríši, oddanosti vodcovi a solidarity sudetských Nemcov s ríšskymi Nemcami...“

SOPVP, pridružený spolok Českého zväzu bojovníkov za slobodu (partnerská organizácia SZPB), si vyžiadal aj právne stanovisko profesora Jiřího Jelínka. Ten o. i. pripomína, že tajnú re-inštaláciu podivného pomníka časovo sprevádzalo úsilie spolku Jizeran a miestnej samosprávy zriadiť na tom mieste aj nový vojnový hrob. Pritom vtedajší premiér Andrej Babiš v novembri 2021 nedal k tomu zámeru súhlas, ako si to vyžaduje zákon.

Jelínek v závere rozsiahlejšieho stanoviska z 19. apríla 2022 problematiku zhŕňa: „Reinštalácia pomníka obsahujúceho symbol hnutia smerujúceho k potlačeniu práv a slobôd človeka, jeho udržiavanie, propagácia pomníka a podobnej činnosti môžu naplňať znaky trestných činov šírenia diela na propagáciu hnutia smerujúceho k potlačeniu práv a slobôd človeka podľa paragrafov 403a a 404 Trestného zákonníka. Páchatelom môže byť osoba fyzická aj právnická, pokiaľ budú splnené podmienky ich trestnej zodpovednosti.“

Napriek mnohým protestom

ako aj právnym a politickým opatreniam sa so samotným krížom nič nedialo. Od roku 2011, keď symbol nacizmu jeho sympatizanti znovu tajne umiestnili na podstavec, miestnych politikov a riaditeľa KRNAP-u to vôbec neznepokojilo. Pozemok pritom patrí českému štátu s tým, že na ňom hospodári KRNAP. Možno si myslia, že sa starý nemecký kríž týčiaci sa na viditeľnom mieste stane turistickou atrakciou najmä pre zahraničnú klientelu. To že tam budú chodiť aj obdivovatelia Hitlera a neonacisti, nepovažujú za dôležité.

Udalosti nabrali neočakávaný spád

V sobotu 25. marca 2023 medzi polnocou a piatou hodinou rannou sa v Jizerských horách prestal týčiť kamenný symbol nacistického kríža. Polícia zvažuje nielen cudzie zavinenie, ale tiež orkán, ktorý sa nad krajom v tomto čase prehnal. Že by príroda vzala spravodlivosť do svojich rúk?

V najnovšom vyhlásení SOPVP sa o. i. hovorí:

„Teraz nám nastáva ďalšia časť dôležitej práce, t. j. aby sa pozostatky pomníka čo najskôr odstránili tam, kam patria. Na tom predsedníctvo Združenia oslobodených politických väzňov a pozostalých usilovne pracuje. Vieme, čo robíme. Kamery už zaznamenali pokus o zahľadanie stôp a neonacisti sú v pohotovosti. O niektorých reakciách na sociálnych sieťach je zbytočné sa zmieňovať, miestni podnikatelia sú rozhorčení. Všetko sledujeme, robíme potrebné kroky.“

Verme, že sa to dobre skončí a úsilie antifašistov nebolo márne. K tomu všetkému sa javí ako stále aktuálna výzva novinára a odbojára Júliusa Fučíka: *Ludia, bďte!*



Mladí muži z čudného spolku Jizeran pred kamenným krížom.

Všetko robíme dobrovoľne a radi

Pri príležitosti 70. narodenín starostu obce Štrba Michala Sýkoru mu predseda tamojšej ZO SZPB Pavol Otčenáš a tajomník OblV SZPB v Poprade Ján Pavlovčín odovzdali medailu Milana Rastislava Štefánika I. stupňa za aktívne presadzovanie myšlienok protifašistického odboja a SNP a za prácu v SZPB. Náš jubilant je totiž nielen dlhoročným starostom, ale bol aj tajomníkom ZO SZPB. Celkom prirodzene preto začal spomínať na svoje aktivity. Naším čitateľom prinášame zápis jeho spomienok.

Každé ocenenie je prejav poďakovania za to, čo človek robí. V štrbskej ZO SZPB, tak ako aj pri športe, pracujem už dlhé roky. Nadviazal som na aktivity môjho otca, ktorý v organizácii pôsobil ako pokladník spolu s jej predsedom Jánom Gotthardom a s tajomníkom Pavlom Jančíkom. Od nich som sa dozvedel veľa o vojne a živote priamych účastníkov bojov. Raz ročne som s otcom chodil za členmi do susednej obce Šuňava vyberať príspevky, tamojší obyvatelia patrili do našej ZO. Vnímal som, že to, čo robia, má zmysel. Mal som k nim rešpekt a úctu.

Nárast počtu členov

Neskôr ako starosta som navštevoval členské schôdze a ďalšie podujatia. Po roku 1990 som sa stal predsedom Regionálneho združenia tatranských a podtatranských miest a obcí. Organizoval som pomoc miestnych samospráv pri realizácii pamätníka na Podbanskom v Pribyline. Peter Švorc, ktorý bol v tom čase mojím zástupcom, zabezpečoval kultúrnu stránku pamätníka a potom aj každoročných osláv SNP. Neúnnavný bývalý partizánsky rozviedčik Daniel Vrbičan nás všetkých poháňal, aby sme pomáhali. Myslím, že sme urobili kus dobrej práce pre potešenie našich otcov. Aby mali zadosťučinenie za to, čo robili, za čo bojovali.

Postupne však z nášho života odchádzali priami účastníci boja za slobodu. ZO SZPB

v Štrbe mala čím ďalej, tým menej členov. Zo strany okresného výboru SZPB prišla ponuka pričleniť našu organizáciu k ZO vo Svite. Nechceli sme to dopustiť. Rady našich členov sa preto doplnili o deti otcov, ktorí bojovali vo vojne, o manželky týchto detí a ďalších rodinných príslušníkov. Spolu s Pavlom Otčenášom sme takto pomohli udržať organizáciu. Jeho otec padol v posledných dňoch vojny, je dieťaťom vojaka, ktorý položil život za slobodu nás všetkých.

Ako pribúdali noví členovia a sympatizanti, vlievalo nám to novú chuť do práce. Spomínam časy, keď bolo pri pietnych spomienkach na oslobodenie obce alebo výročie SNP pri pamätníku *Smútiaca mať* len niekoľko osôb. Dnes sa s pomocou škôl, riaditeľov, učiteľov, spoločenských organizácií a inštitúcií v obci – poľnohospodárskeho družstva a Pozemkového spoločenstva Urbár Štrba – stretávame naozaj vo veľkom počte, býva nás aj okolo sto osôb. My to neorganizujeme len tak naoko, z povinnosti. Robíme to úprimne zo srdca a z presvedčenia.

Ludvik Svoboda a partizánska obec

Naša činnosť je pestrá a bohatá. Okrem každoročných pietnych spomienok v obci, Tatranskej Štrbe, na Štrbskom Plese a Podbanskom pri príležitosti oslobodenia obce, výročiach SNP alebo ukončenia 2. svetovej vojny sme zorganizova-



Ocenený Michal Sýkora a tajomník OblV Poprad Ján Pavlovčín (vľavo).

li besedu s členmi organizácie a najstaršími obyvateľmi obce, ktorí si pamätajú priebeh vojny v našich končinách. Zistili sme podrobnosti o pôsobení generála Ludvika Svobodu v Štrbe. V obci sa uskutočnilo jeho prvé historické stretnutie s Leonidom I. Brežnevom počas 2. svetovej vojny. Dotvárali sme priebeh udalostí zo septembra v roku 1944, keď do obce vstúpili nemeckí vojaci, zapálili domy a hospodárske budovy v jednej časti obce. Počas požiaru zohoreli dvaja obyvatelia a ďalší zahynuli pri streľbe nemeckých vojakov na ľudí, ktorí pomáhali partizánom. Naša obec sa svojím postojom zaraďila medzi partizánske, ale aj vypálené obce.

Opravili sme areál pamätníka „Smútiaca mať“ v centre Štrby a pamätníka na Štrbskom Ple-

se, v blízkosti jazera. Práve tu sú pochovaní kapitáni Ján Rašo a Štefan Morávka, ktorí padli počas SNP. Miesto často navštevujú účastníci výstupov na Kriváň. Na železničnej stanici v Tatranskej Štrbe si uctieame pamiatku padlých železničiarov.

Upravili sme hrob neznáameho vojaka a vojaka Jozefa Kajabu, ktorí položili životy pri oslobodení Štrby. Vydali sme výnimočnú publikáciu *Obyvatelia Štrby vo svetových vojnách*, v ktorej sú uvedené všetky dostupné fotografie účastníkov 1. a 2. svetovej vojny, ako aj tie, ktoré dokumentujú pôsobenie našich občanov na frontoch. Potešilo nás hodnotenie odborníkov, že takúto publikáciu má veľmi málo miest a obcí na Slovensku. Zorganizovali sme stretnutie s vojenským historikom Marcelom Maniakom, ktorý píše publiká-

cie o priebehu bojov v 2. svetovej vojne nielen v našom regióne a odovzdali mu množstvo informácií z priebehu bojov v našom regióne.

O mier sa treba usilovať stále

Požiadali sme Múzeum SNP v Banskej Bystrici, aby Štrbu zapísal medzi partizánske obce na základe skutočností, ktoré sú zaznamenané v kronike obce, publikácii o vojne a v obecnej monografii.

Keď sa v minulosti hovorilo o mieri, jeho podstatu sme tak nevnímali. Po vypuknutí vojny na Ukrajine si verejnosť začala uvedomovať, čo znamená mier. Stále sme v obavách a neprestajne sa musíme usilovať o to, aby sme nielen my, ale aj naše deti, vnuci a pravnuci žili plnohodnotný život v pokoji, nie v strachu.

Zaznamenal: Ján Pavlovčín

Chlapček v mínovom poli

„Mám 82 rokov, som už starý, chorý a chudobný.“ Takto začína svoje rozprávanie Mikuláš Jacečko z Vinného. Napriek tomu znie jeho príbeh z 2. svetovej vojny ako neuveriteľné dobrodružstvo, ktoré mohol vďaka šťastným okolnostiam prežiť a odovzdať ďalej. Rozpráva ho tak, ako ho počul od svojich rodičov, staršieho brata, otcových spolubojovníkov – partizánov, novinárov, spisovateľov a historikov. Tí všetci si overovali jeho pravdivosť. „Lebo ja si z toho obdobia, keď som bol štvorročným dieťaťom, nič nepamätám,“ vysvetľuje. Nuž, nechajme ho rozprávať.



lou rodinou sja skryti v lesoch, bo vypuklo Povstaňa a Nemci po našich valaloch berut drevorubačov do zajaťa.“ Mamička Mária zbalila nevyhnutné veci do „zajdky“, niečo niesol aj už štr-

násťročný brat Michal. Mňa otec zobral v plachte na chrbát. Lesnými chodníkami sme utekali z Habury, cez Driečnu do Príkrej a odtiaľ do Závady, kde boli už okolité lesy pod ochranou partizánskych skupín a oddielov zväzu Čapajev.

Otec sa stal partizánskym bojcom so zbraňou v ruke. Mama pomáhala pri príprave a varení jedla a brat robil, čo bolo akurát treba. Mne dali partizáni meno Koľa, bol som ich obľúbencom. Vraj som im aj spieval ruskú pesničkú veršovačku: „Čížik, čížik, kde ty byl? Na bazáre, vodku pil!“

Jeseň bola studená a sychravá, partizáni sa často presúvali z tábora na bezpečnejšie miesta. Hladní, smädní a vyčerpaní. Mňa zabaleného v sibirskej kožušine vo veľkom vojenskom batohu pomáhali otcovi kamaráti nosiť na chrbte. Pri dlhších presunoch ma priviazaného na sedle zobral Ľudovít Kukoreli na svojho koňa.

Podchladený, ale živý

Bol 24. november 1944 a zväzok Čapajev, ktorý združoval viac ako tisíc partizánov, sa rozhodol prebojovať cez frontovú líniu medzi Haburou a Borovom. Dostali sa však do mínového poľa a delostreleckej paľby. Otec ma opäť niesol vo veľkom batohu. V tom novom mínovom pekle ma však stratil. V boji vtedy zahynulo okolo päťsto partizánov a zastrelili aj npor. Ľudovíta Kukoreliho, náčelníka štábu Čapajevovcov. Mal len 30 rokov.

Zvyšní partizáni sa prebojovali až do Kalinova, prvej obce na Slovensku, ktorú oslobodila Červená armáda. Mňa o deň neskôr po bitke našli v batohu na mínovom poli dvaja partizáni – rozviedčici. Bol som podchladený, ale živý. Otcova zbraň spolu s batohom sú dodnes uložené v depozitári Múzea SNP v Banskej Bystrici.

Zaznamenal: Miroslav Prega

Skutočný vojnový príbeh

Aj keď v histórii bolo už veľa vojen, o 2. svetovej vojne sa rozpráva, že bola jedna z najväčších a najstrašnejších v histórii.

Volám sa Emma Hlinková, som žiačkou 5. ročníka ZŠ v Jarabine a chcem sa s vami podeliť o tento príbeh, ktorý mi vyrozprával môj ujo Boris Hlinka z Litmanovej. Dozvedel sa o ňom od svojej mamy, Júlie Hlinkovej.

Bola to doba zlá, plná biedy, hladu a utrpenia. Pred koncom vojny v jeden večer sedeli moja babka s dedkom pri peci, keďže nebola elektri- na, svietili aj hriali sa zároveň. Vtom

prišiel sused a hovorí: „Z dolného konca idú Nemci, ktorí hľadajú partizánov, musíme sa schovať!“ Stroho oblečení vybehli nad dedinu, kde sa schovali v riedkych kríkoch jalovca a v treskúcej zime čakali zmrznutí až do rána. Čo čert nechcel, nemeckí vojaci nešli dedinou, ale išli ponad dedinu – a bolo zle. Natiahli samopaly a chceli ho zastreliť. Kričali: „Partisanen, Partisanen!!!“ Dedo zdvihol ruky nad hlavu a volal: „Ja nie som partizán, zľutujte sa, nezabíjajte ma, mám doma tri malé deti!“ Tak deda zobrali pred seba s nabitou zbraňou

k Bielej skale, čo je asi 1 km. V dedine sused zburcoval miestneho farára a povedal mu, že Vasiľa zobrali nemeckí vojaci. Farár, ktorý vedel po nemecky, sa poobliekal a ochotne išiel k Nemcom. Vysvetlil im, že to nie je partizán a tak po dlhom rozhovore Nemci nakoniec deda prepustili. Na veľkú radosť detí a manželky prišiel domov.

Radosť však netrvala dlho. Zaskrátko večer prišli partizáni a povedali dedovi, aby zapriahol kone. „Pôjdeš s nami, privezieš nám proviant.“ Dedo aj keď nerád a veľmi slabo oblečený musel s nimi ísť. Po ceste kobyla erdzala za svojím zriabtkom, ktoré ostalo doma. Partizá-

ni kričali na deda, aby ju utíšil, že vraj na nich upozorňuje Nemcov.

Dedko sa vrátil po piatich dňoch domov. Silno podchladený a s naloženým zdravím. Lahol do postele so silným zápalom pľúc. Keďže v tom čase bolo nedostatok liekov, o pár týždňov zomrel vo veku 38 rokov. Ostala po ňom manželka Mária, syn Vasiľ a dcéry Mária a Júlia.

Prialo by som všetkým deťom na svete, aby takú hrôzu nemuseli zažiť a žili v mieri.

Emma Hlinková, ZŠ Jarabina, 5. ročník

Informátor: Boris Hlinka, 64 rokov, Litmanová 201
Jeho mama: Júlia Hlinková, narodená 15. februára 1938, zosnulá 27. apríla 2022, Litmanová 23
Rodičia Júlie Hlinkovej, ktorí sú v príbehu:
otec Vasiľ Beňo (nar. 10. júna 1907, úmrtie 7. apríla 1945)
mama Mária Beňová (nar. 15. januára 1911, úmrtie 14. mája 2004)

Svedectvo môjho pradedka

Volám sa Sarah Džurnáková, bývam v Jarabine a prerozprávam vám príbeh môjho pradedka Ondreja Sajuta, ktorý sa narodil 8. novembra 1923 v Lesnici. Zúčastnil sa SNP a bol aj väznený v koncentračných táboroch v Nemecku. O ňom mi porozprávala moja babka Mária Džurnáková, ktorá teraz žije v Lesnici. Príbeh je doplnený aj z písomného pradedkovho svedectva.

Do základnej vojenskej služby Ondrej Sajut nastúpil v roku 1943 do Spišskej Novej Vsi, a to k pešiemu práporu (peší pluk Poprad). V máji 1944 boli presunutí na východný front – oblasť Medzilaborce. Veliteľom tretieho práporu bol Alexander Vitalay. Z východného Slovenska sa celý prápor presunul k Banskej Bystrici. Pomáhali partizánom pri obci Diviaky, na bojoch proti Nemcom sa zúčastnili pri Vrútkach. Veliteľom roty bol poručík Košala, ktorého môj pradedko potom už nevidel.

Pri formovaní ďalšej jednotky bol preložený k druhej rote, k ťažkým guľometom. Veliteľom bol Michal Labovský z Veľkého Lipníka, ktorý odišiel do ZSSR. Boje sa viedli

smerom na Banskú Bystricu, odkiaľ boli vytlačení na Staré Hory, keď bolo SNP potlačené. Pradedka Ondreja zajali v Kráľovej Lehote začiatkom novembra 1944. Nemci ich odviekli do Liptovského Mikuláša a odtiaľ do Ružomberka.

Približne o dva týždne boli prevezení do Nemecka (Nienburg a iné mestá). V koncentračnom tábore Breitenau bol do apríla 1945, keď ich oslobodila anglo-americká armáda. V júni 1945 prišli do Prahy a následne sa hlásili u svojej pôvodnej jednotky v Spišskej Novej Vsi. Pradedko zomrel vo veku 71 rokov, ale na tieto ťažké vojnové obdobie často spomínal.

Pradedko uvádza aj meno svojho priateľa, svedka – Jána Jendrejčáka, narodeného 25. mája 1914 v Haligovciach, s ktorým bol priamo v Povstaní aj koncentračnom tábore.

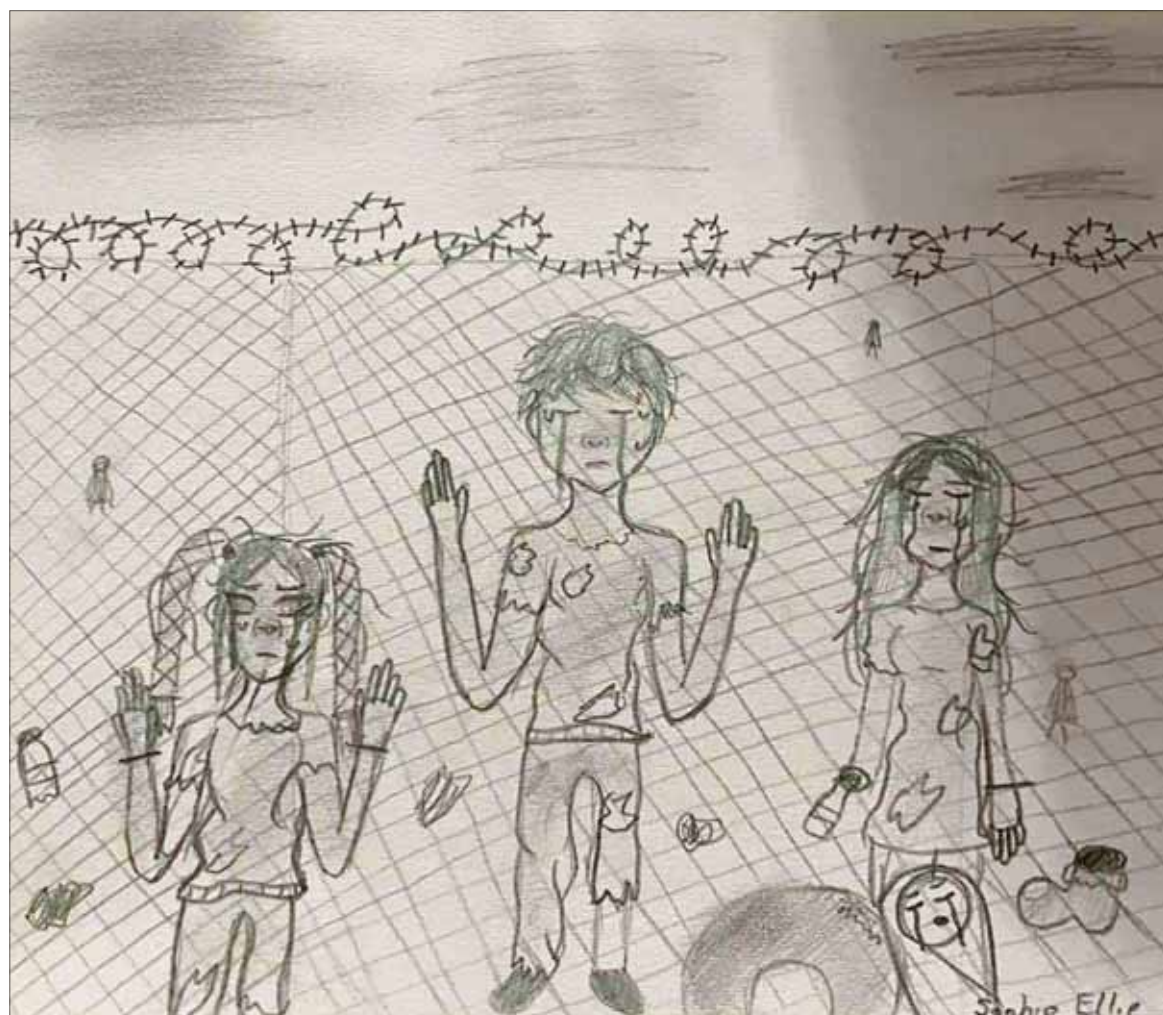
Na svojho pradedka som veľmi hrdá a obdivujem, čo dokázal prežiť v ťažkých podmienkach.

Sarah Džurnáková, ZŠ Jarabina, 5. ročník

Informátorka: babka Mária Džurnáková, narodená 13. mája 1960, bytom v Lesnici
Pradedko: Ondrej Sajut, narodený 8. novembra 1923 v Lesnici, zomrel 1. decembra 1994 v Lesnici



Maria Chulak, ZŠ Jarabina, 7. ročník



Sophie Ellie Bielická, Senec

Obete 2. svetovej vojny

Vojna to je zlá vec,
Preto to každému povedz.
Ludia trpia, hladujú
A úkryt hľadajú.

Môj prapradedo
do vojny išiel,
a už sa nikdy nenašiel.
Trpela celá rodina,
o otca prišla moja
prababina.

V Senci však máme pamätník
A ja som hrdý ako nik.
Jeho meno svieti tam.
Je to pamätník postavený obetiam.

Keď už pôjdeš okolo,
pozri sa tam na meno.
Možno bol aj dôstojník
a jeho meno je
Bachratý Dominik.

Maxim Gajdoš, Senec



Isabella Moseley

Pár slov po nemecky

Môj pradedo bol v zajatí počas 2. svetovej vojny. Nevedel veľmi dobre po nemecky. Keď mu opakovane dávali zlú stravu a voja-

ci si tam pochutnávali na mäse, odvážil sa, išiel za nimi a povedal: „Deutscher Soldat Fleisch, ich auch Fleisch!“ Potom mu naozaj dali mäso, asi sa im páčila jeho odvaha.

Veronika Salmášová, 8. C

Bojovníci za našu vlasť

Je tomu už mnoho rokov,
ľudstvo urobilo zopár krokov.
No my zabúdať tak či onak nebudeme,
tých ktorých nás ubránili,
uctievať si budeme.
Chlad, tma i bieda všade bola,
všetkých postihla veľká smola.
Na fronte osamelý vojak stál,
nemal už nikoho,
kto by sa oňho bál.
Srdce za vlasť ich položilo mnoho,
no nie každý sa vrátiť mohol.

Mať sa deti brániť snažila,
blatom, krvou sa len brodila.
Starých aj mladých sa veru pominulo,
no dieťa na škodu bolo, keď sa narodilo.
Vychovávalo sa často bez rodičov,
nevedelo hovoriť, bolo len bez slov.
Telo za telom cestičku tvorili,
duše pozostalých vábili.
Ďakuj práve im za život,
slobodu krajine,
bojovali kvôli našej domovine.

Dominika Hanáková, Senec

Záchrana v poslednej chvíli

Nasledujúci príbeh mi rozprávala moja babka, ktorej ho vyzprávala moja prababka. Tá žila v jednom dome so susedmi (rodičia a ich štyri deti), ktorí boli pôvodom židovského vierovyznania. Tento skutočný príbeh sa stal v roku 1943.

Hitler, ktorý nenávidel Židov, sa rozhodol, že ich začne prenasledovať a posielat' do koncentračných táborov. Keď bola prababkina rodina vyšetovaná, tak hlava rodiny, mama, zakročila a rázne povedala, že oni nie sú židia! Chcelo to veľmi silný charakter a odvahu, keďže im hrozilo, že by mohli skončiť v koncentračnom tábore. Keďže tlak fašistov silnel, rodina bola prenasledovaná a musela utiecť do hôr. Najhoršie to znášali najmä deti, ktoré boli často choré. Nemali skoro žiadne jedlo, pitie, domov a museli vyžiť z toho, čo sami získali, o hygiene a komforte mohli iba snívaj. Nejakú dobu tam žili a čakali, kým sa situácia trochu upokojí. Hneď ako bola o čosi priaznivejšia, rozhodli sa vrátiť do mesta. Síce boli chorí, špinaví, bez domova, ale boli živí. Mali veľké šťastie, lebo sa im rozhodla pomôcť istá dobrá rodina. Poskytla im úkryt, dala im napiť, najesť a pomohla vyliečiť ich deti. No neustále boli pod silným tlakom prenasledovateľov, a tak si museli dávať veľký pozor, aby ich nechytli. Takže celá rodina musela zmeniť výzor, farbu vlasov, oblečenie a zmenu vierovyznania tak, aby boli ako úplne noví ľudia. Neskôr ich aj tajne zamestnali vo svojom podniku. Takto ich zachránili od koncentračného tábora. No úplné uvoľnenie cítili, až keď sa skončila vojna a Hitler už nežil. Konečne si mohli vydýchnuť a pokúšali sa zaradiť do života ako pred vojnou. Žiaľ, im sa to už nikdy nepodarilo, nakoľko prenasledovanie a strach ich mátal v snoch každú noc.

Táto udalosť bola vskutku hrozná a to nehovorím o tom, že sa to dialo mnohým ľuďom po Európe, ktorí boli prenasledovaní a trestaní za svoje vierovyznanie a za to, odkiaľ pochádzali. Musíme len dúfať, že sa to opäť nezopakuje a takéto hrozné veci už nebudú musieť nikdy prežívať žiadni ľudia a ich deti na celom svete.

Filip Török, Senec



Laura Véglová, Senec

Stratili sme cenného človeka



Benjamin Kruthof s dirigentom Jackom Martinom Händlerom.

foto: autor

Branislav Balogh

V stredu 24. mája prišiel hudobný svet o vynikajúceho hudobníka a organizátora hudobného života Jacka Martina Händlera. Opustil nás nečakane vo veku 75 rokov. Patril k najšlachetnejším propagátorom hodnôt antifašizmu na Slovensku.

Syn rodičov, ktorí prežili hrôzu koncentračných táborov, si celoživotne v sebe niesol odkaz boja proti fašizmu a intolerancii. Jeho nástrojom boja za hodnoty humanizmu a ľudskosti boli husle a neskôr dirigentská palička. Vojnoví veteráni a členovia SZPB ho naposledy zažili na koncerte ku Dňu víťazstva nad fašizmom a Dňu Európy 9. mája v Redute, kam ich osobne pozval.

Nadaný huslista študoval najprv na VŠVU u prof. Jána Skladaného a neskôr v triede jedného z najlepších svetových majstrov Davida Ojstracha na Čajkovského konzervatóriu v Moskve. V roku 1982 sa stal členom orchestra Bayreuther Festspielorchester a pôsobil tam spolu štrnásť sezón. Neskôr založil v Luxemburgu teleso Solistes

Européens Luxembourg. Nikdy však nezabudol na rodné Slovensko a pravidelne tu vystupoval.

Hlavným poslanstvom svetoznámeho dirigenta bolo preklenúť názorové rozdiely v spoločnosti prostredníctvom hudby. Jack M. Händler bol činorodým a pedantným človekom, ktorý veril v schopnosť odovzdať osobnú tragédiu genocídy ďalším generáciám. Na dôstojnú pripomienku holokaustu uviedol v Múzeu holokaustu v Seredi viacerých majstrov 18. storočia, ale aj židovských umelcov.

Bol vymenovaný za veľvyslanca EÚ pre interkultúrny dialóg a v roku 2009 za veľvyslanca pre inováciu a kreativitu. Bol držiteľom Radu bielej ruže Fínska, luxemburského radu Officier de l'Ordre Gran-Ducal, L'Ordre de la couronne de chène, Médaille d'Or du Mérite Européen, Českého kríža za vedu a umenie Rakúskej republiky, Kríža Spolkovej republiky Nemecka a od tohto roku aj Radu Ľudovíta Štúra II. triedy. Bol aktívnym členom bratislavskej Židovskej náboženskej obce. Česť jeho pamiatke, nech je jeho duša zviazaná vo zväzku večného života!

pomôcky: AORIT, YR, KORB, SON, PAI, NIELO	syn, po anglicky	otázka na miesto	hudobné dielo	koľko, po česky	autor výroku: GALILEO GALILEI	povolia	staršia ŠPZ Ostravy	lesklý náter	odfal	●	citoslovce odporu	2. časť tajničky	ušný lekár
náhla zmena					dole					najvyššia karta			
4. časť tajničky										šláger			
nezískaj lovom							popravca				chem. zn. niklu		
●	odskočenie	mužské meno						priliepajú			rieka v Nigérii		
3. časť tajničky								pekny kôň					
osobné zámeno			klobúk						medzinárodná zmluva				
			nepríjmal tekutinu						stav bez vojny				
deň, po česky				nikde						kráča			
				EČV Ružomberka						nátlak			
myselná čiara pohybu k istému miestu					druh horiny						ozn. lietadiel Rumunska		
					domáce meno Adolfa						farba na vajčička		
malá kopa							zdobenie kovu kovem					skratka doktora	chem. zn. yterbia
							vo výslužbe (skr.)						
znova nadoždní život					1. časť tajničky								
koval										kôš, po nemecky			

Správne vylúštenie tajničky z č. 5 znie: *Sebestvo je jed každého priateľstva. Odmenu posielame Milanovi Zuskačovi z Michalian.*

Vylúštenie tajničky spolu s menom a bydliskom posielajte na adresu: Redakcia Bojovník, Štúrova 8, 815 72 Bratislava, alebo na e-mail: bojovnik@szpb.sk.

Noviny vychádzajú s finančnou podporou Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR.

BOJOVNÍK
NOVINY ANTIFAŠISTOV

Vydáva Slovenský zväz protifašistických bojovníkov • Šéfredaktorka Lýdia Kokavcová, redaktori: Sofia Prétorová, Martin Krno, web a FB: Ján Rohár a Branislav Balogh, grafická úprava: Peter Procházka • Internet: www.szpb.sk a www.bojovnik.eu, e-mail: redakcia@bojovnik.eu • Sídlo vydavateľa a adresa redakcie: Štúrova 8, 815 72 Bratislava • IČO 00177431 • Neobjednané rukopisy a fotografie sa nevracajú • Vychádza dvojtyždne, cena jedného čísla 0,70 € (0,44 € pre predplatiteľov) • Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty • Objednávky (aj do zahraničia) vybavuje Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, 820 14 Bratislava 214, e-mail: predplatne@slpostas.sk • Tlač: DOLIS GOEN, s.r.o., Sklenárska 6, 811 02 Bratislava • Ročník XLVII (LXVIII) • Podávanie novinových zásielok povolené riaditeľom pošty pod č. 2606/93 zo dňa 27. 7. 1993 a RPR poštu Ba 12 z 15. 12. 1993 pod č. 191/93 • Index č. 49 036, ISSN 0323-2018 • ISSN 2585-9625 (online) • Evidenčné číslo: EV 204/08. Titul neprešiel jazykovou korektúrou.

Holokaust na povalách a v úkrytoch

Etela Farkašová

Sila, ktorá ich držala počas ich života, bola neviditeľná a taká skutočná ako vzduch, ktorý dýchame. Moje spomienky na ich láskavosť žijú a budú žiť navždy... Majú moc a čaro dodávať onú zvláštnu esenciu, ktorá mne samej pomáha zvládať moje vlastné životné zákruty. Ako prichádzajú a odchádzajú, vždy mi neúnavne pripomenú, že akékoľvek moje trápenie je na míle vzdialené od skutočného nebezpečenstva a ľudskej bolesti...

Vyznanie, ktoré vyslovuje jedna z vnučiek hlavných protagonistov knihy Alice Frühwaldovej *O koľko lásky som prišla*, je spolu s vyznaniami ostatných vnučiat najkrajším, najpôsobiliejším doslovom, aký si možno k príbehu rozvíjanému v danej knihe predstaviť. Je to príbeh o holokauste, nie veľmi typický, neodohráva sa v koncentračnom tábore, ale „iba“ v skrýšach na povalách sedliackych domov, v napochytré vykopaných podzemných úkrytoch uprostred lesa, v zime, v nepohode, príbeh, ustavične sprevádzaný obrovským strachom, či nepriateľské oko úkryt neobjaví, či tí, čo sa v ňom tlačia, neskončia pod guľkami fašistických vojakov alebo gardistov.



Silne emotívny záver knihy v podobe vyznaní najmladšej generácie rodiny hlavných postáv vhodne vyvažuje faktografický úvodný text, ktorý podáva obraz o situácii židovskej komunity na Slovensku v rokoch 1938 až 1945 a ktorého autorom je náš popredný historik – univerzitný profesor Eduard Nižňanský.

Obe polohy – výrazná emocionalita a vecnosť údajov približujúcu historickú realitu spomínaného obdobia a mapujúcich jednotlivé etapy zhoršujúceho sa postavenia židovskej komunity u nás, sa vzájomne prelínajú v celej knihe. Za autorkiným zdanlivo pokojným rozprávaním o svojich rodičoch – od okamihu, ako sa v mladosti zoznámili vo vlaku idúcom do Banskej Bystrice až po ich starobu – je v texte až hmatateľne prítomná nesmierna hrôza, ktorú musela dvojica prežívať počas vojny, keď bola odkázaná na pomoc svojich záchrancov. Aj o tých hovorí autorka, približuje nám obyčajných dedinských ľudí, ktorí riskovali svoje životy, životy celej svojej rodiny, a predsa pomáhali prenasledovaným...

Súťaž Bojovníka o knižné ceny

Pre čitateľov Bojovníka sme pripravili súťaž o zaujímavé knihy. Stačí odpovedať na otázku uvedenú nižšie a odpoveď poslať na redakcia@bojovnik.eu.

Otázka: **V ktorých dvoch filmoch s vojnovou tematikou účinkoval Juraj Sarvaš?**

Odpovede spolu s adresou bydliska nám posielajte najneskôr do 17. júla 2023. Výhercu alebo výherkyňu vyžrebujeme a odmeníme!

Výherca súťaže Bojovníka 5/2023: **Šarlota Kudriková zo Stredy nad Bodrogom**

Uzávierka externých materiálov do augustového čísla je 17. júla 2023. Vybrané príspevky prechádzajú redakčnou úpravou. Za pochopenie ďakujeme. (red)